

**T.C.
EGE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Kadın Çalışmaları Anabilim Dalı**

EŞCİNSEL EDEBİYATTA ERKEKLİK KURGULARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İsmail ALACAOĞLU

DANIŞMANI: Doç. Dr. Nevin KOYUNCU

İZMİR - 2013

Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne sunduğum *Eşcinsel Edebiyatta Erkeklik Kurguları* adlı yüksek lisans/doktora tezinin tarafımdan bilimsel, ahlak ve normlara uygun bir şekilde hazırlandığını, tezimde yararlandığım kaynakları bibliyografyada ve dipnotlarda gösterdiğimi onurumla doğrularım.

İsim-Soyadı

İmza

İsmail Alacaoğlu

TUTANAK

Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun 11/04/2013 tarih ve 9/9 sayılı kararı ile oluşturulan jüri Kadın Çalışmaları Anabilim dalı yüksek lisans öğrencisi İsmail Alacaoğlu'nun aşağıda (Türkçe / İngilizce) belirtilen tezini incelemiş ve aday 13/05/2013 günü saat 10.30'da 60 dk süren tez savunmasına almıştır.

Sınav sonunda adayın tez savunmasını ve jüri üyeleri tarafından tezi ile ilgili kendisine yöneltilen sorulara verdiği cevapları değerlendirerek tezin başarılı/başarısız/düzeltilmesi gerekli olduğuna oybirliğiyle / ~~oyçokluğuyla~~ karar vermiştir.

BAŞKAN

Doç. Dr. Nevin Yıldırım Koyuncu

Başarılı

Başarısız

Düzeltilme (Üç ay süreli)

ÜYE

Prof. Dr. Dilek Direnç

Başarılı

Başarısız

Düzeltilme (Üç ay süreli)

ÜYE

Y. Doç. Dr. Nilsen Gökçen

Başarılı

Başarısız

Düzeltilme (Üç ay süreli)

Tezin Türkçe Başlığı : Eşcinsel Edebiyatta Erkeklik Kurguları

Tezin İngilizce Başlığı : Constructions of Masculinity in Gay Literature

-
- * 1. Yüksek Lisans Tezi savunma süresi asgari 45 azami 90 dakikadır.
2. Tutanak (jürinin karar ve imzaları haricinde) **bilgisayarda** doldurulmalıdır.
3. **Tez başlığı (İngilizce ve Türkçe) mutlaka belirtilmelidir.**
4. Yüksek Lisans Tez savunmasında üyelerden en az birinin E.Ü.Lisansüstü eğitim öğretim yönetmeliğinin 17(2) maddesi gereğince **anabilim dışından** olması zorunludur.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ VE TEŞEKKÜR	1
GİRİŞ	2
I. EŞCİNSELLİK VE HOMOFOBİ	6
1.1 Eşcinsellik ve Eşcinselliğe Dair Yaklaşımlar	6
1.2. Günahtan Hastalığa Eşcinselliğe Karşı Tutumların Seyri	8
1.3 Homofobi.....	16
II. EDEBİYATTA EŞCİNSELLİK	20
2.1. Bir Tür Olarak Eşcinsel Edebiyatın Gelişimi	21
2.2. Batı Edebiyatında Eşcinsellik	22
2.2.1. Antik Dönem Edebiyatında Hemcins İlişkiler	23
2.2.2. Biseksüelliğin Meşruiyeti: Roma Dönemi Edebiyatı	27
2.2.3. Edebiyat Dilindeki Değişim: Hıristiyanlık Sonrası Ortaçağ Avrupası	28
2.2.4. Rönesans'ın Etkisi	29
2.2.5. Onseksizinci Yüzyıl Avrupası'nda Eşcinsel Alt Kültürü ve Edebiyatı	31
2.2.6. Ondokuzuncu Yüzyıl	32
2.2.7. Yirminci Yüzyıl	35
2.3. Osmanlı ve Türkiye Edebiyatında Eşcinsellik	41
III. ERKEKLİK VE HEGEMONİK ERKEKLİK	47
3.1. Toplumsal Cinsiyet, Erkeklik ve Erkeklik Kurguları	47
3.1.1. Toplumsal Cinsiyet	47
3.1.2. Erkeklik ve Erkeklik Kurguları	48
3.1.3. Bir Performans Olarak Erkeklik	52
3.2. Hegemonik Erkeklik ve Erkek Egemen Söylemin İnşası	53
32.1. Hegemonya	53
3.2.2. Hegemonik Erkekliğin İnşası	54
3.2.3. Bedenin ve Cinselliğin Hegemonik Erkekliğin İnşasındaki Yeri.....	58
3.2.4. Hegemonik Erkeklik ve Şiddet	62
3.3. Hegemonik Erkeklik, Heteroseksüellik ve Eşcinsellik Arasındaki İlişki	63

IV. MEHMET BİLAL'İN ÜÇÜNCÜ TEKİL ŞAHIS VE ADRESİNDE BULUNAMADI ROMANLARINDA ERKEKLİK ÖRÜNTÜLERİ	70
4.1. Aşkın İmkansız Hali.....	73
4.2. İlişkilerin Toplumsal Cinsiyet Rollerini Çerçevesinde İncelenmesi	76
4.3. Hegemonik Erkeklik ve Eril Tahakküm.....	83
4.4. Erkeklik Söylemleri ve Performatif Erkeklik.....	91
4.5. Güç, Şiddet ve Erkeklik	95
4.6. Karakterlerin Aileleriyle İlişkileri	99
SONUÇ	105
KAYNAKÇA.....	111
ÖZGEÇMİŞ.....	118
ÖZET	119
ABSTRACT.....	120

ÖNSÖZ VE TEŞEKKÜR

Cinsel yönelim, cinsiyet kimliği, ataerki, heteroseksizm, erkeklik ve kadınlık gibi toplumsal cinsiyetle ilişkili kavramlarla Kaos GL vasıtasıyla tanıştım ve cinsiyetlere, kendi cinsel yönelimime, kadın erkek ilişkilerine daha önce sahip olmadığım bir perspektifle bakmaya, içinde farkında olmadan ve sorgulamadan yaşadığım toplumsal cinsiyet sistemini yeni bir algıyla irdelemeye başladım. Bu yüzden Kaos GL ile birlikte hayatımın yönü değişti desem hiç de abartmış olmam. Çünkü Kaos GL hayatıma girmemiş olsaydı, ne Kadın Çalışmaları Bölümü'nde yüksek lisans yapmış ne de bu tezin konusu olan eşcinsellik ve erkeklik üzerine kafa yormuş olurdum. Bundan dolayıdır ki, öncelikle Kaos GL'ye ve Kaos GL çevresinde yolumun kesiştiği, birlikte çalıştığım, dinlediğim, okuduğum, tartıştığım herkese bu tez çalışmasındaki payından dolayı tek tek teşekkürlerimi borç bilirim.

Yazıp gönderdiğim her sayfayı, koymayı unuttuğum virgüllere kadar titizlikle okuyan ve önerileriyle beni yönlendiren tez danışmanım Doç. Dr. Nevin Koyuncu'ya ve Kadın Çalışmaları Anabilim Dalı'nda ders aldığım tüm hocalarıma,

Ders aşamasında kendisinden ders almasam da tez yazım sürecinde beni sürekli motive eden sevgili Prof. Dr. Melek Göregenli'ye,

Her zaman manevi desteğini hissettiğim, içinden çıkamadığım uzun cümlelerimi toparlayan kardeşim Anıl Alacaoğlu'na ve çeviri konusundaki en büyük destekçim olan partnerim Bahadır Ural'a,

Hem akademik yazım konusunda hem de “bu tez bitmez” dediğim anlarda desteğini benden esirgemeyen Pelin Karakuş'a ve bir şekilde tez yazım sürecinde dokunduğum ve beni sabırla dinleyen tüm arkadaşlarıma teşekkür ederim.

Mayıs 2013

GİRİŞ

Toplumsal cinsiyet ve erkeklik üzerine yapılan çalışmalarda, genellikle kadın ve erkek ikiliği üzerinden toplumsal cinsiyet rollerinin nasıl inşa edildiği, ataerkil sistemin ve eril tahakkümün nasıl kurulduğu ve işlediği tartışılmaktadır. Oysa, toplumsal cinsiyet alanındaki iktidar yapısını, yalnızca erkeklerin kadınlar üzerinde kurduğu egemenlikle kavramaya çalışmak yetersiz kalabilir. Çünkü hegemonik erkeklik, yalnızca kadın ve erkek ilişkilerinde ortaya çıkmaz; toplumsal yapı içindeki farklı ilişki ağlarında da kendisine yer bulur. Hegemonik erkeklik, her zaman kadınlarla olduğu kadar, ‘ikincil konuma itilmiş çeşitli erkeklik biçimleriyle de ilgili olarak inşa edilmektedir. Farklı erkeklik biçimleri arasındaki etkileşim, ataerkil bir toplum düzeninin işleyiş biçiminin ayrılmaz bir parçasıdır’ (Connell 1998:245 akt. Akça ve Tönel 2011:28). Dolayısıyla, hegemonyadan bahsedildiğinde, yalnızca bir grup erkeğin güç ve şiddet uygulayarak kadınları tahakküm altına almasını değil, toplumsal düzenin her alanına nüfuz etmiş sistemli bir üstünlük ve iktidardan söz edilmektedir. Bu toplumsal üstünlük, özel yaşamın ve kültürel süreçlerin örgütlenmesine kadar sızan toplumsal güçler oyununda kazanılan bir üstünlüktür ve kadın ve erkek ilişkilerinin yanısıra kendisini hegemonik erkekliği temsil eden bir grup erkeğin diğer erkekliklerle ilişkisinde de gösterebilmektedir (Akça ve Tönel: 2011: 28). Bu yüzden, hegemonik erkekliğin diğer erkeklik biçimleriyle olan ilişkileri düzeyinde de eril söylemin nasıl yeniden üretildiği ve bu eril söylem üzerinden iktidar ve hegemonyanın nasıl kurulduğu üzerinde de düşünmek gerekmektedir.

Connell’in toplumsal cinsiyet hiyerarşisi ile açıkladığı düzene göre, kadın ve erkek ikiliğindeki hiyerarşik düzende yer alan erkekler, kendi içlerinde de ikinci bir toplumsal cinsiyet hiyerarşisi düzeni oluştururlar. İşte, bu eril toplumsal cinsiyet hiyerarşisinin en altında, tabi kılınan, ezilen ve sömürülen erkeklikler ve yapılar yer alır (Connell 1995). Connell, hegemonik erkekliğin en ayırt edici özelliğinin “heteroseksüel” olduğunu söyleyerek, tabi kılınmış erkekliğin en önemli biçiminin de “eşcinsellik” olduğunu belirtmektedir (1998:249). Dolayısıyla, eşcinsel erkeklikler toplumsal cinsiyet hiyerarşisi düzeninde en altta yer almaktadırlar. Ancak, eşcinsel

erkeklerin bu hiyerarşik düzende en altta yer almaları, onların egemen erkeklik değerleri ve kültürüyle sınırları belirlenen toplumsal cinsiyet ve erkeklik kurgularından muaf olmalarını getirmez. Nihayetinde, toplumsal cinsiyet rollerinin keskin bir biçimde pratik yaşamı şekillendirdiği ve “cesaret”, “saldırganlık”, “bağımsızlık”, “egemenlik”, “zihinsel ve bedensel dayanıklılık” gibi “erkeklik” değerlerinin yüceltiildiği bir toplumda yetişen tüm erkekler, cinsel yönelimleri heteroseksüel olmasa dahi, eril söylemi içselleştirebilmektedirler.

Bu tez çalışması, Mehmet Bilal’in 2003 yılında kaleme aldığı *Üçüncü Tekil Şahıs* ve 2005 yılında kaleme aldığı *Adresinde Bulunamadı* romanlarındaki eşcinsel erkek karakterlerin erilliklerinin nasıl kurgulandığı, içinde yaşadığımız ataerkil sistemin, eril söylemin, heteroseksizmin ve hegemonik erkekliğin bu karakterler ve onların hikayeleri üzerinde ne tür etkileri olduğunu anlamayı, toplumsal cinsiyet hiyerarşisinin en altında yer alan ve toplumsal cinsiyet ve erkeklik kurguları altında ezilen eşcinsel erkekler arasındaki ilişkilerde, eril söylemin ve eril tahakkümün izlerini sürmeyi amaçlamaktadır. Bunun için de romanlardaki erkek karakterler analiz edilerek eşcinsel erkekler arası ilişkilerdeki erkeklik kurguları irdelenmeye çalışılmıştır.

Bu analiz için Mehmet Bilal’in adı geçen iki romanının seçilmesinin iki nedeni vardır. Öncelikle çalışmanın alanını daraltabilmek için 2000 sonrası Türk Edebiyatı’ndaki eşcinsel temalı romanlar seçilmiştir. 2000 sonrasında yazılan eşcinsel temalı romanların inceleme konusu yapılmasının nedeni ise, bu dönemde, tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’deki eşcinsel hareketin güçlenmesiyle birlikte eşcinsellik konusunda daha çok söz üretilmesinin de etkisiyle, edebiyatta da eşcinselliğin dolaysız bir şekilde anlatılmaya başlandığı romanların kaleme alınmış olmasıdır. Mehmet Bilal’in bu dönemde yazdığı iki roman bulunmaktadır. Konuları birbirinden farklıymış gibi görünse de, hem kurgunun etrafında döndüğü karakterlerin dünyaları ve yaşadıkları duygular, hem de hikayelerin ana eksenini bakımından birbirleriyle benzeşmeleri, Mehmet Bilal’in bu iki romanının analiz konusu yapılmasının ikinci nedenini oluşturmaktadır.

Ataerkil ve heteroseksist sistemin yok saydığı, eril söylemin dışladığı, hegemonik erkekliğin ise büyük bir tehdit olarak gördüğü “eşcinselliğin” kendisini edebiyatta nasıl var ettiğine, kendisini var ederken içerisinde bulunduğu sisteme ne

kadar entegre olduğuna ya da ne kadar dışına çıkabildiğine, toplumsal cinsiyet kalıp yargılarının neresinde durduğuna, erkekliğin gölgesinde ezilmeyi mi yoksa erkekliğin karşısına çıkmayı mı seçtiğine, bakmayı hedeflemektedir.

Tez dört bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde, öncelikle eşcinsellik ve homofobi kavramları üzerinde durulmuştur. Eşcinselliğin anlamının Batı kültüründe tarihsel süreç içerisinde nasıl değiştiğini, Antik Dönem’de ilahi ve en yüce aşk olarak görülen erkekler arası aşkın nasıl günah, suç ve hastalık sayılan bir kavrama dönüştüğünü ortaya koymak açısından eşcinsellik ve homofobinin kısa bir tarihi verilecektir. Çünkü hemcinsler arasındaki ilişkilerde yaşanan bu dönüşüm, egemen erkekliğin inşasından bağımsız değildir. Hatta erkeklik kurgusu Judith Butler’ın da dediği gibi, tam da eşcinsellik kavramı üzerine inşa edilmiştir. Bu yüzden heteroseksüelliğin ve heteroseksist söylemin varlığı eşcinselliğin varlığına bağlıdır (2007: 26-29). Dolayısıyla, eşcinselliğin önce günah, sonra suç, en son da hastalık olarak ilan edilmesi “heteroseksüel erkek” olma üzerine kurulan erkekliğin yerini daha da sağlamlaştıran aşamalar olarak görülebilir.

Tezin ikinci bölümünde ise, eşcinsel edebiyatın neyi ifade ettiği, ne zaman ve nasıl ortaya çıktığı ve Batı’da ve Türkiye’de eşcinsel edebiyatın gelişimi tartışılacaktır. Türkiye, her ne kadar eşcinselliğin Batı’daki kadar rahat yaşandığı bir ülke olmasa da, her konuda olduğu gibi edebiyatta da yüzü Batı’ya dönük ve Batı’dan etkilenen bir yapıya sahiptir. Nitekim, 1900’lerin başında edebiyatta görülmeye başlayan eşcinsel karakterler Batı’dan, özellikle Oscar Wilde’ın karakterlerinden uyarlanmıştır (Türkeş 2009:129). Bu yüzden tezin ikinci bölümünde, edebiyatta eşcinsellik tartışılırken, Türkiye ile birlikte Batı kültüründeki eşcinsellik üzerinde durulacaktır. Ayrıca tezin ilk bölümünde ele alınacak olan eşcinsellik ve homofobi kavramları da Batı kültürü üzerinden anlatılacağı için bunun edebiyattaki yansımaları da daha iyi görülebilecektir. Zira, eşcinsel edebiyatın tarihsel süreç içerisinde gelişimi ya da gerilemesi tarihin farklı dönemlerinde eşcinselliğe yüklenen anlamlarla paralellik göstermektedir.

Tez çalışmasının üçüncü bölümünde de Michel Foucault’nun “iktidar” ve “söylem”, Judith Butler’ın “cinsiyetin performatif yapısı” üzerindeki tartışmaları, Pierre Bourdieu’nün “Eril Tahakküm” ve R. W. Connell’in “hegemonik erkeklik” ve “toplumsal cinsiyet hiyerarşisi”, kavramlarından yararlanılarak, erkekliğin nasıl inşa

edildiği, cinsiyetçilik ve homofobinin bu inşa sürecindeki rolü ortaya konulmaya çalışılacaktır.

Son bölümde ise Mehmet Bilal'in *Üçüncü Tekil Şahıs ve Adresinde Bulunamadı* romanlarındaki eşcinsel erkek karakterler, cinsiyet ve toplumsal cinsiyet bağlamında erkeklik, cinsiyetçilik, homofobi, hegemonik erkeklik, iktidar ve güç tanımları çerçevesinde incelenerek, bu romanlardaki eşcinsel karakterlerin erkekliklerinin nasıl kurgulandığı üzerinde durulacak ve eril söylem aracılığıyla tahakküm kurma pratiklerinin, cinsel yönelimden bağımsız olup olmadığı ortaya konulmaya çalışılacaktır.

I. EŞCİNSELLİK VE HOMOFOBİ

1.1 Eşcinsellik ve Eşcinselliğe Dair Yaklaşımlar

Eşcinsel terimi en temel anlamıyla, duygusal ve cinsel açıdan hemcinsine ilgi duyan kadın ve erkekleri tanımlamak için kullanılmaktadır. Eşcinsellik, heteroseksüellik ve biseksüellikle birlikte tanımlanmış üç *cinsel yönelimden*¹ birisidir. Cinsel yönelim, cinselliği oluşturan dört unsurdan birisidir. Diğer unsurlar, *biyolojik cinsiyet*, erkek ya da kadın olmaya ilişkin psikolojik duyumu tanımlayan *toplumsal cinsiyet kimliği* ve eril ya da kadınsı davranışları belirleyen kültürel normlara uyumu ifade eden *toplumsal cinsiyet rolü* olarak belirlenmiştir.

Cinsel yönelim, duyguları ve kendilik kavramını içerdiği için cinsel davranıştan farklıdır. Bu yüzden her eşcinsel yönelime sahip olan birey hemcinsine karşı süregelen duygusal ve cinsel çekimi pratiğe dökme eğiliminde olmayabilir. Burada altını çizmemiz gereken nokta cinsel yönelimin bir “seçim”, bir “tercih” olmadığı ancak cinsel yönelimini pratikte yaşamının bir seçim olduğudur. Bu yüzden eşcinsel hareket cinsel tercih kavramının kullanılmasına karşı çıkmaktadır. Çünkü “tercih” yaklaşımı, eşcinsellerin uğradıkları ayrımcılıkları meşrulaştırmaya zemin hazırlamaktadır (Kaos GL 1998:6). Bu yaklaşım tercih edilen bir şeyden vazgeçmenin insanın iradesi dahilinde olduğu ve bundan vazgeçmemenin de bazı bedelleri olduğuna dair görüşü desteklemektedir. Bu da beraberinde az sonra bahsedilecek olan dini, ahlaki ya da tıbbi baskıları meşrulaştıran ve olumlayan bir durumu ortaya çıkarmaktadır.

---

¹ Cinsel yönelim: Belirli bir cinsiyetteki bireye karşı süregelen duygusal, romantik ve cinsel çekimi ifade eder. Tanımlanmış üç cinsel yönelim vardır; Kişinin karşı cinsiyetten birine yönelmesini tanımlayan heteroseksüellik, kişinin kendi cinsiyetinden birine yönelmesini tanımlayan eşcinsellik ve kişinin her iki cinsiyete de yönelmesi durumunu tanımlayan biseksüellik. Cinsel yönelim, duyguları ve kendilik kavramını içerdiği için cinsel davranıştan farklıdır. Bireyler davranışlarıyla cinsel yönelimlerini ifade edebilecekleri gibi etmeyebilirler de. Genel olarak eşcinsel, kendi cinsinden olanlara duygusal, erotik ve cinsel yönelim içinde bulunan kadın veya erkek olarak tanımlanmakla birlikte, eşcinsel erkekler “gey”, eşcinsel kadınlar ise “lezbiyen” olarak ifade edilmektedir. Gey terimi eşcinsel hareketle birlikte ortaya çıkmış bir terimdir. Öncesinde hem kadın hem de erkek eşcinselleri tanımlamak için kullanılan bu terim günümüzde sadece eşcinsel erkekleri tanımlamak için kullanılmaktadır. Gey teriminin oluşturulması tıbbin eşcinselliği tanımlamak üzere kullandığı “homoseksüellik”ten bir kopuş olarak tanımlanmaktadır (Kaos GL, Eşcinsellikle ilgili sıkça sorulan sorular, Ankara:2008, s.4).

Cinsel yönelimlerden birisi olan eşcinsellik ilk kez 1868 yılında kendisine bir isim bulmuştur. Almanca olarak türetilen eşcinsellik terimi ilk kez Macar yazar, Karl Maria Kertbeny², tarafından 1869 yılında kullanılmıştır (Kimmel ve Aronson, 2004:394).

Uzun yıllardır eşcinselliğin nedenlerine ilişkin çeşitli araştırmalar yapılmakta, bu araştırmalar ışığında farklı açıklamalar getirilmeye çalışılmaktadır. Eşcinselliği biyolojik nedenlere dayandıranların yanında, eşcinselliğin psikolojik bir durum olduğunu ya da sosyal çevreye bağlı olduğunu savunanlar da mevcuttur. Ancak tüm bu açıklamalar eşcinselliğe neden olan etmeni kesin olarak gösterememektedir (Altınöz 2010:97). Eşcinselliğin “nedenleri” üzerine odaklanan araştırmaların temelinde heteroseksüelliğin “normal” ve “doğal” kabul edilmesi yatmaktadır. İnsanın karşı cinsine cinsel istek ve aşk duyması normal olarak addedildiği için hemcinsine karşı duygular besleyen kişilerin bir çeşit “sapma” içinde oldukları varsayılır.

Eşcinselliği biyolojik nedenlere dayandıran açıklamaların başında eşcinselliğin “doğal” olup olmadığı tartışması gelir. Bunun için de söz konusu olgunun hayvanlarda görülüp görülmediğine bakılması gerektiğine yönelik yaygın bir inanış söz konusudur. Ancak eşcinselliğin doğadaki diğer hayvanlarda da görüldüğünün kanıtlanması bu tartışmalara son vermemiştir. Çünkü biyolojik yaklaşım cinselliği üreme merkezli bir açıdan ele aldığı için sonucunda üreme gerçekleşmeyen cinsel ilişkiyi doğal kabul etmemektedir (Ertan 2009:49).

Diğer bir biyolojik tartışma alanı ise eşcinselliğin genetik olarak belirlenip belirlenmediği konusudur. Biyolojik olarak belirlenenin cinsiyet olmasına rağmen kadın ve erkek biyolojik yapılarının cinsel yönelimi de belirleyebileceğini iddia edenler vardır ve bu iddialar cinsiyet farklılıklarının sadece cinsel organları ve sistemleri değil, beyin ve beynin yapı ve işlevini de belirlediğini öne sürerler (Kaya 2011:167). Bu araştırmalar cinsel yönelimleri fizyolojik boyuta indirgeyerek insanı birey yapan

---

² Kertbeny, eşcinsellik terimini ilk kez 1868 yılında seksolog Karl Heinrich Ulrichs’e yazdığı mektupta türetmiştir. Eşcinsellik terimi, 1869 yılında ise Prusya anti-sodomi kanununa muhalif olmak için basılmış anonim bir el ilanında kullanmıştır. Kertbeny, orijinali almanca olan *homosexualitat* kelimesini *Normalsexualitat* kelimesinin karşıtı olarak “aynı cinsiyetten iki kişi arasındaki cinsel arzu”yu tanımlama için yaratmıştır. Ona göre “normal cinsellik” insanların çoğunluğunun pratiğe döktüğü cinselliği ifade eder. (Bkz. Byrne Fone, *Homophobia: A History*, Newyork: Picador, 2000)

toplumsal ve kültürel yapıyı ve sosyalleşme sürecini görmezden geldikleri için açıklama bağlamında yetersizdirler. Ayrıca eşcinselliğin doğuştan geldiği ve biyolojik temellere dayandığı görüşüne eşcinseller önceleri kabul edilebilir bulmuş olsalar da cinsel yönelimin biyolojik, genetik bir kökeni olduğu düşüncesi tıpkı diğer genetik kusurlar gibi önlenabilir ve doğum öncesi müdahale ile korunulabilir bir “kusur” olarak görülme riskini fark etmişlerdir (Kaya 2011:169).

1.2. Günahtan Hastalığa Eşcinselliğe Karşı Tutumların Seyri

Eşcinsellik kelimesi 1892 yılında Charles Gilbert Chaddock tarafından İngilizce’ye sokulmadan (Halperin, 2001:37) önce erkeklerin erkeklere ya da kadınların kadınlara duydukları arzu, aşk ve cinsel istek ancak hemcins arzu olarak nitelendirilmiştir. Nitekim Robert Padgug, “heteroseksüel ve eşcinsel davranışlar evrensel olabilir; eşcinsel ve heteroseksüel *kimlik* ve *bilinç* modern gerçekliklerdir” diyerek eşcinsellik teriminin türetildiği ve kullanılmaya başlandığı zamandan önceki hemcins duyulan arzunun ve pratiklerin bugünün terimleriyle anlamlandırılmasının yanlış olduğunun altını çizmektedir (2001:59). Padgug ayrıca şu anda bizim eşcinsellik dediğimiz olgunun kapitalizm öncesi toplumlarda insanları tanımlayan bir nitelikler bütünü olmak bir yana, bir davranışlar bütünü olarak bile görülmediğini söylemektedir (2001:58). Bu yüzden, şu anda bizim eşcinsellik olarak adlandırdığımız olguya karşılık gelen edimlerin anlamıyla, eski topluluklardaki edimlerin aynı anlama gelmeyebileceğini de hesaba katmak gerekmektedir. Bundan dolayı bir eşcinsellik tarihinden ziyade birbirlerine duygusal ve cinsel açıdan ilgi ve yakınlık duyan hemcinslerin tarih boyunca mevcudiyetlerinden bahsetmek daha yerinde olacaktır. Nitekim yapılan çeşitli arkeolojik kazılar sonucu yaşamlarına dair bir çok fikir edindiğimiz farklı topluluklarda bugün eşcinsellik olarak adlandırdığımız edimlerin var olduğunu görmekteyiz.

Bu durumun günümüze ulaşmış en iyi kanıtları Byrne Fone’un da söylediği gibi Antik Yunan toplumunda kendisini göstermektedir (1998:11). Ancak eşcinselliğin tarihi dendiğinde akla ilk gelen topluluklardan birisi olan Antik Yunan topluluğunda kabul gören eşcinsellikten bahsederken dikkat etmemiz gereken nokta, buradaki eşcinselliğin yetişkin erkek ile genç erkek arasındaki cinsellik olduğudur. Oğlancılık, Yunanlılarda

topluma kabul edilme kurallarından birisidir. İyi bir vatandaş örneği olan yetişkin *erastes*³'in spermeleri yoluyla *pais*⁴'e erkeklik aktarması oğlanın iyi bir baba, iyi bir vatandaş haline gelmesini sağladığı ve iyi bir vatandaş olarak yetişen oğlanın, ileride bir *erastes*, bir savaşçı, bir avcı olması için gerekli olduğu düşüncesinin bir ürünüdür (Gezgin 2010:222).

Antik Yunan'da, kendi cinsine duyulan arzu düşüncesi, felsefi bir kavram olan "*paidierastia*"⁵ ile tanımlanmıştı. Ancak, *erastes* ve *eromenos* arasındaki bu doğal ve gerekli görülen ilişki oğlanın kıllarının çıkmaya başlamasıyla bıçak gibi kesilmekteydi. Bu, bir erkekliğe geçiş dönemi idi ve oğlanın kıllanmaya başlaması bu dönemin bittiğinin habercisiydi. İşte bundan sonra halen bu tarz bir ilişki yaşamaya devam etmeyi isteyen, yani edilgen olarak hemcins ilişkiye devam etmek isteyen pasif erkek, suçlanmakta ve lanetlenmekteydi. Oysa, aktif rolde olan aynı suçlamaya ve lanetlenmeye maruz kalmıyordu. Çünkü asıl suç olan, erkeksi bir şeyi, kadınsı bir şekilde kullanmaktı. Çünkü bu erkekliğe hakaret eden bir davranıştı (Gezgin 2010:223). Padgug'a göre, Antik Yunanda insanların, bugünkü tanımıyla olmasa da, eşcinseller ve heteroseksüeller olarak ikiye ayıran cinsel kategorileri bilmediğini söylemek yanlış olur (2001:54).

Eşcinselliğin Antik Yunan toplumunda özgürce yaşandığı ve kabul edildiği inancının çok da doğru olmadığı, günümüzden çok farklı koşullarda ve çok farklı anlamlar dünyasında şu an tahayyül edemeyeceğimiz bir anlama sahip bir olgu olduğu açıkça görülmektedir. Öte yandan, eşcinsel ilişkilerin uygun bir davranış olup olmadığı, kabul edilip edilmediğinin ötesinde hemcinsler arasındaki duygusal ve cinsel ilişkilerin

---

³ Erastes, yetişkin olan vatandaş, hayatta tecrübeli, savaş yöntemlerinde zeki, servetinin ve evinin yönetiminde örnek gösterilen, ailesine karşı sorumlu, cesur, onurlu ve kendini dürüstlüğe adanmış kişidir. sevgili, aşık anlamına gelmektedir. Erastes'in görevi sadece kur yapmak ve baştan çıkarmakla değil, oğlanı savaş ve avcılık sanatında geliştirmek, hayatı doğru idare etmeyi öğretmek ve iyi bir vatandaş olarak yetiştirmektir. (Bkz. Byrne Fone 2000:19)

⁴ Oğlan veya erkek çocuk anlamına gelen *pais* ise, henüz sakalları çıkmamış genç olarak tanımlanır ve davranışlarından alçak gönüllü, atletik ve cesur, kendini geliştirmeye istekli ve sevgilisinin aşk ve hayatı idare etmek hakkında öğreteceklerini öğrenmeye istekli olması beklenen taraftır. *Pais*, sevilen veya arzulanan anlamına gelen "*eromenos*" sıfatı ile anılmaktadır. Ayrıca *Aitas* (dinleyici, alıcı) ya da *kleinos* (hayranlık duyulan) olarak da adlandırılmaktadır. (Bkz. Byrne Fone 2000:19)

⁵ *Paidierestia* kavramı, oğlan veya erkek çocuk anlamına gelen "*pais*" ve sevmek anlamına gelen "*eran*"ın birleşmesinden ortaya çıkar. Öğretmen ve öğrenci rollerinin âşık ve sevgili ile birleştiği bir ilişkiye işaret eder. (Bkz: Byrne Fone 2000:19)

tarihin her döneminde var olduğunu göstermemiz açısından Antik Yunan toplumu önemli bir kaynaktır.

İnsanlık tarihi boyunca var olan eşcinselliğin kendisine bir isim ve bir kimlik bulması için 19. yüzyılın sonlarını beklemesi gerekmiştir. Bu zamana kadar tarihin çeşitli dönemlerinde günah ve suç sayılan ve cezalandırılan eşcinsellik, 19. yüzyıl sonlarından itibaren, doğuştan mı geldiği yoksa sonradan mı edinildiği; doğal mı yoksa doğaya aykırı mı olduğu, hastalık mı yoksa yalnızca cinsel yönelimlerden birisi mi olduğu konusunda çokça tartışılmış ve tartışılmaya devam etmektedir. Ancak belirtmek gerekir ki, heteroseksüelliğin değil de eşcinselliğin araştırılıyor olmasının altında eşcinselliğin “doğal ya da normal olmayan bir olgu” olarak algılanması yatmaktadır. Çünkü bir olgunun nedenini merak etme ihtiyacı onu değiştirme, müdahale edebilme ve onu kontrol edebilme isteğiyle şekillenmektedir.

Eşcinsellik bir yandan bilim, bir yandan din, bir yandan da patriyarkal ve heteroseksist sistemin kuşatması altındadır. Eşcinselliğin doğaya aykırı, hastalık ya da günah olarak tanımlanması eşcinsellere karşı çeşitli önyargıları da beraberinde getirmektedir. Önyargılar, ortak bir niteliği bünyesinde barındıran bir insan topluluğu hakkındaki düşünce kalıplarımızdır. Bu önyargılar o topluluğa ait gerçek kabul ettiğimiz bazı kalıp yargıların gelişmesine neden olur ve o gruba ait olduğunu düşündüğümüz kişileri tanımlayabilmek için elimizdeki bu referansları kullanırız (Başar, Nil, Kaptan 2010:73). Sabit ve değişmez kabul edilen bu referanslar, gruba karşı önyargılarımız çerçevesinde yaklaşmamıza neden olmaktadır. Bu önyargıları din, tıp ya da hukuki düzenlemeler yeniden üretmektedir.

Eşcinselliğe karşı geliştirilen argümanları üç temel başlık altında toplayabiliriz: Günah olarak eşcinsellik, suç olarak eşcinsellik ve hastalık olarak eşcinsellik. Eşcinselliği farklı perspektiflerden bakarak değerlendiren ve yargılayan bu üç temel başlığın bulunduğu ortak nokta ise, eşcinselliğin “doğaya aykırı” olduğu ve bir şekilde ortadan kaldırılması, önüne geçilmesi, yasaklanması ve uygulayıcılarının cezalandırılması gerektiğidir. Geçmişten günümüze kadar ulaşan bu çabaların etkileri toplumdan topluma ya da kültürden kültüre farklılık gösterse de, halen eşcinsellerin üzerinde büyük baskı oluşturmakta ve var oluşlarını ifade etmelerini engellemektedir.

Dünyada geniş bir kesim tarafından eşcinselliğin günah olduğuna dair paylaşılan inanç bu tartışmaların farklı bir boyutta devam etmesine neden olmaktadır. Eşcinselliğin günah olmasının temelinde üreme amaçlı değil, haz amaçlı olması yatmaktadır. Çünkü cinselliğin denetlenmesi ve üremenin garanti altına alınması amacını taşımaktadır. Cinsel ilişkinin de yalnızca dünyaya çocuk getirmek amacıyla yapılabileceğini söyleyen tek tanrılı dinler, üremenin mümkün olmadığı her türlü hazzı günah kategorisine sokmuştur. Anal seks ve masturbasyonla birlikte eşcinsellik de günah kategorisindedir (Candansayar 2011:154-55). Ortaçağ Yahudi-Hıristiyan geleneğinin temel ideolojisine göre, kutsal evlilik düzeni içinde olmayan, olsa bile Tanrı'ya hizmet edecek kullar üretmek amacının dışına çıkılarak zevk amacıyla girilmiş her türlü edim günah sayılmıştır. Zevke yapılan bu vurgu, Adem'le Havva'nın yasak meyveyi yiyerek insanın cennetten kovulmasına neden olan "ilk günah"a bir göndermedir (Cömert 2009:171). Sodomi⁶ utanç verici bir günahdır ve bu yöndeki ilk kilise hükmü 1102 yılında İngiltere'de Londra Kilise Konseyi tarafından verilmiştir (Fone 2000:140).

Üç büyük tek tanrılı din, eşcinselliği açıkça, iğrenilecek ve zaman zaman da ölümlerle cezalandırılacak bir şey olarak değerlendirir ve çeşitli nedenlerle yasaklar. İslam dininde eşcinsellik dendiğinde akla ilk gelen şey Lut Kavmi ve onların başına gelenlerdir.⁷ Lut kavminin helak olmasının, onların cinsel pratikleriyle ilişkili olduğu düşünülmektedir. Hristiyanlık ise, eşcinselliğe daha hoşgörüle yaklaşan Yunan-Roma kültüründen de etkilendiği için hemcins ilişkilere karşı ancak 12. yüzyıldan sonra tavır almaya başlamıştır (Afary ve Anderson 2011:252-53).

---

⁶ Sodomi kelimesi Tevrat'ta ve İncil'de adı geçen günahkar şehirler Sodom ve Gomorrah'dan gelmektedir. Sodomi, vajinal olmayan ve yeniden üremeyi amaçlamayan her türlü cinsel ilişkiye verilen isimdir, buna erkekler arasındaki cinsel ilişki de dahildir. Ancak Sodomun bu geniş anlam içeriği Ortaçağ'da daralarak, özellikle hemcinsler arasındaki cinsel ilişkiye işaret eder olmuştur (Fone 2000:81-86)

⁷ Kuran'da Lut kavminden, Araf Suresi 80-84. Ayetleri, Hus Suresi'nin 77-83 ayetleri, Neml Suresi 54-58 ayetleri ve Ankebut Suresi 28-35 ayetlerinde bahsedilmektedir. Hikayeye göre Lut, kavmine peygamber olarak gönderilmiş ve onları şöyle uyarmıştır: "Gerçekten siz, sizden önce hiçbir toplumun yapmadığı bir hayasızlığı işliyorsunuz. Siz hala erkeklere yanaşacak, yol kesecek ve toplantılarınızda edepsizlik yapacak mısınız?" Lut'un kavmi uyarıyı dinlemeyince, Allah kavmi "helak etmiştir. (www.diyaret.gov.tr)

Tevrat'ın Tekvin⁸'inde anlatılan Sodom ve Gomorrah'ın hikayesi eşcinsel davranışlara karşı geliştirilen dini yasaklamanın temeli olarak kabul edilir (Fone 2000:75). Sodom ve Gomorrah şehirlerinin de, tıpkı Kuran'da geçen Lut kavmi gibi sapkın eşcinsel ilişkiler yaşadıkları için helak edildiği öne sürülmektedir. Tevrat'ta geçen bu hikaye önce İncil'de, sonra da Kuran'da eşcinselliğin büyük bir günah olarak yorumlanmasına neden olacak ayetlere öncül olmuştur. Muhsin Hendricks⁹, eşcinselliğe göndermede bulunan Sodom ve Gomorrah'ın hikayesi olmadan, müslümanlar için eşcinsellikle ilgili bir görüş belirtmenin son derece zor olduğunu belirtmektedir (Kaos GL 1998:24).

Dinlerin eşcinselliği en büyük günahlardan birisi olarak tanımlaması halen, özellikle şeriatla yönetilen bazı İslam ülkelerinde, eşcinsellerin ölümle cezalandırılmalarına neden olmaya devam etmektedir. Bir çok Hıristiyan ve İslam ülkesinde eşcinsel karşıtı dini gruplar faal bir şekilde eylemler yapmakta ve eşcinselliğin günah olmasından ötürü yasaklanmasını talep etmektedirler.¹⁰ Her ne kadar kutsal kitaplarda eşcinsel yönelimin günah olarak tanımlandığı ve cezalandırılması gerektiğine dair bir cümlenin varlığı konusunda uzlaşa sağlanamamış olsa da eşcinsellerin kendi varoluşlarına sahip çıkamamalarının önündeki en büyük engellerden birisinin dini söylemler olduğunu söylemek hiç de yanlış olmayacaktır.

---

⁸ İbranice "başlangıç" anlamına gelmektedir. Tanah ve Eski Ahit'in ilk beş kitabını oluşturan Tevrat'ın birinci kitabıdır. Batılı dillerdeki adı Yunanca'da "yaradılış, doğuş" anlamına gelen Genesis kelimesinden gelir. (Kaynak:<http://www.izmirprotestan.org/calismalar/yasakitaplari.htm>)

⁹ Muhsin Hendricks, Güney Afrikalı eşcinsel bir imamdır ve eşcinselliğin Kuran'da yasaklanmadığını ispatlamaya yönelik çalışmalar yapmaktadır. Ona göre Sodom ve Gomorrah şehirleri sakinleri bugünkü anlayışın aksine eşcinsel değildiler, daha ziyade 5. Yüzyıl Atinası ya da 7. Yüzyıl Arabistanında olduğu gibi, cinsel özgürlükleri bulunan aristokrat heteroseksüel erkeklerdir ve toplumsal düzenin güç dengelerini sağlayabilmek ve gücün kendilerinde olduğunu gösterebilmek adına erkeklerle onların rızaları olmadan ilişkiye girmektedirler. Dolayısıyla Hendricks'e göre cezalandırılan eşcinsel ilişki değil "rızasız" cinsel ilişkidir.

¹⁰ Özellikle Rusya'nın da içinde yer aldığı Doğu Avrupa ülkelerinde dini gruplar eşcinsellerin düzenlediği etkinliklerde eşcinsellere sadece sözlü değil fiziki şiddet de uygulamaktadırlar. 2010 yılında da Türkiye'de Mazlum-der önderliğinde toplanan İnsani Yardım Vakfı, Aileyi Koruma Derneği, İmam Hatip Liseleri Mezunları ve Mensupları Derneği, Özgür-Der, Tüm İlahiyat Mezunları Derneği, Türkiye Yazarlar Birliği'nin de bulunduğu 21 Sivil toplum kuruluşu yaptıkları eylemde hazırladıkları ortak mektupta eşcinselliği "doğal olmayan bir sapma" olarak tanımlayarak günah olduğunun da altını çizmişlerdir (Kaynak: Çakır, B., 25 Mart 2010, Mazlumder'de insan hakları eşcinsel deyince bitiyor, Bianet, erişim tarihi: 23.06.2012, <http://bianet.org/biamag/bianet/120894-mazlumderde-insan-haklari-escinsel-deyince-bitiyor>)

Dinin iktidar aygıtı olarak gücünü kaybetmeye başlaması ve toplum düzeninin sağlanması için kullanılan günah temelli söylemlerin yerini hukuk kurallarına bırakmaya başlamasıyla birlikte eşcinselliği tanımlayan “günah” sıfatı yerine “suç” sıfatına kullanılmaya başlanmıştır. Uzun bir süre boyunca dini yasaklamalarla cezalandırılmış olan eşcinsellik, sıfatının suç olarak değiştirilmesiyle birlikte hukuk kurallarıyla da düzenlenerek yasaklanmaya yönelik yaptırımlara maruz kalmaya başlamıştır. Böylece ilk din dışı yasaklama 1533 yılında yine İngiltere’de Kral VIII. Henry tarafından çıkarılan bir yasa¹¹ ile başlamıştır (Candansayar 2011:156).

Tarihin farklı dönemlerinde, farklı ülkelerde eşcinsel bireyler sırf cinsel yönelimlerinden dolayı hapse atılmış, öldürülmüş ve işkenceye maruz kalmışlardır. Eşcinselliği suç sayılması ve yasalarla cezalandırılması bazı Batı ülkelerinde bile günümüze kadar uygulanmaya gelmiştir. İngiltere’de 1533 yılında yasaklanan eşcinsellik ancak 1967 yılında suç kapsamından çıkarılabilmektedir. İngiliz yönetiminden kalma yasaların halen yürürlükte olmasından ötürü Kuzey Kıbrıs’ta eşcinseller günümüzde dahi beş yıla kadar hapis cezasına çaptırılma tehlikesiyle karşı karşıya kalmaktadırlar.¹² Yine İngiltere yasalarından kaynaklı eşcinselliğin suç sayıldığı ülkelerden birisi olan Hindistan’da ise eşcinsellik ancak 2010 yılında suç olmaktan çıkarılmıştır.

Dünya, bugüne kadarki en büyük eşcinsel kırımıyla Nazi Almanyası döneminde karşılaşmıştır. 1933 yılından 1945 yılına kadar yaklaşık elli bin eşcinsel hapse atılmış ve bunlardan on-onbeş bin tanesi Nazi toplama kamplarına gönderilmiş, kollarına eşcinsel olduklarını göstermek üzere pembe bir üçgen takılarak zalimce çalıştırılmanın yanında

---

¹¹ 1533 yılında çıkarılan bu yasayla Tanrı’ya ve insanlığa karşı doğal olmayan cinsel ilişki olarak tanımlanan Sodomî adı altında kadın-erkek, erkek-erkek ve erkek-hayvan arasındaki anal cinsel ilişki yasaklanmıştır. Dolayısıyla erkek eşcinselliği de yasaklanmıştır. Cezası ise asılarak idam olarak belirlenmiştir. 1563 yılında yeniden düzenlenen bu yasa ile birlikte eşcinsel ilişki doğrudan yasaklanmıştır. 1861 yılında idam cezasının kalkmasına kadar birçok kişi eşcinsel ilişkiye girdiği için idam edilmiştir. Bu tarihten sonra ise eşcinsel ilişkiye girmenin cezası hapis cezasına dönüştürülmüştür. Birleşik Krallık’da eşcinselliğin suç olarak yasalardan tamamen kaldırılması ise ancak 1967 yılında olmuştur (Bkz. Fone, B., (2000), Homophobia A History, Newyork: Picador)

¹² Kaynak: Kuzey Kıbrıs’ta Eşcinseller Kaygılı, 2 Şubat 2012, Erişim tarihi: 23.06.2012, http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2012/02/120202_northern_cyprus_gays.shtml

Nazilerin eşcinselliğe tedavi bulmak üzere yaptıkları akıl almaz deneylerde denek olarak kullanılmışlardır.¹³

Dünya üzerinde özellikle hukukun şeriat kanunları ile tatbik edildiği bazı İslam ülkelerinde eşcinsel edimler ölüm cezasına varan ağır yaptırımlara tabi tutulmaktadır. Bu ülkelerde günah ve suç kavramları iç içe geçmiştir ve günah olan bir şeyi yaptıkları için eşcinseller şeriat kanunu tarafından cezalandırılmaktadırlar. İran, Suudi Arabistan, Sudan, Yemen ve Moritanya ile Somali ve Nijerya'nın bazı bölümlerinde olmak üzere yedi ülkede eşcinsel olmanın cezası ölümken, eşcinseller otuz iki ülkede¹⁴ 10 yıl ve üzeri hapis cezası, otuz altı ülkede de¹⁵ 10 yıldan daha az olmak üzere hapis cezasına çaptırılmaktadırlar. Birçok ülkede ise eşcinseller hapis cezasına çaptırılmasalar bile para cezası ya da zorunlu kamu hizmeti¹⁶ ile cezalandırılmaktadırlar.

Türkiye'de eşcinselliği yasaklayan bir kanun maddesi olmamasına karşın, eşcinselleri cinsel yönelimlerinden dolayı uğrayacakları ayrımcılıktan koruyacak bir yasanın olmaması, eşcinsel bireylerin hukuksal süreçte ayrımcılığa maruz kalmalarına ve adli yargılanma haklarının ellerinden alınmasına neden olmaktadır.

Eşcinselliğin 1869 yılında kavramsallaştırılmasından kısa bir süre sonra psikolojinin kendini bir bilim dalı olarak ortaya koymasıyla birlikte, eşcinsellik mastürbasyon gibi insanın bedensel ve ruhsal dejenerasyona (yozlaşma) uğramasına neden olan bir ruhsal hastalık olarak görülmeye ve 20. yüzyıl başlarından itibaren de zorla tedavi edilmeye başlanmıştır. Özellikle ellili yıllarla yetmişli yıllar arası,

---

¹³ Kaynak: Nazi Persecution of Homosexuals, Erişim tarihi: 23.06.2012, <http://www.ushmm.org/museum/exhibit/focus/homosexuals/>

¹⁴ Eşcinselliğin 10 yıl ve üzeri hapis cezası ile cezalandırıldığı ülkeler: Papua Yeni Gine, Guyana, Belize, Trinidad ve Tobago, Sierra Leone, Gana, Zambia, Malawi, Tanzanya, Kenya, Uganda, Etiyopya, Libya, Birleşik Arap Emirlikleri, Bangladeş, Filistin, Malezya, Dominica, Saint Lucia, Barbados, St. Vincent, Grenada, Gambiya, Seyşeller, Tonga, Kiribati, Tuvalu, Katar, Nauru, Vanuatu, Samoa ve Cook Adaları İnan'da 1979 yılından bugüne kadar 4 binden fazla eşcinsel idam edilmiştir. (<http://ilga.org/ilga/en/index.html>, Erişim tarihi: 23.06.2012)

¹⁵ Eşcinselliğin 10 yıldan daha az hapis cezası ile cezalandırıldığı ülkeler: Endonezya, Srilanka, Myanmar, Bhutan, Jamaika, Gine, Senegal, Kamerun, Botswana, Zimbabve, Mısır, Cezayir, Tunus, Fas, Brundi, Kuveyt, Suriye, Türkmenistan, Özbekistan, Afganistan, Pakistan, Togo, Swaziland, Lübnan, Umman, Brunei, St. Kitts, Antigua ve Barbuda, Comoros adaları, Liberya, Eritre, Mauritius, Botswana, Palau, Solomon Adaları ve Singapur (<http://ilga.org/ilga/en/index.html>, Erişim tarihi: 23.06.2012)

¹⁶ Eşcinsel eylemi, kanunlarıyla doğrudan para cezası ya da kamu hizmeti ile cezalandıran ülkeler: Angola, Sao Tome ve Principe, Mozambik

eşcinselliği tedavi etmek için istemdişi, zorla tedavi uygulamalarının en yoğun olduğu dönemlerdir. Bu dönemde istemdişi olarak psikiyatri hastanelerine kapatılan eşcinseller, psikanaliz, elektokonvulzif tedavi (EKT), elektrik şokuyla kaçınma tedavisi, apomorfinele kusturma ve bilişsel, davranışçı terapi gibi yöntemlerle tedavi edilmeye çalışılmıştır. (Candansayar 2009:71 ve Cömert 2009:172).

Eşcinselliğin tıp disiplini kapsamında sağlık ve hastalık boyutlarıyla değerlendirilmeye başlanmasıyla birlikte yeni sorunlar ortaya çıkmıştır. Çünkü o zamana dek günah, suç ya da ayıp kavramları üzerinden ayrımcılık ve dışlanmaya maruz kalan eşcinseller, tedavi uygulamalarının nesnesi haline dönüşmüşlerdir (Çabuk, Candansayar 2010:85). Bu zamana kadar eşcinsellik dinsel bir günah olarak görülürken, sekularizasyonla koşut olarak ruhsal bir hastalık olarak inşa edilmiştir (Candansayar 2009:71). Heteroseksüellik dışındaki cinsellik ve cinsel ilişki tarzları tıbbileştirme sürecinin en yoğun olarak işlediği alanlardan biridir. Tıbbileştirmeden kasıt, sapkın davranışlar ve durumlar için tıbbi çözüm yolları bulunmasıdır (Candansayar 2011:159). Tıbbin eşcinselliği tanımlamak üzere kullandığı “homoseksüel” terimi yerine eşcinsel hareketin “gey” terimini kullanmaya başlaması da bu tıbbileştirmeyle birlikte eşcinselliğin hastalık gibi gösterilmesine karşı bir duruştur. Çünkü bu sözcük homoseksüel kelimesi gibi seks üzerine vurgu yapmamakta ve herhangi bir edimi temel almamaktadır (Cömert 2009:173). Üstelik homoseksüel kelimesinin yıllardır tıbbi bir terim olarak ve çoğunlukla ruhsal bozuklukla birlikte kullanılmasından kaynaklı olumsuz bir çağrışımı vardır. Türkiye’de de cinsel yönelimi hemcinsine doğru olan hem erkek hem de kadınlar için homoseksüel yerine eşcinsel kelimesinin kullanılması tercih edilmektedir.

1935 yılında Amerikan Psikiyatri Birliği (APA) tarafından yapılan ruh hastalıkları sınıflandırmasında “patolojik cinsellikli psikopatik kişilik” tanımı altında yer alan eşcinsellik, 1952 yılında APA’nın oluşturduğu tanı kılavuzunda (DSM), “sosyopatik kişilik bozukluğu” kategorisinin bir alt grubu olan seksüel sapkınlıklar bölümünde transvestizm, fetişizm, sadizm ve pedofili ile birlikte yer almıştır. 1968 yılında ise, DSM-2 basılmış ve bu sefer eşcinsellik, teşhircilik, fetişizm ve pedofili ile birlikte yer almıştır. 1973 yılına gelindiğinde ise, eşcinsellere yönelik ayrımcılığa ve yasal sınırlamalara son verilmesine yönelik APA’nın içinden yapılan bir çağrıyla

eşcinsellik hastalık kategorisi olmaktan çıkarılmıştır (Yetkin 2009:79). 1990 yılına gelindiğinde de Dünya Sağlık Örgütü eşcinselliği hastalık kategorisinden çıkarmıştır.¹⁷

Bu gelişmelere rağmen günümüzde hala eşcinselliği bir ruhsal ve davranışsal bozukluk olarak tanımlayan psikologlar ve psikiyatri uzmanları bulunmaktadır. Eşcinselliği bir hastalık olarak tanımlayan psikanalistlerin çıkış noktaları kuşkusuz ki dinsel ve ideolojik temalara dayanmaktadır (Mert 2009:84). Bu yüzden onarım terapisi adı altında dünyanın her yerinde eşcinseller “dönüştürülmeye” çalışılmaktadır.

1.3 Homofobi

“Fobi” kavramı, tanımı açısından rasyonel olmayan ve yüksek düzeyli ürkme, korkma ve kaçınma davranışlarına neden olan yaşantıları tariflemektedir (Başar, Nil ve Kaptan 2010:73). Homofobi, en basit anlamıyla eşcinselliğe ve eşcinsel edimleri uygulayanlara karşı duyulan korku, hoşlanmama ya da nefreti tanımlamak için kullanılan bir kavram olsa da (Fone 2000:5), esas olarak kişinin kendisinin ya da bir başkasının eşcinsel duygular hissedebilmesi karşısında yaşadığı derin korkuyu tanımlar (Başar vd. 2010:73). Ancak homofobi kavramı, Melek Göregenli’nin de dediği gibi, eşcinsel karşıtı tutum ve davranışlar özel, kişisel bir korkudan kaynaklanamayacak ve kişisel bir hastalık olamayacak kadar derindir. Dolayısıyla homofobi basitçe cinsel önyargı olarak tanımlanabilecek bir olgu değil, kişisel bir korku ve irrasyonel bir inanç olmanın çok ötesinde, kültür ve anlam sistemleriyle, kurumlar ve sosyal geleneklerle ilişkili olarak ele alınması gereken bir kavramdır (2011:354).

Homofobi kelimesi ilk kez K. T. Smith tarafından 1971 yılında, *Homophobia: A Tentative Personality Profile* isimli makalesinde kullanılırken, 1972 yılında George Weinberg tarafından *Society and the Healthy Homosexual* kitabında geliştirilmiştir (Fone 2000:5). Weinberg’in homofobi kavramını geliştirmesiyle, kavram daha somut, daha anlaşılır hale gelmiştir. Weinberg homofobiyi, “heteroseksüeller açısından eşcinsellerle yakınlaşmaktan ya da yakın çevresinde bulunmaktan korkma ve eşcinseller

---

¹⁷ Kaynak: World Health Organization, 17 Mayıs 2011, “Stop discrimination against homosexual men and women”, Erişim tarihi: 24.06.2012, http://www.euro.who.int/en/what-we-do/healthtopics/communicable-diseases/hiv-aids/_/news/news/2011/6/stop-discrimination-against-homosexual-men-and-women

açısından da kendilerinden nefret etme” şeklinde tanımlamıştır (Akt. Göregenli 2011:353).

Göregenli, homofobinin bireysel ve kolektif davranışlar düzeyinde kişilerarası ilişkileri yapılandıran duygu ve niyetlerin oluşturduğu bir sosyal psikolojik değişken olarak, ayrımcılık pratikleri ve şiddetle ilgili olduğunu, iktidar biçimlerinin politika üretme süreçleriyle de doğrudan bağlantıları olduğunu belirtmektedir. Bir çok sosyal psikolog, homofobinin ancak ırkçılık ve seksizmle bağlantıları içinde anlaşılabileceğini düşünmektedir (2011:354). Tıpkı seksizmde olduğu gibi homofobi de içinde kalıpyargılar barındırır. Erkeklerin kadınları kendilerinden daha aşağıda ve zayıf varlıklar olarak gördükleri ve eşcinsel erkeklerin de “kadın gibi” davrandıklarını düşündükleri için eşcinselleri belirli kalıplar içine sokma eğilimindedirler (Fone 2000:6). Homofobi, bu anlamda seksizmin önemli bir silahıdır. Heteroseksüellikten farklı cinsel yönelimlere sahip insanlara karşı şiddet, erkekliğin, bir anlamda cinsiyetçi kullanımıyla “insanlığın korunması ve kontrolü” için bir mekanizma haline gelmektedir (Göregenli 2011:355).

Göregenli’ye göre, “cinsiyetçilik ve homofobi, tam da bu yüzden, bireyin olduğunu (erkek ve heteroseksüel) onaylama anlamıyla ve bireyin olmadığını (kadın ve eşcinsel) hem kendisine ifade etmesinin hem de topluma kanıtlamasının en açık yolu olarak, heteroseksüel maskülenliğin yapı taşıdır. Homofobi, erkeğin kendi heteroseksüel maskülenliğiyle ilgili iç çatışmalarını engellemenin bir yolu olarak savunucu bir işleve hizmet eder. Cinsiyetçilik ve homofobi ayrıca erkekliğin kendini tanımlama süreci içinde yaygın bir sistem ideolojisidir ve dolayısıyla toplumun inşasında da önemli rol oynar” (2010:23).

Eşcinsellikten ve eşcinsellerden korkmanın temelinde bu ilişkilerin doğal olmadığına dair kültürel inançlar yatmaktadır. Bu kültürel inançları dini öğretiler de desteklemekte, bu da beraberinde damgalamayı getirmektedir (Fone 2000:5 ve Göregenli 2011:358). Kültürel inançların ortaya çıkardığı ön yargılar ve kalıp yargılar ideolojilerin de kutsamasıyla, dışlanan gruplara yönelik değişen biçim ve içeriklerde şiddetle hayata geçirilmektedir. Bu durum da eşcinsellere karşı işlenen nefret suçlarının sayısını arttırmaktadır. Dolayısıyla homofobiyi anlamak için önyargı ve ayrımcılık

kavramlarına bakmak gereklidir. Önyargı, bir grup insana dair olan fikirlerimiz iken; ayrımcılık, bir gruba ait olarak algıladığımız insanlara karşı olan tutumlardır. Buradan hareketle, ayrımcılığı, eyleme dökülen önyargı olarak tanımlayabiliriz (Başar vd. 2010:73).

Önyargı ve kalıpyargıların beraberinde getirdiği ayrımcılık her zaman şiddete yol açmayabilir ancak gruplar arası bir süreç olarak ortaya çıkan şiddet davranışları her zaman önyargı ve ayrımcılıkla ilgilidir. Homofobi kendisini fiziksel şiddet, aşağılama, küfür, mizah yolu ile sözel şiddet, yoksayma ya da öldürme ile gösterebilir. Nefret suçları¹⁸ ise, ayrımcılığın belki de en şiddetli biçimi olarak ortaya çıkar ve önyargılı olumsuz duygu ve tutumlardan beslenir (Göregenli 2009:49). ABD’de gerçekleştirilen ampirik araştırmalar, nefret suçu kurbanlarının büyük ölçüde lezbiyenler, geyler ve biseksüeller olduğunu göstermektedir (Göregenli 2011:49).

2011 yılında Kaos GL’nin Türkiye’de 106 LGBT bireyle yaptıkları görüşmelerde Türkiye’deki LGBT bireylerin günlük yaşamlarında maruz kaldıkları heteroseksist ayrımcı tutum ve uygulamaları ortaya koymaya çalışmışlardır.¹⁹ Melek Göregenli ve Pelin Karakuş’un analiz ettikleri bu çalışma göstermektedir ki, homofobinin neden olduğu ayrımcılık, sözlü ya da fiziki şiddet, eşcinsel bireylerin hayatlarının her alanında kendisini göstermekte ve eşcinsel bireylerin yaşamlarını kaygı ve korku içerisinde geçirmelerine neden olmaktadır.

Öte yandan, Weinberg’in homofobi tanımında da belirttiği gibi homofobi sadece heteroseksüellerin eşcinsellere yönelik tutum ve davranışları ile sınırlı değildir; eşcinsel bireyler de homofobik tutum ve davranışlar sergileyebilmektedirler. Homofobi, heteroseksist ve ataerkil toplum yapısının dayattığı ideolojinin bir yansıması olduğuna göre, bu egemen ideoloji altında yaşayan eşcinsel bireylerin kendileri ile çatışmaya girmeleri, dışlanmak ve cezalandırılmaktan korkmaları ve bu korku, kaygı ve suçlulukla

---

¹⁸ Bir kişi ya da gruba, ait olduğu kimliği, inancı, politik görüşü, cinsiyeti ya da cinsel yönelimi gibi nedenlerle, farklı biçimlerde zarar verme amacıyla saldırılması sonucunda oluşan suçlar genel olarak nefret suçları olarak adlandırılmaktadır. Nefret suçları, suçun kurbanlarının herhangi bir eylemi nedeniyle değil, gerçek ya da algılanan renkleri, milliyetleri, cinsel yönelimleri, görünüşleri, etnik kökenleri, bir başka söyleyişle “eylemleri değil varoluşları nedeniyle” maruz kaldıkları saldırganlık içeren davranışlardır.

¹⁹ Bu çalışmanın ayrıntılı bulgularına ulaşmak için: Göregenli, M., *LGBT Bireylerin Gündelik Yaşamda Karşılaştıkları Ayrımcılık*, Ankara:2011, *Kaos GL*

başa çıkma stratejilerinde problemler yaşamaları kimi zaman kaçınılmaz olabilmektedir (Öztürk ve Kındap 2011:164). Eşcinsel bireylerin eşcinselliğe yönelik tutumlarını içselleştirmesi de “içselleştirilmiş homofobi” olarak tanımlanmaktadır. İçselleştirilmiş homofobi, izolasyon, kendini keşfetme korkusu, kendini kandırma ve eşcinsel/biseksüel değilmiş gibi davranma, kendinden nefret etme ve utanma, eşcinselliği ahlaki ve dini açıdan onaylamama, diğer eşcinsellere yönelik olumsuz tutumlar sergileme ve bir çocuğun eşcinsel bir çift tarafından büyütülmesi fikrine karşı olma gibi yollarla kendini gösterebilmektedir (Malyon 1982, Shildo 1994’den akt. Öztürk ve Kındap 2011:164).

Sonuç olarak, homofobi eşcinsel bireylerin kaygılı olmalarına, benlik saygılarının düşük olmasına, şiddete uğramaktan korku duymalarına ve varoluşlarını gizleme ya da topyekün inkar etmelerine sebep olmakta ve ruhsal bütünlüklerine zarar vermektedir. Sırf çoğunluğun olmadığı “bir şey” olduklarından ötürü hayatlarının her alanında ayrımcılığa maruz kalmakta ve fırsatlara eşit olarak erişememektedirler. Eşcinsel hareketin son yirmi yıl içerisinde gösterdiği gelişmeye rağmen günümüzde halen çok az insan cinsel yönelimini açıkça ifade edebilme cesareti gösterebilmekte ve eşit haklar talep edebilmektedir. Öte yandan eşcinsellerin görünürlükleri arttıkça karşılaştıkları ayrımcılık ve şiddet de artmaktadır.

Göregenli’nin yaptığı araştırmaya katılan LGBT bireylerin % 80’e yakını, farklı türlerde homofobik/transfobik ayrımcılık deneyimlerinden en az birini yaşadıklarını belirtmişlerdir. Bu araştırmanın sonuçları, LGBT bireylerin % 70’inin cinsel yönelimlerinden ya da cinsiyet kimliklerinden ötürü ayrımcılığa maruz kalmaktan, %69’unun da cinsel yönelimi ya da cinsiyet kimliğinden dolayı saldırıya uğramaktan korktuklarını ortaya koymuştur.

II. EDEBİYATTA EŞCİNSELLİK

Tarih boyunca eşcinselliğe, farklı zamanlarda, farklı toplumlarda ve kültürlerde birbirinden farklı anlamlar yüklenmiştir. Bu anlamlar eşcinselliği, kimi zaman “doğal” karşılamış, kimi zaman “yüce aşk” olarak kabul etmiş, kimi zamansa ölüm cezası gerektirecek kadar “aykırı” bulmuştur. Kuşkusuz ki, eşcinselliğin anlamındaki bu değişim, onun edebiyattaki yerini de biçimlendiren en önemli etkenlerden birisi olmuştur. Dolayısıyla eşcinsel edebiyatın, daha doğrusu eşcinsellik temalı edebiyatın tarihi, eşcinselliğin ve homofobinin tarihinden bağımsız değildir. Bu yüzden, hemcins karşı duyulan aşk ve arzunun edebiyattaki temsilleri, zaman zaman bunun apaçık bir şekilde kaleme alındığı metinler olarak karşımıza çıkarken, zaman zamansa satır aralarına kodlanmış, içindeki imanın ancak dikkatli bir okumayla anlaşılabilceği metinler şeklinde karşımıza çıkmaktadır.

Hemcinsler arası aşk ve arzu, binlerce yıldır yazılı eserlerde kendisine yer bulmaktadır. Fone, *The Columbia Anthology of Gay Literature* kitabında *Gılgamış Destan*’ını,²⁰ “erkekler arasındaki samimi arkadaşlığın bilinen en eski yazılı metni” olarak nitelendirmektedir (1998:3). Burada “samimi arkadaşlık” olarak adlandırılan kavrama, bugünün modern eşcinsellik tanımından hareketle bakmak doğru olmayabilir. Öte yandan, erkekler arasındaki arzunun “samimi arkadaşlık” olarak gösterildiği metinlere 19. yüzyıl sonlarında da rastlanmaktadır. Henüz ismi konulmamış bir arzunun ve sevginin bu şekilde metinlerde yer alması oldukça doğaldır. Yine Antik Yunan toplumunda doğal bir durum olarak sayılan erkekler arası arzu ve cinsel ilişkinin, kişinin cinsel yönelimine gönderme yapan bir sıfat içermediğini, aksine bunun bir usta-çırak ilişkisini bağlamındaki bir öğrenme sürecinin parçası olarak görüldüğünü bilinmektedir. Ancak, bir terim olarak adı konulmuş olmasa da, pratiğe dökülen edimlerin günümüzdeki eşcinsellik tanımına denk geldiği de aşikardır. Bu yüzden,

---

²⁰ Hitit, Akad ve Sümer versiyonları bulunan Gılgamış Destanı’nı tarihin bilinen en eski yazılı destanıdır. Bu metne konu olmasının sebebi ise, Gılgamış’ın Enkidu’yu güreşte yenmesinin ardından aralarında doğan büyük arkadaşlıktır. Bu iki erkeğin arkadaşlığı öyle güçlüdür ki Endiku’nun ölümünün ardından harap olan Gılgamış ağıt yakarak kendi tabiriyle “kadınlar gibi” yas tutmuştur (Bkz. Fone, 1998:8). Tarih boyunca iki erkeğin yakın arkadaşlığını konu edinen birçok destan ve mit vardır. Bu destanların ve mitlerin çoğunluğunda bu iki yakın arkadaş arasında cinsel bir yakınlık bariz bir şekilde işlenmemiş olsa da aralarındaki arkadaşlıktan öte bir sevgililik ilişkisi olduğuna gönderme vardır. Bunlardan en bilineni Akhilleus ve Patroclos’un arasındaki aşktır.

eşcinselliğin bir kimlik olarak ortaya konulmasından öncesindeki dönemde edebi metinlerde yer alan bu tür ilişkileri edebiyatta hemcinsler arası aşk/arzu/ilişki olarak nitelendirmek yerinde olacaktır.

Eşcinsellik tarihin farklı dönemlerinde ve farklı kültürlerde nasıl adlandırılırsa adlandırılırsın, her dönemde bu ilişkilere karşılık gelen duygular ve edimler yazıya dökülmüştür. Bu yüzden, edebiyatta hemcinsler arası arzunun, bugünkü adlandırılmasıyla eşcinselliğin, tarihi oldukça eskilere dayanmaktadır. Burada edebiyatta yer alan eşcinsellik, Batı toplumları ve kaynakları ele alınarak incelenmeye çalışılacaktır. Bunun sebebi ise günümüzde “eşcinsel edebiyat” olarak adlandırılan türün Batılı bir arka plana sahip olmasıdır. Bu da bize, bugün eşcinsel edebiyat üreten Batılı toplumların, geçmişten günümüze nasıl bir süreçten geçtiklerini görmemizi sağlayacaktır.

2.1. Bir Tür Olarak Eşcinsel Edebiyatın Gelişimi

Bir romanı, bir hikayeyi, bir şiiri eşcinsel edebiyat kategorisine koymamıza sebep olan nedir? Eşcinsel edebiyat, eşcinsel bir yazar tarafından ortaya konulan edebi eser midir yoksa kahramanının ya da konusunun eşcinsellikle ilgili olduğu bir eser mi? Sırf yazarının eşcinsel olması bir yapıtı eşcinsel edebiyat yapar mı? Tüm bu sorulardan önce sorulması gereken asıl soruyu soracak olursak: “Eşcinsel edebiyat” diye bir kategori var mıdır? Teması eşcinsellik olan edebi metinlere eşcinsel temalı edebiyat değil de eşcinsel edebiyat denmesinin nedeni nedir? Eşcinsel edebiyat nerede başlar?

Gregory Woods’a göre, eşcinsel edebiyatın nerede başladığını söylemek oldukça kolaydır. Woods, eşcinsel edebiyatı, “açık bir eşcinselin eşcinsel olma deneyimi hakkında açık bir şekilde yazdığı yazılar” olarak tanımlamaktadır (1999:12). Bu tanıma göre, bir romanı ya da şiiri eşcinsel edebiyat yapan şey onu yazan kişinin eşcinsel olması ve açık bir şekilde deneyimini paylaşmasıdır. Hugh Stevens’a göre ise, “gey ve lezbiyen edebiyatı” büyük ölçüde problemlili bir kategoridir çünkü eşcinsellikle bağlantılı olarak tartışılan edebiyat da büyük ölçüde kendisini gey olarak tanımlamayan yazarlar tarafından yazılmıştır (2011:8). Stevens, bu düşüncesiyle eşcinsel edebiyatı

yazarın cinsel yöneliminin değil, eserin içeriğinin belirlediğini söylerken, bir yandan da eşcinsel edebiyatı hemcins arzusunun edebi temsilleri olarak görmenin tuzakları olduğunun altını çizmektedir (2011:8).

Burada, Stevens'in "kendisini gey olarak tanımlamayan yazarlar" vurgusundan yola çıkarak eşcinsellikle bağlantılı edebiyatın heteroseksüel bireyler tarafından yazıldığı fikrine kapılmak yanlış olur. Elbette ki heteroseksüel yönelime sahip olan yazarların da kaleme aldığı eşcinsel hikayeler mevcuttur ancak tarihin çeşitli dönemlerinde, eserlerinde eşcinsel aşkları ve ilişkileri anlatmış olmalarına rağmen kendi cinsel yönelimlerini açıkça ifade etmeyen, edemeyen yazarlar da olmuştur. Bu yüzden kendisini özellikle heteroseksüel olarak tanımlayan kişiler dışındaki yazarların hepsini heteroseksüel addetmek de genel bir yanılgıya düşmemize sebep olur.

"Eşcinsellik" teriminin 19. yüzyıl sonlarında türetilmiş bir terim, dolayısıyla modern bir kavram olduğunu düşünürsek tarihin çeşitli dönemlerinde hemcins karşı duyulan arzunun yazılı olarak dile getirildiği metinlerden oluşan edebiyatı "eşcinsel edebiyat" olarak adlandırıp kategorilendirmenin doğru olup olmadığı da tartışmalı bir konudur.

Hemcins arzusunun kapsadığı anlamın tarihsel değişkenliğini göz ardı ederek, hemcins arzuyu işleyen her eseri ve onları yazan yazarları ve şairleri tek bir kategorinin içerisine koymak yapay bir eşcinsel edebiyat kategorisi oluşturmamıza sebep olabilir. Bu yüzden belki de yapılması gereken en iyi şey, eşcinselliğin adlandırıldığı ve sonrasında bir kimlik halini aldığı, dolayısıyla edebiyatta da bilinçli bir şekilde konu edilmeye başlandığı 19. yüzyıl sonları ile ondan önceki dönemi birbirinden ayırmak ve o dönemdeki eşcinselliğe ve onun edebiyattaki tezahürlerine, eşcinselliğin günümüzdeki anlamını bir kenara bırakarak bakmaktır.

2.2. Batı Edebiyatında Eşcinsellik

Gilgamiş Destanı'nı bir kenara koyarsak, eşcinselliğin tarihinden bahsetmek gerektiğinde ilk akla gelen, konuyla ilgili araştırmaların başlangıç noktası olan toplum şüphesiz ki Antik Yunan toplumdur. Çünkü Fone'un da dediği gibi gerek günümüze kadar ulaşmış şiir, drama, nesir, felsefe gibi yazılı metinler, gerekse vazo, kadeh, tabak

gibi el yapımı araç gereçlerin üzerindeki resimler ve figürler, Antik Yunan toplumunda hemcins arzunun yaygın olduğu, doğal karşılandığı ve kabul gördüğü kanısına varmamız için yeterli kanıtlardır (1998:11). Ancak durum gerçekten de böyle midir? Hemcins ilişkiler Antik Yunan toplumunun kültürüdür diyebilir miyiz? Fone'a göre bunlar Yunan toplumunun hayatında ve kültüründe önemli rol oynayan eşcinselliğin birer kanıtıdır. Ancak, yine de bunun yanıtını Antik dönemden günümüze ulaşmış çok az sayıdaki yazılı metne bakarak vermenin güç olduğunun altını çizmek gerekmektedir. Diğer bir taraftan, elimizde fazlası da olmadığına göre, o metinler üzerinden gitmekten başka da bir seçeneğimiz yoktur.

Hem cins arzusunun yazılı metinlerde görülmeye başladığı bir dönem olan Antik Yunan toplumunun ürettiği klasiklerinden hem cinsler arasındaki ilişkinin eşcinsellik olarak tanımlandığı günümüze kadar eşcinsellik her zaman kendisine edebiyatta yer bulmuştur. Eşcinselliğin ele alınmış biçimi ve tariflenirken, aktarılırken kullanılan kelimeler ve cümleler döneme göre değişiklik gösterse de özünde iki erkeğin veya iyi kadının birbirine duyduğu arzu binlerce yıldır kaleme alınmaya devam etmektedir.

2.2.1. Antik Dönem Edebiyatında Hemcins İlişkiler

İki erkeğin, daha doğrusu bir yetişkin erkek ile bir oğlanın aşkı, kendisini özellikle mitlerde ve ölümsüzler arasında göstermektedir. Zeus'un bir kartal kılığına girerek kaçırdığı ve Olympos Dağı'na götürdüğü Ganymedes'e duyduğu aşk dillere destandır (Bayladı 2007:31). Woods , Zeus'un Ganymedes'i kaçırmasının erkekler ve oğlanlar arasındaki ölümsüz ilişkinin ve aşkın en önemli modeli olduğunu, daha sonraki yüzyıllarda bile şiirlere konu olduğunu belirtmektedir (1998:19). Oidipus'un babası Laios tarafından kaçırılan Chrysippus da, mitolojideki bir diğer kaçırma vakasıdır (Fone 2000:19). Yine Apollon'un Hyakintos'a olan aşkı da antik dönemin ölümsüz aşkları arasındaki yerini almıştır. Üstelik bu iki erkeğin arasındaki aşk o kadar güçlüdür ki, Apollon ölümüne sebep olduğu Hyakintos'u bir şekilde yaşatmak için onu sümbül

çiçeğine dönüştürür (Gezgin 2010:227). Zeus ve Apollon'un²¹ oğlanlarla yaşadıkları aşk *İlyada* ve *Odiseia* destanlarında da yerlerini almıştır.

İnsansılaştırılmış tanrıların hikayelerinden oluşan mitlerin de insanlar tarafından yazıldığını ve gündelik hayatlarının meşrulaştırılmasının bir parçası olduğu gerçeğini aklımızın bir köşesinde tutarak, konusu tanrıların hikayeleri olmayan diğer yazılı metinlere geçmeden önce Aristophanes'in insanların yaratılışına ilişkin mitinden bahsetmekte yarar vardır. Çünkü mit aynı zamanda eşcinsel arzunun ve aşkın varlığını yaradılışa bağlaması açısından kayda değer bir metindir. Platon'un *Şölen*'indeki Aristophanes'in yaratılış miti şöyledir:

“İnsanlar orijinalde yuvarlak, sekiz uzuvlu, ikiyüzlü ve iki cinsel organ sistemine –ön ve arka- ve üç cinsiyete sahip (erkek, dişi ve androjen) yaratıklardı. Bu şekildeki atalarımız güçlü ve tutkuluydular; Zeus hadlerini bildirmek için onları ikiye kestirdi, derileri açığa çıkan etin üzerinden gerildi ve göbekte bağlandı ve başları da cüretlerinin fiziksel hatırlatıcısını ve bunun sonuçlarını sürekli gözlerinin önünde tutmak için öne döndü. Her eski bireyin ikiye kesilen yaraları bir kez yeniden birleşti mi birbirlerine öylesine çaresizce kenetleniyor ve ayrı varlıklar olarak hayatlarına devam ettirmeleriyle o kadar az ilgiliydiler ki, gıda yetersizliğinden ölmeye başladılar; eşlerinden daha uzun yaşayanlar kaybettikleri bu tamamlayıcı parçalarıyla aynı cinsiyete mensup kişiler aradılar...” (Halperin, 2001:42)

Şölen'de Aristophanes'in, insanların cinsel davranışlarını kategorilendirmesi ve meşrulaştırması bu şekildedir: diğer erkek yarılarını arayan erkek bedenleri eşcinsel erkekleri, diğer kadın yarılarını arayan kadınlar eşcinsel kadınları ve diğer yarıları olan erkekleri/kadınları arayanlar da heteroseksüelleri temsil etmektedir. John Boswell, bu miti eşcinselliğin hem kişisel hem de yaradılıştan geldiğinin üstüne basıla basıla ima edilmesi olarak yorumlamaktadır (2001:24). Ona göre, bu mit eşcinselliğin insanın

---

²¹ Zeus ve Apollon Yunan mitolojisinin en büyük ve en eril tanrıları olarak tanımlanabilirler. Çünkü her ikisinin de aşk defterleri oldukça kabarıktır ve özellikle Zeus arzuladığı kadın ya da oğlanı elde etmek için kılıktan kılığa girmekten çekinmez. Kimi zaman kartal olup arzuladığı oğlanı kaçırdığında, kimi zamanda aşılmaz duvarları su olup içine sızarak arzuladığı bedeni elde eder. Zeus Antik Yunan'da edilgen olarak addedilen kadın ve oğlanlara, onların rızalarını bile almaya gerek duymadan sahip olan büyük bir fallus gibidir. Edilgen kadınlar ve oğlanlar arzu nesnelere başka bir şey değildiler.

doğasında olduğunu ortaya koymaktadır. Halperin ise, Boswell'den farklı düşünerek şöyle der: "...aksine, mitin bir sonucu her insanın cinsel arzusunu diğer her biriyle *biçimsel olarak aynı* yapmaktır: Platon'un Aristophanes'ine göre 'hepimiz cinsel bir partnerde aynı şeyi arıyoruz'... Bu bağlamda hepimiz aynı 'cinsellik'i paylaşıyoruz" (Halperin, 2001:43).

Platon'un *Şölen*'i, eşcinsel kültür ve alt kültürlerin gelişimi üzerine en etkileyici konuşmalara ev sahipliği yapmaktadır (Woods, 1998:21). *Şölen*, Kallias'ın aşık olduğu genç Autolykos onuruna verilmektedir (Foucault, 2010:258). Metinde Autolykos'un güzelliği ile ilgili yazılanlar bile o dönemde erkek bedenine duyulan arzunun ne kadar doğal olduğunu göstermesi açısından önemlidir.

Şölen, Phaedrus'un konuşması ile başlar; ona göre aşk, tanrıların en eskisidir ve haysiyetsizliğin ve utancın aksine hiçbir şey onuru ve asaleti aşk kadar içtenlikle canlandırmaz. İki savaşçı erkeğin aşkı en yenilmez aşktır (Woods, 1998:21). Phaedrus'un söylevinde yücelttiği aşk kavramı onur ve onursuzluk üzerine kuruludur ve en güçlüsü iki erkek arasında olanıdır. Foucault'ya göre de, Yunan bir oğlan için onur, onun statüsünü, sitede alacağı yeri bağlar ve bir oğlanın peşinden erkeklerin koşması elbette onun onursuzluğunu değil, aksine iyi niteliklerinin görünürlüğünün belirtisidir (2010:271, 273).

'Delikanlılık haz nesnesi olarak kabul görür ve hatta erkeğin erkek partnerleri arasındaki tek onurlu ve meşru nesne olarak görülür; hiç kimse, hiçbir zaman bir oğlanı sevdiği, arzuladığı ve ondan haz aldığı için kınanmaz (...) ama öte yandan oğlan, sonunda bir erkek olacağı için egemenlik çerçevesinde düşünülen bu ilişki içinde kendisini bir nesne olarak görmeyi kabul edemez. Bu rolle özdeşleşemez ve özdeşleşmemek zorundadır.' (Foucault, 2010:282-283)

Nitekim *Şölen*'de de erkekler arasındaki aşkın bu hassas dengesine değinilmektedir. Delikanlı bir yandan olgun bir erkek olabilmek için yetişkin erkeğin vereceği eğitime ihtiyaç duyarken, diğer taraftan o yetişkin erkeğin egemenliği altına girmemeyi ve gücünün tesirinde kalmamayı sağlamak zorundadır (Foucault, 2010:285). Yetişkin ve genç erkek arasındaki bu eğitim ilişkisi bir nevi usta-çırak ilişkisi gibi görülmektedir.

Antik dönem metinlerinde erkekler arasındaki aşkın en bariz şekilde vurgulandığı metinlerden biri olan *Şölen*, erkeklere ve erkeklığe atfedilen değerlerin yüceltildiği bir metin olarak okunabilir. Pausanias'ın söylevinde de bu açıkça kendisini gösterir; ona göre de kutsal aşk iki erkek arasındaki, özellikle yaşlı erkek ile daha genç olan erkek arasındaki aşktır (Woods, 1998:22). *Şölen*'in ideal dünyasında, mutlak iyiliği arayan erkekler bunu ancak erkek sevgilileri ile birlikte başarabilirler, tabii ki aşkları erdemli ise (Fone, 2000:37). Bu nedenle, Platon'un *Şölen*'i eşcinsel aşkın kökenleri, doğası, sosyal değerleri ve metafizik anlamının en anlaşılır ve detaylı teorisi olarak okunabilir (Fone, 2000:21).

Öte yandan Fone'un da *Homophobia* isimli çalışmasında belirttiği üzere, Antik Yunan'dan günümüze ulaşan metinler, o dönemdeki edebiyatın çok küçük bir bölümüdür ve elimizdeki metinler antik dönemi tümüyle temsil etmemektedir. Bunlar, bir grup eğitilmiş üst sınıf yetişkin erkek vatandaşın söylemleri ve düşünceleridir. Antik Yunan toplumunun eşcinsel davranışlar hakkında düşündükleri olarak bildiğimiz şeyler ise sadece Platon'un, Xenophon'un, Aristophanes'in ve Aristoteles'in konu hakkında yazdıklarıdır (2000:18).

Bir diğer yandan, Antik dönemdeki edebi metinlerde karşımıza çıkan hemcinsel duyulan arzu, kendisini sadece erkeklerin erkek bedenine duydukları arzu şeklinde göstermemektedir. Fakat hazzın sadece erkeklere özgü bir kavram olduğu düşünüldüğünden ve erkekler arasındaki ilişkinin de aktif olan tarafın haz alması üzerine kurulu olmasından dolayı, kadınların birbirleriyle ilişkilerinin edebiyatta çok fazla yer almaması şaşırtıcı bir durum değildir. Ancak çok az sayıda ve yoruma açık da olsa kadınların kadınlara duydukları arzunun izlerini antik dönemin en tanınmış şairlerinden Sappho'nun eserlerinde görmek mümkündür.

Lezbiyenlik, Yunan kültüründe sözü edilen bir durum değildir. Üstelik iki kadının sevişerek birbirini tatmin etmesi iğrenç ve utanç verici olarak görülmüştür (Bayladı, 2001:251). MÖ. 7. yy'da yaşamış bir şair olan Sappho'nun, yazdığı şiirlerde, kadın arkadaşlarına ve öğrencilerine tutkuyla ve aşkla sesleniyor olmasından ötürü lezbiyen olduğu düşünülmektedir. Böylelikle, erkek egemenliğine karşı kadın kimliği ile bir karşı duruş sergilediği de düşünülmektedir.

2.2.2. Biseksüelliğin Meşruiyeti: Roma Dönemi Edebiyatı

Yunan edebiyatında olduğu gibi, gibi Roma Cumhuriyeti ve erken İmparatorluk dönemi edebiyatında da, genellikle erkekler arasındaki aşk ve seks övülmektedir. Roma'da da, eşcinsellik belirli kriterler dahilinde geniş ölçüde pratiğe dökülen ve genellikle kabul gören bir olgudur (Fone, 2000:44). Ancak, Beert C. Verstraete'nin dediği gibi "Antik Yunan'ın aksine Romalılar kültürlerini inşa etmek ve ayakta tutmak için erkekler arasındaki homoerotik bağdan faydalanmadılar, eşcinselliği sadece cinsel hazın bir kaynağı olarak gördüler" (2012:159).

Ayrıca, Yunan ve Romalıların eşcinsel aşkla ilgili tutumları önemli ölçüde birbirinden farklıdır: Yunanlılar hemcins ilişkisini erkekler ve hür doğmuş genç delikanlılar arasındaki aşk olarak idealleştirirken, Romalılar da tam tersine, en azından teoride, erkekler hür doğmuş gençlerle seks yapmaktan kaçınırlardı (Fone 2000:47). Roma dönemindeki eşcinsel arzuya ve haz nesnesine ilişkin tutumun bu olmasına rağmen, Verstraete, bunun edebiyata, şiire yansımış halinin tam tersi olduğunu, şiirlere konu olan haz nesnesi gençlerin daha çok köle değil, hür doğmuş gençler olduğunu altını çizmektedir (2012:159).

Roma edebiyatında, erkekler arasındaki aşk kuşkusuz elit sınıf tarafından yazılan edebiyatın ortak bir konusudur. Catullus²², birbirini takip eden aşk şiirleri yazan ve şiirleri günümüze kadar ulaşmış ilk Romalı şairlerdendir. Aşık olduğu Juventius isimli bir erkeğe şiirler yazmıştır. Ancak Catullus da, Tibullus ve diğer bir çok Romalı şair gibi, erkeklere ithafen yazdığı şiirlerin dışında kadınlara da şiirler yazmıştır. Woods'un belirttiği gibi, Roma toplumu bizim şu anda "biseksüellik" olarak adlandırdığımız cinsel yönelimi kanıksamış bir toplumdur (1998:32). Bunu hem kadınlara olan arzularını, hem de erkeklere olan arzularını şiirlere döken şairlerden öğreniyoruz. Antik Roma döneminin son şairlerinden biri olan Martial, bazı şiirlerinde her iki cinsle seks yapmanın tek bir cinsle sınırlandırılmış seksten çok daha fazla zevk sağladığını ileri sürmektedir (Fone 1998:61). Dolayısıyla Catullus, Virgil, Horace, Tibullus, Ovid, Martial ve Juvenal gibi bir çok Romalı şair, kadınlara yazdıkları şiirlerin

---

²² M.Ö. 84 ile M.Ö. 54 yılları arasında Roma'da yaşamış bir şair.

yanında homoerotik duyguları ve hatta eşcinsel arzuyu kaleme almışlardır (Fone, 2000:46).

2.2.3. Edebiyat Dilindeki Değişim: Hıristiyanlık Sonrası Ortaçağ Avrupası

M.Ö. 1. yy.'dan M.S. 3. yy.'a kadar süren Antik Roma döneminde yaşamış şairler, çoğunlukla Antik Yunan'ın etkisiyle homoerotik şiirler yazmışlar, hencins arzusunu ve hazzını dile getirmişlerdir. Fone'a göre, bu etki 3. ve 4. yüzyıllarda da kendisini heteroseksüel aşk romanları ile yan yana göstermeye devam etmiştir (1998:90). 4. yüzyılın sonuyla birlikte, Hristiyanlığın sadece bir dini inanç olmaktan çıkıp, aynı zamanda politik bir duruş halini almasından sonra değişen cinsel ahlak, eşcinselliğe dair tutum ve tavırlarda da değişikliğe yol açmıştır (Fone, 1998:90).

Fone'un *Homophobia* isimli kitabında da belirttiği üzere 4. yüzyıl sodominin yeniden canlandığı ve eşcinsel edimlerin yasaklanmaya başladığı bir dönem olmuştur (2000:103). Hemen öncesindeki Antik dönemde sıklıkla ve kabul görür bir şekilde edebiyata konu olan eşcinsel ilişkiler, yeni dönemde edebiyattan yok olmaya başladığı gibi, üstüne üstlük, dinsel ve ahlaki polemiklerde şiddetli iğrenmenin öznesi olarak yer almaya başlamıştır (Fone, 2000:107). İlerleyen dönemlerde eşcinselliğin yasalarla yasaklanması ve hatta ölümle cezalandırılmaya başlanması eşcinsel edebiyat için de uzun süren bir karanlık dönemin başlamasına yol açmıştır. Fone, bu dönemi "Sodominin bin yılı" olarak tanımlamaktadır (Fone 2000:109).

Ancak bir şeyin yasaklanması onun pratikte, gizli de olsa, yaşanmasına engel olamadığı gibi edebiyatta da kendisini romantik arkadaşlık olarak göstermesine engel olamamıştır. Çünkü Woods'un da belirttiği gibi, Ortaçağ'ın hakim dini ruhu ile ortaya çıkan manastır hayatı erkeklerin diğer erkekleri/oğlanları en uygun nesnelere olarak görmelerine katkı sağlamıştır. Manastır hayatında "kardeşler" arasındaki bu yakın ilişkiye göz yumulmakta, hatta bu yakınlık daha genç rahiplerin manevi eğitimlerine katkı olarak teşvik edilmekteydi (1999:43). Bu yeni duruma uyarlanmış sistem, tıpkı Antik Yunan'daki erkeklerin, genç oğlanları birer erkek gibi yetiştirmek üzere himayeleri altına alıp eğitmeleri geleneğinin bir devamı niteliğindedir.

Nola piskoposu Paulinus'un, eski öğretmeni Ausonius'a yazdığı şiir, 4. yüzyılın en iyi ve Roma İmparatorluğu'nun en son "klasik" şiiri olarak yerini almıştır. Ondan yaklaşık 300 yıl sonra, Maurus'un Grimold'a yazdığı şiirin, 11. yüzyılda Rennes piskoposu olan Marbod'un hem kadınların hem de erkeklerin güzelliklerini övdüğü şiirlerinin, yine 11. yüzyılda İngiltere'de Dol başpiskoposu olan Bourgeil'in erkeklere seslenen iki yüze yakın şiirinin varlığı (Fone, 1998:103-111), kilise baskısının çok yoğun olarak hissedildiği Ortaçağ'da bile eşcinselliğin her şeye rağmen kendisine edebiyatta yer bulabildiğinin göstergeleridir. Dolayısıyla Ortaçağ, eşcinselliğin edebiyatta kendisini gösterebilmesinden ziyade eşcinsellik düşmanı söyleme uygun ortam hazırlamıştır. Dini ve ahlaki söylemlerle birlikte gerçekleşen bu eşcinsellik düşmanı, homofobik söylemler eşcinsellik karşıtı yasaların çıkmasına da neden olmuştur.

2.2.4. Rönesans'ın Etkisi

15. yüzyıla gelindiğinde ise İtalya'da başlayan Rönesans ile birlikte Antik dönem ile Batı arasında yeniden bir bağ oluşturulmaya çalışılmıştır. Bu bağdan eşcinsel edebiyat da nasibini almıştır. James M. Saslow'a göre, Rönesans, eşcinselliğin görsel sanatlar ve edebiyat dallarında ifade edilmesinin ilk denemelerinin yapıldığı dönemdir (2001:90).

Rönesans dönemi yazarları, Antik dönemin homoerotik metinlerini tartışmaya açmış, Aristo'nun *Satir*'ini, Platon'un *Şölen*'ini tekrar gözden geçirmişler, eserlerin içlerindeki hembins arzusunu yeniden keşfetmeye başlamışlardır. Bu dönemdeki metinlerde genç erkeklere duyulan arzuyu ifade etmek için Ganymede sembolü sıklıkla kullanılır olmuştur (Fone, 1998:128). Saslow'un *Ganymede in Renaissance* kitabında işaret ettiği gibi, o dönemdeki İtalyan okuyucular için Ganymede, erkek erkeğe aşkın en uygun sembolü haline gelmiştir (Fone, 1998:129). Eserlerinde Sokratik aşk kavramını tartışan Giovanni Dall'Orto, Platon'un *Şölen*'ine yeni bir Rönesans açılım getiren Marsilio Ficino, Homeros'dan çeviriler yapan Angelo Poliziano, İtalyan Rönesansı'nda eşcinselliğin yeniden yazılır hale gelmesini sağlamışlardır (Woods, 1998: 68-69).

Aynı dönemlerde İngiliz edebiyatında da, İtalya'dakine benzer kıpırdanmalar görülmektedir. İngiliz yazarlar da, hembins arzuya işaret eden yazılar kaleme almışlar,

homoerotizme yalnızca şiirlerinde değil, yazdıkları aşk romanlarında da yer vermişlerdir. Bacon'un tıpkı Ficino gibi, tüm dostluk ilişkileri içinde en asil olanın erkekler arasındaki dostluk olduğunu belirtmesine rağmen, İngiliz Rönesans metinlerinde arkadaşlığın içerdiği cinsellik üstü kapalı bir şekilde verilirken, oldukça az betimlenmiştir (Woods, 1998:157). İngiliz Rönesansı'nda da, nispeten hakim olan açık görüşlülük Michael Drayton, Christopher Marlowe, Richard Barnfield gibi şairlerin, şiirlerinde çoğunlukla Antik döneme gönderme yaparak eşcinselliği işaret etmeleriyle kendisini göstermiştir (Fone, 1998:157-188).

Marlowe, *II. Edward*'da, Kral Edward'ın "tatlı arkadaşı" Gaveston ile ilişkisini anlatacak kadar cesur davranmıştır (Stevens, 2011:316). Barnfield ise, 1594 yılında, homoerotik pastoral şiirlerden oluşan *The Affectionate Shepherd* eserini yazmıştır. Bu pastoral çoban şiirleri, "güzel bir oğlanı sevmek günahsa, ben günahkarım" diyen Daphnis isimli yaşlı bir adamın delicesine aşık olduğu genç Ganymede'ye olan aşkın hikayesini anlatmaktadır (Fone, 1998:184).

İngiliz edebiyatı denildiğinde kuşkusuz en tanınmış ve adından en çok söz ettiren yazarlardan birisi de William Shakespeare'dir. Shakespeare'in, Fone'un da iddia ettiği üzere 1609 yılında yazdığı sonelerinde erkekler arasındaki homoerotik ilişkileri kodladığı öne sürülür; bu sonelerin ilk 126 tanesi genç bir adama seslenen aşk şiirlerinden oluşmaktadır (1998:189). Richard R. Bozorth'a göre, Shakespeare'in soneleri alışılmışın dışındadır, özellikle 20. soneden itibaren genç adamın güzelliğine bir övgü başlar (2011:272).

Rönesans döneminde de tarihin diğer dönemlerine benzer şekilde edebiyatta lezbiyen ilişkiler yer almamıştır. Saslow'a göre bunun nedeni, "daha az sayıda kadının okuma yazma bilmesi ve hiçbir kadının erotik deneyimleri ilk elden betimlememesidir" (Saslow, 2001:95). Edebiyatta, günümüzde dahi, kadınlar yeterince görünürlük elde edememişken, Rönesans döneminde lezbiyenlerin edebiyattaki görünürlüğünün azlığı şaşırtıcı değildir. Bir diğer taraftan, kadınların cinselliği de yok sayılmakta ve kadınlar sadece erkekler için birer nesne olmanın ötesine geçememektedir. Nitekim, Saslow'un aktardığı üzere, Rönesans döneminde Sappho'nun şiirleri yeniden keşfedilmesine rağmen, çoğu yorumcu şairin lezbiyen duygularını reddetmiş ve görmezden gelmiştir (Saslow, 2001:103). Öte yandan seks, penisle bağlantılı olarak düşünüldüğünden, seksin

ancak bir penisin varlığı ile gerçekleşebileceği düşüncesi hakimdir (Newton, 2001:288). Dolayısıyla, iki kadının eril bir güç olmadan seks yapmaları mümkün değildi ve zaten bu seks olarak kabul edilemezdi. Bu yüzden iki kadının sevişmesi, birbirinden haz alması tamamen göz ardı edilerek erkeklerin seyirliği haline gelmekte ve iki kadın, bir kadından daha fazla arzulanan bir fantazi nesnesi olmaktadır.

2.2.5. Onseksizinci Yüzyıl Avrupası'nda Eşcinsel Alt Kültürü ve Edebiyatı

Rönesans'ta öne çıkan Hümanizm da etkisiyle, insanı merkezi bir konuma alarak eşcinsel edebiyatta bir açılım yaşanmasına neden olmuşsa da, 18. yüzyıla gelindiğinde eşcinsellik yine korkulan bir unsura dönüşmüştür. Bu yüzyıl boyunca eşcinsellik edebiyatta daha çok homofobik metinlerde yer almıştır. Bu yüzden eşcinselliğin olumlandığı ve sempati ile karşılandığı çok az sayıda metin vardır (Fone, 1998:198). Yüzyılın başlarındaki hakim görüş, eşcinsel davranışın sapık, kadın gibi davranan erişkin erkeklerden oluşan bir grup azınlığın, yasak faaliyetleri olduğudur. Dolayısıyla, edebiyattaki eşcinsel karakterler de kadınsı olarak gösterilmeye başlanmıştır (Trumbach, 2001:134).

Bu dönemde eşcinsel edebiyat lehine pek bir gelişme gerçekleşmemiş, aksine edebiyatta eşcinsellik karşıtlığı yükselmiştir. Nitekim İngiliz edebiyatında eşcinsel içerikli bir eserin mahkeme tarafından “kamu muşeretine” aykırı bulunup yasaklanması ilk kez 18. yüzyılda gerçekleşirken, John Cleland'ın yazdığı *Memoirs of a Lady of Pleasure* isimli kitap, özellikle içeriğindeki eşcinsel ilişki tasvirlerinden dolayı yasaklanan ilk orijinal eser olmuştur (Bristow, 2011:28).

Öte yandan, eşcinselliğin edebiyatta olumlu yansımaları çok görmesek de, 18. yüzyıl, eşcinsel alt kültürünün yavaş yavaş oluşmaya başladığı dönemdir (Fone 2000:189). 18. yüzyılın sonlarına doğru Aydınlanma düşüncesinin ve Fransız Devrimi'nin getirdiği özgürleşmeyle birlikte eşcinsellik de bazı Avrupa ülkelerinde suç olmaktan çıkarılmaya başlanmıştır. Dolayısıyla yüzyıl sonuna gelindiğinde hatırı sayılır sayıdaki şehirde eşcinsel alt kültürü oluşmuştur. Stevens, 18. yüzyılda Avrupa'nın büyük kentlerinde oluşmaya başlayan bu eşcinsel alt kültürlerin, Ned Ward'ın, *History of the London Clubs* isimli kitabında betimlendiğinin, ancak bu alt kültürlerin

mevcudiyetine rağmen eşcinsel kimliklerin çağdaş kavramlarını tarif eden edebi metinlerin 19. yüzyılda ortaya çıkabildiklerinin altını çizer (Stevens, 10-11).

Fransa’da, Marquis de Sade, *Sodom’un 120 günü* (1782) isimli kitabını bu yüzyılda yazmıştır ancak roman ilk kez 1904 yılında basılabilmektedir (Woods, 1999:128). Romanda, Sade, her türlü cinsel arzunun tarifini yapmaktadır. Ayrıca 1795 yılında yazdığı *La Philosophie dans le boudoir*’da ise bireysel cinsel özgürlüğü savunmakta ve sodomi karşıtı ikiyüzlülüğe saldırmaktadır (Fone, 1998:238).

2.2.6. Ondokuzuncu Yüzyıl

18. yüzyıl sonlarına doğru eşcinselliği suç olmaktan çıkararak ülke sayısı yavaş yavaş artarken, İngiltere, 19. yüzyıla gelindiğinde halen eşcinselliğin ölüm cezası ile cezalandırıldığı bir ülkedir. Bu yüzden, 1833 yılında anonim bir şekilde yayınlanan *Don Leon* isimli şiir, İngiltere’nin ilk “kurgu” metni olmasının yanında, eşcinselliğin suç olmaktan çıkarılmasını savunan, bir erkeğin başka bir erkeğe duyduğu arzuyu ve hemsinler arasındaki ilişkiyi değerli gösteren bir metin olması açısından önemlidir (Fone, 1998:227).

Fone’a göre, 19. yy. edebiyattaki estetikçilik akımının etkisiyle, yasakların gölgesinde de olsa, yazarlar tarafından eşcinsel arzuyu tanımlamak üzere homoerotik estetik içeren yeni bir dilin yaratıldığı, hem eşcinsel hem de heteroseksüel yazarlarca eşcinselliğin bu zamana kadar görülmemiş sayıda esere konu edildiği, dahası eşcinselliğin *The Spirit Lamp*, *The Chameleon*, *The Artist* gibi dergilerde yayınlanan homoerotik temalı makalelerde, şiirlerde ve kurgularda kendisine yer bulabildiği bir yüzyıl olmuştur. Özellikle 1861 yılında eşcinsel ilişkilere verilen ölüm cezası kalktıktan sonra, 60’lar boyunca eşcinsel söylem, tarihte hiç olmadığı kadar çok duyulmuş olmuştur (1998: 266).

19. yüzyıl, Almanya’da da edebiyatta eşcinsel temanın kendisini gösterdiği bir yüzyıldır. Yüzyıl başlarında Heinrich Zschokke’nin yazdığı *Der Eros* ve Heinrich Hoessli’nin *From Eros: The Manly Love of The Greeks*’i Antik Yunan dönemindeki erkekler arası ilişki üzerinden giderek mevcut düzenin değişmesini talep eden,

homofobiyi eleştiren metinlerdir. Hoessli'nin eşcinsel aşkı öven, homofobiye karşı savaş açan kitabı yayımlandıktan sonra yasaklanmıştır (Fone, 1998:251).

Tarihin bilinen ilk eşcinsel aktivisti olan Karl Heinrich Ulrichs de, eşcinselliğin suç olmaktan çıkarılmasını tartıştığı bir dizi kitapçık yayınlamıştır. Bu dönemde bazı yazarlar, eşcinselliğe işaret eden ve başlığında eşcinselliğin saklı olduğu metinler üretmeye başlamışlardır; Algernon Swinburne'ün *Fragoletta* ve *Hermaphroditus*'u, John Addington Symonds'un *Eudrades*'i ve Roden Noel'in *Ganymede*'si bunlardan bazılarıdır (Fone, 1998:256).

Avrupa'nın diğer ülkelerine kıyasla gecikmeli de olsa Rus edebiyatında da eşcinsel temanın görülmeye başlanması 19. yüzyılda olmuştur. Fone'a göre, Rus edebiyatında eşcinselliğin karşımıza çıkmasının gecikmesinin nedeni, yasal ve dini yasaklamalardır (Fone, 1998:457). 19. yüzyılda Rus edebiyatının önde gelen isimleri iki lezbiyen çift olmuştur. Anna Yevreinova ve sevgilisi Maria Feodorova edebiyat dergisi *The Northern Herald*'in kurucuları olmalarının yanında feminist harekette de oldukça aktif bir çiftti. Sembolist bir şair ve ilk Rus çevirmeni olan Polyxena Soloviovia da Yevreinova gibi partneriyle açık bir şekilde yaşamaktaydı. Alexander Amfiteatrov tarafından yazılan kurgusal roman *1890'ların İnsanları*, dönemin lezbiyen ve gey karakterlerinin edebiyat başta olmak üzere farklı alanlarda kendilerini göstermelerini konu alıyordu (Karlinsky, 2001: 356-57).

Bu yüzyıl aynı zamanda kıtalararası seyahatin yaygınlaşmaya başladığı bir dönemdir. Ruth Vanita, bu tür seyahatlere çıkan eşcinsel ve biseksüel yazarların, yazdıkları metinlerde bu seyahatlerden söz ettiklerini ve bunların bazıları için bir nevi kendilerini keşfetme ya da eşcinselliklerini keşfetme yolculuğu olduğunu söylemektedir (Vanita, 2011, 14). Takip eden yüzyılla birlikte, kahramanlarının ülkeler ve kıtalar arası seyahat ettiği ve bu seyahatlerde eşcinselliklerini keşfettikleri, âşık oldukları, acı çektikleri romanlar ve hikayeler daha da artmıştır.

B. Oscar Wilde Yüzyılı

Oscar Wilde'ın, genç bir Fransız erkeğin, Teleny isimli bir piyaniste âşık olmasının ardından, kendisini Paris'in eşcinsel alt kültürünün içinde bulmasını konu

edinen *Teleny* (1893) isimli romanı modern anlamda eşcinsel edebiyatın miladı sayılmaktadır. *Teleny*'nin anonim olarak yayınlanmasına ve yazarının halen kim olduğu kesin olarak bilinmemesine rağmen, Türkiye'de de yazarı Oscar Wilde olarak basılmıştır.²³ Bu romanın Oscar Wilde'a atfedilmesinin nedeni, Hitchens'ın da belirttiği gibi, Wilde'ın alt metinlerinde eşcinselliği irdelediği ve gönderme yaptığı *The Picture of Dorian Grey*, *The Importance of Being Earnest* ve *The Soul of Man Under Socialism* gibi yapıtlarıdır.

19. yüzyılın sonlarına gelindiğinde eşcinsellik kendisine bir isim, bir varoluş ve bir kimlik bulmasının yanında, bir edebiyat da bulmuştur. Ancak bulduğu bu isim ve onun edebiyattaki görünümü yeni bir mücadeleyi de beraberinde getirmiştir. Bunun en somut örneği de Oscar Wilde davasıdır.

Gerek yazdıklarıyla, gerek Viktorya döneminin tutucu ve baskıcı tutumuna karşı sakinmediği sözleriyle, gerekse de hayat tarzı, giyimi ve duruşuyla dönemin en marjinal edebiyatçılarından biri olan Oscar Wilde, sevgilisi ile kamuya açık mekanlarda da rahat davranmaya başlayınca gazetelere konu olmasının ardından, sevgilisi Alfred Douglas'ın babası Queensberry Markizi'nin sözlü saldırılarına ve onu sodomiyle suçlayan hakaretlerine maruz kaldığı için, sevgilisinin babasına dava açmıştır. Ancak mahkeme onun aleyhine sonuçlanarak eşcinsellikten yargılanmasına ve iki yıl hapiste yatmasına neden olmuştur. Mahkemede, Wilde'ın yazdığı *The Picture of Dorian Gray* romanının ana karakterlerinin cinsel yönelimleri ve *The Importance of Being Earnest* oyununda üstü kapalı şekilde sunduğu erkekler arası cinsellik onun eşcinselliğe duyduğu ilgisinin kanıtı olarak gösterilmiş ve cezasının kesinleşmesinde etkili olmuştur (Fone, 1998:335). Paul Davies'in ima ettiği üzere, burada cezalandırılan sadece bir eşcinsel olarak Wilde değil, aynı zamanda Viktorya döneminin "erkeksi" değerlerine hakaret eden ve onun en önemli temsilcilerinden biri olduğu, "feminen" estetikçilik akımıdır (2011:203).

Ondokuzuncu yüzyılı Oscar Wilde ile özetlemek mümkündür. Viktorya döneminin olanca erkeksiliğinin karşısına çıkan nazik ve kırılgan erkekler, eşcinsel arzusunun ve hazzın okunduğu alt metinler, feminen estetikçilik, eşcinsel alt kültür, erkek bedenindeki kadın, eşcinselliğin tanımlanması ve Wilde'ın cezalandırılması ile

---

²³ 2002 yılında Çiviyazıları Yayınevi tarafından "Aykırı Edebiyat" kitapları dizisinde yayınlanmıştır.

özetlenebilecek bu yüzyıl, Lord Alfred Douglas'ın *Two Loves* şiirinde dediği gibi “Adını söylemeye cesaret edemeyen aşk”ın yüzyılı olmuştur.

C. Amerika'nın İlk Homoerotik Metinleri

18. yüzyılın sonlarına doğru Avrupa'da oluşmaya ve görünür olmaya başlayan eşcinsel alt kültür, Amerika'da ancak 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren oluşmaya başlamıştır. Woods'un “Amerikan Rönesansı” olarak adlandırdığı bu yüzyıl, Amerikan edebiyatında eşcinselliğin ele alınmaya başladığı bir dönem olmuştur.

Bayard Taylor'un kaleme aldığı *To A Persian Boy* (1851) isimli şiiri, Amerikan edebiyatında homoerotizmin ilk görünümüdür. Ondandır dört yıl sonra ise Walt Whitman içinde eşcinsel arzusunun ve cinselliğinin olduğu eseri *Leaves of Grass*'ı yayınlamıştır. Whitman, bu eserinde, erkekler arası aşkı ve onun Amerikan Edebiyatı'ndaki yerini tanımlamak üzere bir dil oluşturma çabasına girişmiştir. Çünkü Whitman, edebiyattaki feminenliğe karşı maskülenliği savunan bir yazardı ve eşcinselliği de anlatıyor olsa maskülen bir dil kullanmayı tercih etmişti (Fone, 1998:532). Woods, bu eserin Amerikan homoerotik metinlerinin en etkileyicisi olduğunu söylemektedir (1999:155). Whitman, 1860 yılında *Leaves of Grass*'taki şiirlerden derlediği *Calamus* dizisinde ifade ettiği eşcinsel aşkla, kendinden sonra gelen birçok yazara ilham vermiştir (Martin 2002). 19. yüzyılın sonlarında, edebiyatta “yakın arkadaşlıklar” metinlerde yer almaya başlarken, bu samimi arkadaşlıklar sadece erkekler arasında değil kadınlar arasındaki ilişkilerde de kendisini göstermiştir. Sarah Orne Jewett'in 1895 yılında yazdığı *Martha's Lady* isimli romanı kadınlar arasındaki bu yakın arkadaşlığın edebiyata yansımalarından birisi olarak örnek gösterilebilir (Martin 2002).

2.2.7. Yirminci Yüzyıl

20. yüzyıl, özellikle Avrupa'da olmak üzere tüm dünyada büyük değişimlerin yaşandığı bir yüzyıl olmuştur. 20. yüzyılı, savaşların hüküm sürdüğü, sınırların değiştiği, kültürlerin ayrıştığı bir yarım yüzyıl ile eşcinselliğe bakışın değişmeye başladığı, eşcinsel hareketin ortaya çıktığı ve eşcinsel bireylerin ve örgütlerin verdikleri hak mücadelesiyle eşitlik yolunda elde ettikleri kazanımlarla dolu diğer bir yarım yüzyıl

olarak iki bölüme ayırabiliriz. Eşcinsel edebiyat, kendisini bu yüzyılın ikinci yarısında daha özgür bir şekilde ortaya koymuştur. Karakterlerin cinsel kimlikleri satır aralarından ve imalardan kurtarılıp doğrudan romanın merkezine oturtulmuştur, bu haliyle 20. yüzyılın ikinci yarısındaki eşcinsel karakterler de tıpkı gerçek hayatta olduğu gibi “açılmaya”²⁴ başlamışlardır.

20. yüzyılda, içinde eşcinsel kimlikli karakterlerin olduğu birçok eser, eşcinselliğin günah, suç, patolojik, erkeğe yakışmayan, hastalıklı ve sapkın bir tercih olduğu yönündeki görüşlere meydan okumuştur. Fone, yirminci yüzyılda Avrupa’daki eşcinsel içerikli edebiyatı şöyle tanımlamaktadır:

Eşcinselliği şeytanlaştırmak üzere kullanılan birçok silaha bizzat eşcinsel yazarlar tarafından el konuldu, ve edebiyat, suçu, transvestizmi, feminenliği ve rastgele cinsel ilişkide bulunmayı yok etme ya da alay etme tanımlamaları olarak değil, baskıya, dar kafalılığa ve ikiyüzlülüğe karşı bir silah olarak kullandı. (1998:401)

Woods (1999:193), eşcinselliği merkeze oturtan ilk büyük romanın, yüzyılın başlarında Marcel Proust tarafından yazılan, *À la recherche du temps perdu* (1913) olduğunu belirtirken, Fone (1998:351), *Maurice*’i İngiliz Edebiyatı’nda modern eşcinsel karakterlerin yer aldığı, ilk modern eşcinsel roman olarak nitelendirir. Edward Morgan Forster’ın 1913 yılında tamamladığı ancak 1971 yılında yayınlanabilmiş olan bu romanın ana karakteri Maurice, arkadaşının av bekçiliğini yapmakta olan gence aşık olan bir beyefendidir. Proust’un *Recherche*’i ise erkek eşcinselliğine ve lezbiyenliğe cesurca değinmiştir (Stevens, 2011:318). Fone, İngiliz Edebiyatında 1970’lere kadar eşcinsel temalara değinen kitapların hiç birisinin *Maurice*’den daha ileri görüşlü olmadığını, eski geleneklere bağlı kalarak eşcinselliği gerçekçi ve açık bir şekilde betimlemektense kapalı kapıların ardındaki gizli ilişkiler olarak işlemeyi tercih ettiklerini belirtmektedir (1998:346). Maurice de ilişkilerini kapalı kapılar ardında ve gizlice yaşarken, kendisinin bu dünyadaki yerini anlamaya çalışan, aynı zamanda da kendisine açılma sürecinde olan eşcinsel bir erkektir. Maurice’in, eşcinselliğini kabul

---

²⁴ İngilizcede coming out of the closet (dolaptan, saklandığı yerden çıkmak) kavramının kısaltılmış hali olan coming out, kişinin cinsel yönelimini ve kimliğini kendi iradesiyle açıklaması anlamında kullanılmaktadır. Türkçede de “açılma” olarak literatüre yerleşmiştir.

etme yolunda iç yolculuğa çıkmış bir karakter olması ve hikayesinin, içinde yaşadığı toplumda karşısına çıkan engellere işaret ediyor olması açısından değerli bir romandır.

Fransız edebiyatında ise, eşcinsel temanın önem kazanması ancak Birinci Dünya savaşının ardından olmuştur. Marcel Proust ve André Gide eşcinselliği kamuya açan yazarlar olmuşlardır. 1929 yılında Jean Cocteau'nun *Le Livre Blanc*'ı da eşcinselliği otobiyografik olarak sunan bir eser olarak karşımıza çıkar.

Stevens, 20. yüzyılın sonlarına kadar edebiyatta eşcinsellerin hikayesinden çok hemcins arzusuyla ilgili heyecan verici hikayelerin anlatıldığını ama bu hikayelerdeki karakterlerin hemcins arzularını nadiren sıradan deneyimler olarak yaşadıklarının altını çizmektedir (2011:116). Dolayısıyla bu karakterler hemcinslerine karşı duydukları ilgiyi, aşkı, cinsel arzuyu kısıtlatırlar, marjinalleştirirler, kendi iç dünyalarında sorunsallaştırırlar, takıntı haline getirirler ve çoğunlukla dile dahi getiremezler. Tıpkı Thomas Mann'ın *Venedik'te Ölüm* (1913) romanında olduğu gibi, uğruna saçlarının boyandığı, yolunun gözlemlendiği ve hatta ölünecek kadar tapılan sevgiliye bir kez olsun dokunamayan ya da Djuna Barnes'in *Geceyi Anlat Bana*'sında (1936) olduğu gibi umutsuz, mutsuz ve kimliksiz karakterlerdir. Ancak Woods Stevens'in aksine, yukarıda da altını çizdiğimiz gibi, eşcinsel yazarların, romanlarındaki karakterlerini bilinçli olarak bu şekilde kurguladığını söylemektedir.

1913 yılında yayınlanan *Venedik'te Ölüm*, eşcinsel edebiyatta önemli yeri olan bir eserdir. Roman'ın karakteri Aschenbach, seyahat ettiği Venedik'te Tadzio'ya aşık olur ve Tadzio'ya duyduğu bu aşk saplantıya dönüşür. Aschenbach'ın hikayesi, Ruth Vanita'nın, 19. yüzyılda başladığını ve 20. yüzyılda da devam ettiğini söylediği, “kişinin eşcinselliğini yabancı bir ülkede keşfetmesi yoluyla kendini fark etme hikayesi”nin bir örneğidir (2011:137). Aschenbach da, tıpkı başka ülkelere seyahat eden karakterler gibi kendisini yabancı bir ülkede özgür hissetmiştir ve duygularının açığa çıkmasına izin vermiştir. Aslında bu, “dolaptan çıkma”nın da bir başka yoludur. Aschenbach'ın farklı bir şehirde, kendisini tanımayan insanların arasında kendisini bulması ve kimliğini kabullenmesi, eşcinsellerin içinde yaşadıkları toplum ve çevrelerinin kendilerini nasıl baskıladığını ve kendileri gibi olmalarına nasıl engel olduğunu da göstermektedir.

Woods ise, *Venedik'te Ölüm*'ün başka bir boyutuna dikkati çekmektedir. 20. yüzyıl eşcinsel yazarlarının, erkek çocuklarını analiz ettiklerini ve tanımladıklarını, bunu da ya o çocukta kendi çocukluk dönemlerinin anılarının canlanması yoluyla ya da hayran oldukları ve arzuladıkları bu çocukları gözetleme yoluyla yaptıklarını belirtmektedir (1999:321). Woods, Aschenbach'ın da, Tadzio'da hem kendi gençliğini hem de ölümünü görmekte olduğunu söylemektedir. Woods bu tespitinde oldukça haklıdır, çünkü Aschenbach bir yandan Tadzio'nun gençliğine ve güzelliğine bakarak onun ne kadar erişilmez uzaklıkta olduğunu bilirken, bir yandan da belki ona daha çok yaklaşabilmek için daha genç görünmeye çalışmaktadır. Ancak ölümün kendisine gençlikten daha yakın olduğunun da farkındadır. Bu yüzden Venedik'ten uzaklaşmak yerine ölümü beklemeyi tercih eder.

Yirminci yüzyılın başları, eşcinselliğin İspanyol Edebiyatında da yer almaya başladığı dönemdir. Luis Cernuda, açık bir şekilde eşcinsellikten bahseden ilk İspanyol şairdir, 1931 yılında ilk şiir kitabı olan *Forbidden Pleasures*'ı yayınlamıştır (Fone, 1998:476). Federico Garcia Lorca da, eserlerinde homoerotizm ve eşcinselliğe yer veren İspanyol yazarlardan birisidir. Lorca'nın 1935 yılında yazdığı *Sonnets of Dark Love* isimli eseri homoerotizm içermektedir. Ancak, İspanyol edebiyatındaki bu kıpırdanmalar iç savaşla birlikte sekteye uğramıştır ve Franco rejimiyle birlikte eşcinselliğin yasak hale gelmesi edebiyattaki hemcins arzusunu diğer ülkelerde de olduğu gibi sessizliğe gömmüştür.

Avrupa'nın genelinde 1930'larda gücünü ve baskısını arttırarak hissettiren Almanya'nın faşist rejimi eşcinselliği yasaklamaya başlaması, 2. Dünya savaşı sırasında da eşcinselleri Nazi kamplarında toplaması edebiyatın geri adım atmasına ve kendisini yeniden içine kapatmasına neden olmuştur.

20. yüzyılda edebi metinlerde sadece erkek eşcinseller yer almamıştır. 1928 yılında yayınlanan Radclyffe Hall'ün *The Well of Loneliness*'i lezbiyen edebiyatı için önemli bir örnektir. Ancak Newton'un da tartıştığı üzere, bu romanın lezbiyen karakterleri, erkek gibi giyinen ve erkeksi davranan, onun tabiriyle, "erkeksi lezbiyen" olarak kurgulanmıştır (1999:286). Newton'ın, lezbiyen kimliğinin cesur bir anlatımı ve erkek egemenliğine karşı isyanın önemli bir simgesi (1999:285) olarak gördüğü bu romandaki karakterler, birçok erkek ve kadın eşcinselin içine hapsediği önyargıları

beslemektedir. Günümüzde dahi eşcinsel erkeklerin hepsini feminen, eşcinsel kadınları da erkeksi olarak kurgulayan birçok hikaye/roman okumak mümkündür.

Öte yandan, Hall'ün lezbiyen karakterlerinin kurgulandıkları dönem göz önünde bulundurulursa, bunun bir stereotipleştirmeden çok bir gerçekliğin ortaya konması olduğunu söyleyebiliriz. Zira, Newton'un da belirttiği gibi, cinsiyet sınıflarının daha sert ve kapsamının daha dar olduğu dönemlerde kişinin, kendisini "rolünün dışında" hissetmesi doğaldır (1999:296). Çünkü biyolojik cinsiyeti ile hemcinsine ilgi duymasından ötürü olması gerektiğini düşündüğü cinsiyet birbiriyle çatıştığında ister istemez karşı cinsiyetin toplumsal cinsiyet rollerine bürünme ihtiyacı doğmaktadır.²⁵

Günümüzde, Queer teorisinin de sunduğu katkıyla bu düşünce değişmeye başlasa da, dünyanın birçok yerinde halen toplumsal cinsiyet normları işlemektedir. Edebiyata dönecek olursak, lezbiyenliğin erkeksileştirilmesi ve geyliğin kadınsılaştırılması çok yakın döneme kadar eşcinsel karakterlerin kaderi olmuş ve olmaya devam etmektedir. Dolayısıyla 1928 yılında yazılmış bir romanı, lezbiyenleri erkeksileştirdiği için günümüz perspektifinden bakarak eleştirmek haksızlık olur.

1906 yılında, Rusya'nın eşcinselliği merkeze oturtan ilk romanı *Wings* Mikhail Kuzmin tarafından yazılmıştır. Bu roman eşcinselliğini keşfeden genç bir erkeğin otobiyografisidir ve bu gencin yaşadığı deneyimlerle yönelimine değer vermeyi ve olumlu yanlarını görmeyi öğrenmesi açılma ve kabullenme sürecinin anlatımı açısından önemlidir. Bu roman, Kuzmin'in eşcinsel aşkını ve arzusunu anlatan tek eseri değildir, başka romanlar, hikayeler, şiirler ve oyunlar da yazmıştır Kuzmin'in erkek eşcinselliğini işlediği *Wings*'in yanında Lydia Zinovieve-Annibal'ın romanı *Thirty-Three Freaks* ve öykü derlemesi *Tragic Zoo* da lezbiyenliği konu edinmiştir (Karlinsky 2001:360). Ancak Rus Edebiyatı'nda 19. yüzyılın son yirmi yılında başlayan bu uyanış, çok uzun sürmemiş, 20. yüzyıl başlarındaki iki devrimin ardından eşcinselliğin önce orduda,

---

²⁵ Eşcinsellerin, toplumu, aslında "böyle" olmadıklarına ikna etme çabaları da neredeyse 2000'li yıllara kadar sürmüştür. 1990'larda yükselmeye ve daha çok kabul görmeye başlayan Queer teori ile birlikte bu ikna etme çabaları yerini, "biz sizden farklıyız" söylemlerine bırakmıştır. Günümüzde, Queer teorisinin de sunduğu katkıyla bu düşünce değişmeye başlasa da, dünyanın birçok yerinde halen toplumsal cinsiyet normları işlemektedir. Edebiyata dönecek olursak, lezbiyenliğin erkeksileştirilmesi ve geyliğin kadınsılaştırılması çok yakın döneme kadar eşcinsel karakterlerin kaderi olmuş ve olmaya devam etmektedir. Dolayısıyla 1928 yılında yazılmış bir romanı, lezbiyenleri erkeksileştirdiği için günümüz perspektifinden bakarak eleştirmek haksızlık olur.

sonra da tüm ülkede suç haline gelmesiyle eşcinsel edebiyat 1970'lere kadar ortadan kaybolmuştur.

1900'lerden sonra Amerikan Edebiyatı'nda da karakterler New York, Chicago gibi büyük şehirlerde boy göstermeye, adı söylenemeyen değil, aksine açık bir şekilde dile gelen aşkları yaşayan karakterler oldular. Bu karakterler gördükleri yerde homofobiye karşı çıkmaya ve sosyal, politik ve tıbbi alanda karşılaştıkları ayrımcılıkları reddetmeye başladılar (Fone, 1998:612).

1906 yılında Amerika'nın ilk açık eşcinsel romanı olan *Imre: A Momerandum*, Edward Prime-Stevenson tarafından yazılmıştır. Bu roman, eşcinselliğin dolaylı yoldan, ima edilerek ya da kodlanarak anlatılmadığı ilk Amerikan romanıdır (Fone, 1998:594). Imre, aynı zamanda, romantizmi maskülen arzu ile kombine eden 19. yüzyıl Amerikan homoerotik idealizmi geleneğini devam ettirmiştir.

Fone'a göre, 1930'larda Amerika'da eşcinsellik Amerika'nın önemli üç değerine/kutsalna karşı bir saldırı olarak görüldü: Tanrı, Ülke ve Aile. Bu yüzden ülkenin ulusal takıntısı haline geldi ve homofobinin yükselmesine paralel olarak eşcinselliğin edebiyatta görünürlüğü de o derece artmıştır (Fone, 1998:671).

Amerikan eşcinsel edebiyatında önemli romanlardan birisi de 1948 yılında yayınlanan Gore Vidal'in *The City and the Pillar* isimli romanıdır. Bu roman, eşcinsel karakter Jim Willard'ın daha gençlik yıllarında fark ettiği eşcinselliği etrafında dönemin New York'unun eşcinsel ilişkilerine, eşcinsel partilerine ve gettolarına bakmamıza olanak sunması açısından önemlidir. Bu roman, oldukça maskülen tariflenen erkek bedenlerini yücelterek anlatmasının yanında o maskülen erkek bedenlerinin sadece görünümünden ibaret olmayabileceğini, gücünü ve erkekliğini arzuladığı bedene sahip olmak için kullanmaktan çekinmeyebileceğini göstermesi bakımından önemlidir. Bir erkeğin eşcinsel olmasının onun duygularını "kadınsılaştırmaktan" ziyade erkekliğin getirdiği hırstan, sınır tanımazlıktan ve zorbalıktan muaf tutmayacağını göstermektedir.

1969 yılında New York'ta Stonewall isimli bir barda meydana gelen isyan Duberman'ın da dediği gibi modern politik gey ve lezbiyen hareketinin doğuşunu simgelemektedir (2008, XV). Stonewall isyanı²⁶ eşcinsellerin özgürleşmesi ve eşcinsel

---

²⁶ New York'ta Greenwich Village bölgesindeki Stonewall Inn isimli bir gey barda 28 Haziran 1969 tarihinde yapılan rutin polis baskını sonucunda çıkan ayaklanma Stonewall İsyanı olarak tarihe geçmiştir.

hareketin başlaması için bir dönüm noktası olurken eşcinsel edebiyat için de yeni bir sayfanın açılması anlamını taşımaktadır. Bu zamandan sonra başlayan özgürleşme hareketi ve hak mücadelesi ile eşcinseller kendilerini daha çok ifade etmeye başlamışlardır. Bu ifadeler yalnızca politik alanda değil, edebiyatta da kendisini hissettirmiştir. Edebi metinlerde eşcinsellik ve eşcinsel karakterler daha görünür olmaya başlamıştır.

Günümüzde ise yalnızca Batılı toplumlarda değil, dünyanın hemen hemen her yanında eşcinselliğin, transseksüelliğin, biseksüelliğin konu edildiği, LGBT karakterlere yer veren edebi metinler üretilmektedir. Edebiyattaki eşcinsel karakterler içinde yaşadıkları toplumun gerçeklikleriyle mücadele ederken, zorluklar yaşarken bir yandan da kimliklerine sahip çıkmaya devam etmektedirler. Günümüzde edebiyat, cinsiyet rolleri ve cinsellikle ilgili egemen değerleri sorunsallaştırmaya, edebiyatın heteronormatif kalıplarının dışında kalan çeşitli deneyimlere yer vermeye ve bu deneyimleri yaşayanların kendilerini ifade etmelerine yer açmaya çalışmaktadır.

2.3. Osmanlı ve Türkiye Edebiyatında Eşcinsellik

Günümüzde Osmanlı'daki eşcinsellikten, eşcinsel ilişkilerden ve eğilimlerden çok az bahsedilmektedir.

Çünkü bunun atalara yapılan bir saygısızlık olarak görülme eğilimi hakimdir. Osmanlı'da eşcinselliğin varlığına ilişkin tartışmalara karşın öne sürülen argüman bunun Batı'nın icadı olduğu ve Osmanlı'da görülmediği şeklindedir. Oysa Murat Bardakçı (2005:94) yaptığı çalışmada bunun tam aksini söylemektedir; ona göre eşcinsellik Batı'dan gelen bir kavram ya da alışkanlık değil, aksine Batılılaşmayla birlikte "utanılan" ve "saklanan" bir eğilim haline dönüşen bir gerçekliktir. Bardakçı, Osmanlı tarihçisi Cevdet Paşa'nın, II. Abdülhamit'e sunduğu sosyal ve siyasal konulardaki raporlarından meydana gelen "Ma'ruzat" (1856) isimli eserinden şöyle bir alıntı yaparak durumu özetlemektedir:

Polis baskınlarından, mafyadan, rüşvetlerden, kötü muamele görmekten bıkan eşcinsellerin bardağı taşıran polis baskımı sonrasında başlattıkları ayaklanma hem Amerika'da hem de dünyanın farklı yerlerinde, eşcinsel politik hareketin başlangıç noktası olarak kabul edilmektedir. (Kaynak: Duberman:2008)

... Kadın düşkünleri çoğalıp erkek sevgililer azaldı. Lut kavmi sanki yere battı. İstanbul'da öteden beri delikanlılara karşı hissedilen ve geçerli olan aşk ve alaka, tabii şekilde kızlara döndü... Üst düzey arasında delikanlılara merakıyla meşhur Kamil ve Ali paşalar ile onların yolunda gidenler kalmadı. Ali Paşa da yabancıların itirazlarından çekinerek delikanlılara olan merakını gizlemeye çalışır oldu (2005: 94).

Osmanlı İmparatorluğu'nun Avrupalılaşmaya başladığı 19. yüzyıl, yukarıda da bahsedildiği üzere eşcinselliğin ruhsal bir hastalık olarak görülmeye başlandığı bir yüzyıldı. İngiltere'de yüzyılın üçüncü çeyreğine kadar eşcinsellik idamla cezalandırılıyordu. Ömer Türkeş, Geç Roma İmparatorluğunda kurulup Hıristiyanlıkla birlikte işlemeye başlayan Batı dünyasında bütün baskı ve dışlama mekanizmalarının cinsellik etrafında kurgulandığını belirtmektedir. Türkeş, Ortaçağ boyunca insan bedeninin ahlaksızlık yuvası olarak görülüp günah kaynağı olarak lanetlendiğini, eşcinsellik de dahil her türden şehvetin en büyük günahla özdeşleştirildiğini söylemektedir. Ayrıca Aydınlanmanın bir çok alandaki düşünce tarzını yerle bir ederken Ortaçağın üreme dışındaki her türlü cinselliğe karşı verdiği toplumsal mücadeleye sahip çıktığının, cinsellik konusunda herhangi bir "aydınlanma" getirmediğinin; 19. yüzyılın baskın edebi formunda da kadın ve erkek arasındaki aşkın kutsanarak, cinselliğin sınırlarının belirlendiğinin altını çizmektedir (Türkeş 2009:127-28). Türkeş'e göre, Osmanlı toplumu işte bu romanlar aracılığıyla Batı'nın değer ve düşünceleriyle tanıştı. Avrupa'daki örnekleri taklit eden Tanzimat romancıları, bu yeni tarz aşkı ve çekirdek aile modelini modernliğin biricik ifadesi saymaya başladı (2009:128). Nihayetinde de Osmanlı edebiyatında büyük yer tutan erkekler arasındaki aşk, utanılacak ve sözü edilmemesi gereken bir tabuya dönüştü. Üzerine şiirler yazılan güzel oğlanlar yerini kadın ve erkek arasındaki romantik aşka bıraktı. 1872 yılında yayınlanan ve Osmanlı-Türk edebiyatının ilk romanı sayılan Şemseddin Sami'nin *Taaşşuk-ı Talat ve Fitnat*'ı bu romantik aşkın Osmanlı toplumuna uyarlanmış haliydi (Türkeş 2009:129).

Osmanlı İmparatorluğu Avrupalılaşmaya ve modernleşmeye başlamadan önce cinsel eğilimler Antik Yunan toplumuyla benzerlikler göstermekteydi. Kadınlar sadece çocuk yapma vasıtası olarak görülüp erkekler arasına alınmamakta ve erkekler cinselliği bazen kendi aralarında yaşamaktaydılar. Bardakçı, bu tür ilişkilerin o dönemin şartları

içerisinde olağan bir davranış olduğunu ve bunun “erkek adam erkek sever” ifadesiyle özetlenebilecek bu tür davranışların sıradan şairlerden divan sahibi şeyhülislama, padişahın mahiyetindeki besteciden semai kahvelerinde saz çalarak geçinen müzisyenine, ansiklopedistlerden tasavvuf bilginine kadar toplumun değişik kesimlerine mensup olanların yazdıklarında ayrıntılarıyla yer aldığını belirtmektedir (2005:94).

Özellikle Divan şiirinde oğlanlara yazılan “hammamiye”lere²⁷ sıkça rastlanmaktadır. Erkek sevgilinin şiirde sadece sembol olarak değil, adıyla ve sanıyla geçmesi oldukça olağandır (Bardakçı 2005:96). 1686 yılında Hamamcılar Kethüdası Derviş İsmail’in kaleme aldığı kitap *Dellakname-i Dilküşa (Gönüller Açan Dellaklar Kitabı)*, o dönemde İstanbul’da isim sahibi 11 hamam dellağının öyküsü ve yaptıkları işleri anlatmaktadır (2005:97).

Osmanlı’da eşcinsel metinlerden bahsedildiğinde akla ilk gelen isimlerden birisi de Enderunlu Fazıl Bey’dir. 18. yüzyıl sonlarında yaşamış divan şairi Fazıl Bey dönemin tanınmış bir eşcinseli ve eşcinsel olmakla her zaman övünen bir kişidir ve kadınlardan zevk almadığını sürekli tekrarlayarak eserlerinde hep bu konuyu işlemiştir (Bardakçı 2005:115). Enderunlu Fazıl, bir öğrencisinin isteği üzerine *Güzel Oğlanlar Kitabı* adlı eserinde farklı ırklardan ve milletlerden oğlanları tasvir etmiştir (Fazıl 2009:11).

Osman Ünlü, *Klasik Türk edebiyatında Erkek Güzelliği ve Erkek Aşk Anlayışı* isimli çalışmasında bir Klasik dönem şairi olan Cinânî’nin eserlerini inceleme konusu yapmıştır. Ünlü, Cinânî’nin kaleme aldığı yetmişin üzerindeki gazelde herhangi bir külfet ve çekinme olmadan, sevgilisinin ismi ve açık kimliğini vermiş, muhatap olarak açıkça bir erkeğin varlığını sergilemiştir (Ünlü 2009:44-45). 16. yüzyıl Osmanlı Edebiyatı’nın önce gelen edebi şahsiyetlerinden birisi olan Cinânî özellikle divan şiirinde bir çok erkek ismine yer vermiş, onların güzelliklerini ve onlara duyduğu hayranlığı anlatmıştır (Ünlü 2009:29).

19. yüzyıla kadar manzum ya da mensur aşk anlatılarında erkekler arası tutkusal ve cinsel ilişkiler belirli türlerde dile getirilebiliyordu ancak özellikle 19. yüzyılın yarısından sonra eşcinsel tutkuyu dile getiren menkıbeler eğitilmiş seçkin yazarlar tarafından dile getirilen erkekler arası ilişkilerinin anlatıldığı tek yazın türü haline geldi

---

²⁷ Divan Edebiyatında hamamı ya da hamamdaki güzelleri betimleme amacıyla yazılan kasideler.

(Kuru 2011:275). Daha önce de sözünü ettiğimiz gibi, modernizmin dayattığı çekirdek ailenin yüceltilerek yeni bir model olarak toplumsal yapıya oturtulabilmesi için kamusal alanla birlikte yazınsal alanda da heteroseksüel aşk hemcins aşkın ve tutkunun yerini almaya başladı. Böylece kadınlar aşk nesnesi haline dönüşerek erkekler tarafından yazılan edebi metinler de kadınlara yönelik aşkı anlatır hale geldi. Kuru'ya göre, 19. yüzyılla birlikte aynı cinsin üyesine duyulan aşk, özellikle de devlet seçkinleri ve aydın seçkinler tarafından birinci tekil kişi anlatılarında dile getirilmez olurken, anılar ve yaşamöyküsel tarihlerde menkıbe biçiminde yaşamaya devam etmiştir (2011:276). Tanzimat sonrası batılılaşma ile birlikte romanlardaki erkek karakterlerin birbirlerine duydukları arzu yerini karşı cinse duyulan arzuya bırakırken “kadınsılaştırma” korkusuyla eşcinsel karakterlerin gerçekleşmeyecek arzuları bastırılmak suretiyle ötelenmeye ya da alay konusu olarak işlenmeye başlamıştır. Bu da edebiyatta homofobinin kendini göstermesinin başlangıcı olmuştur (Kaos GL 2010).

Ömer Türkeş, *Türk Edebiyatında Eşcinsellik* yazısında Türk Edebiyatında eşcinselliğin ve aykırı cinselliğin yeniden özgürce yer bulduğu zaman olarak II. Meşrutiyet dönemine işaret etmektedir. Meşrutiyet döneminin getirdiği özgürlük ortamının Osmanlı toplumunda en çok cinsel özgürlük olarak anlaşıldığını ifade etmektedir. Türkeş Meşrutiyet dönemindeki eserleri şöyle sıralamaktadır: “Mehmet Rauf’un *Bir Zanbağın Hikayesi* (1910) ve *Kaymak Tabağı*, Ebü’l Burhan’ın *Bir Çapkının Hikayesi* (1910), T.P.Z.’nin* *Muhabbet Odası* (1912), M.S.’nin* *Zifaf Gecesi Harem Ağasının Muaşakası* (1913), A.Hasan’ın* *Bir Bakirenin Gebeliği* (1914), Ahmet Naci’nin *Bir Aşüftenin Jurnalı* (1914), G.R.’nin* *Beyoğlu Alemi* (1914), Adil Nami’nin *Balodan Sonra* (1914), M. Alişan’ın* *Kadınların Aradığı* (1914) gibi romanlarda yazarlar, toplumun eskiyle olan bağlarını sarsmak için -bilinçli olarak- her türden cinsel ilişkiyi en cüretkâr ifadelerle dile getirerek toplumun yerleşik değerlerine saldırmışlar ve edebiyatımızın ilk ‘underground’ hareketini yaratmışlardır” (Türkeş 2009: 129). II. Meşrutiyet döneminde eşcinsellik doğal bir olgu olarak işlenmiş ama çok uzun ömürlü olmamıştır. Özellikle Mehmet Rauf eşcinselliği Sade ve Oscar Wilde metinlerinden adapte ederek romanlaştırmıştır. Ancak dönemin yazarları tarafından edebiyat dışı romanlar olarak teşhir edilmişlerdir. Mehmet Rauf, Oscar Wilde gibi hapis cezasına çarptırılmasa da ordudan uzaklaştırılarak cezalandırılmıştır (Türkeş 2004).

II. Meşrutiyet dönemindeki bu çabanın ardından Türk Edebiyatında eşcinselliğin yeniden kendini gösterebilmesi için 1980'lere kadar beklemesi gerekmiştir. Türkeş'in de belirttiği gibi eşcinselliğin doğallıkla edebiyatta yer alması Atilla İlhan'ın 1980 yılında yayınlanan *Fena Halde Leman*'ı ile başlar. 2000'li yıllara kadar az sayıda ama istikrarlı bir şekilde romanlara konu olan eşcinsellik daha çok kadın eşcinselliğidir (Türkeş 2004). Selim İleri'nin *Cehennem Kraliçesi* (1980) ve *Solmaz Hanım ve Kimsesiz Okurlar İçin* (2000), Atilla İlhan'ın *Hacı Hanım Vay* (1984), Hülya Serap Doğaner'in *Leyla ile Şirin* (1992), Perihan Mağden'in *İki Genç Kızın Romanı* (2002) isimli eserler bunlardan bazılarıdır. Tüm dünyada eşcinsel temalı eserlerin ilk örnekleri daha çok eşcinsel erkekler arasındaki aşk ve arzu etrafında dönerken kadın cinselliğinin yok sayıldığı ve görmezden gelindiği bir toplumda eşcinsel edebiyatın kadınlar arası aşk ve arzu etrafında örülmeye başlaması ilgi çekicidir. Bunun nedeni eşcinsel erkekler arasındaki aşkın ya da cinselliğin toplumda daha çok tabu olması, kadınlar arasındaki duygusal ve cinsel yakınlığın ise bir çeşit oyun gibi görülerek daha az ciddiye alınması, böylece daha az tepki çekeceğinin düşünülmesi olabilir.

Selim İleri'nin *Cemil Şevket Bey – Aynalı dolaba İki El Revolver* (1997), Atilla İlhan'ın *Dersaadette Sabah Ezanları* (1981) ve, Murathan Mungan'ın *Son İstanbul* (1985) ve *Üç Aynalı Kırk Oda* (1999), Bilge Karasu'nun *Kılavuz* (1990), , İbrahim Altun'un *Romantik Salgın* (1999) ve *Günahsız* (2000), Turgut Yüksel'in *Sıvı* (2000) ve *Hayat Roman* (2001), , Baki Koşar'ın *Kilidi Sırlı Anahtar* (2002) ve Sibel Torunoğlu'nun *Travesti Pinokyo* isimli romanları 2003 yılına kadar yayınlanan eşcinsel temalı romanlara örnek olarak verilebilirler.

2003 yılından sonra ise kadın eşcinsel karakterler yanında erkek eşcinsellerin ana karakter olarak yer aldığı romanların sayısında da bir artış gözlemlenmektedir. Sadık Aslankara'nın *Sığınak* (2003), Mehmet Bilal'in *Üçüncü Tekil Şahış* (2003), *Adresinde Bulunamadı* (2005) ve *Üvey* (2010), Mehmet Murat Somer'in *Jigolo Cinayetleri* (2003), *Peygamber Cinayetleri* (2003), *Buse Cinayetleri* (2003), *Kaderin Peşinde* (2009), Niyazi Zorlu'nun *Hergele Aşıklar* (2003), Duygu Asena'nın *Paramparça* (2004), Ahmet Tulgar'ın *Volkan'ın Romanı* (2006), Çağlar Yerlikaya'nın *Sevişen Çocuklar Matinesi* (2007) ve *Fişini Sen mi Çektin Rüyalarımın* (2011), Anıl

Alacaoğlu'nun *Üçüncü Sınıf Kadın* (2009), Perihan Mağden'in *Ali ile Ramazan* isimli eserleri daha çok erkek eşcinselliğinin işlendiği yazınlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Türkiye'de günümüz edebiyatında eşcinsellik artık örtük bir şekilde değil karakterin kimliğinde şüpheye yer bırakmayacak açıklıkla ele alınmaktadır. Romanlardaki karakterler aşklarını, tutkularını, arzularını ve cinselliklerini en azından kendilerine rahatlıkla ifade edebilmekte ve kimi zaman gizli davranmak zorunda olsalar da yaşayabilmektedirler. Ancak yine de 2000 sonrası dönemdeki eşcinsel yazında eşcinsel karakterlere baktığımızda en azından büyük çoğunluğu için rahatlıkla söyleyebiliriz ki içinde yaşadıkları toplumun normları, kültürü ve değerleri doğrultusunda yaşamayı tercih etmektedirler. Kendilerini kabullenme sürecini rahatlıkla atlatmış olsalar da ailelerine ve topluma açılmakta zorluk çekmekte, çoğu zaman gizli kalmayı tercih etmektedirler. Eşcinsellerin gerçek hayatta karşı karşıya kaldıkları ve onları ikili bir hayat yaşamaya iten sosyal ve kültürel normların yansıması eşcinsel edebiyattaki karakterlerde de kendisini göstermektedir. Çoğu, içinde bulunduğu toplumun kültürüyle sıkıştırılmış, toplumsal cinsiyet rollerinin baskısını üzerinde hissederek yaşarken bir yandan da varoluşlarına sahip çıkmaya çalışan karakterlerdir. Bu yüzden genellikle umutsuz ve saplantılı aşkların peşinden koşup mutlu sona ulaşamayan hikayeler yaşamaktadırlar.

---

*Ömer Türkeş yazısında isimleri bu şekilde, baş harfleri ile vermiştir.

III. ERKEKLİK ve HEGEMONİK ERKEKLİK

3.1. Toplumsal Cinsiyet, Erkeklik ve Erkeklik Kurguları

3.1.1. Toplumsal Cinsiyet

Toplumsal cinsiyet, biyolojik cinsiyetten farklı olarak kişinin kadınlığının ya da erkekliğinin sosyal ve kültürel açıdan tanımlanması ve bu iki cinsi birbirinden ayırt edebilmek için kurgulanan sosyal ve kültürel kodlar doğrultusunda kadın ve erkeğe biçilen rolleri anlatmak için kullanılan bir kavramdır. N. Aysun Yüksel, toplumsal cinsiyeti en temel anlamıyla, “kadınla erkeği, sosyo-kültürel, sosyo-ekonomik değerlerle birbirinden ayırıştıran bir sistem” olarak tanımlamıştır. Bu sistemde kadınlar kadın gibi erkekler de erkek gibi davranmalıdır. Özellikle geleneksel, ataerkil aile yapısını hala korumakta olan toplumlarda kalıp ve fikirlere daha sadık kalındığı söylenebilir. Bu tür toplumlarda toplumsal cinsiyete dair keskin hatlı stereotipler kadınlığın ve erkekliğin oluşturulmasına kılavuzluk etmektedir (2007:18). Davis, bu stereotiplerin, kadınlar için sıcak, şefkatli, nazik, sezgileri güçlü, bakıp büyüten, esnek ve yumuşak olarak, erkekler içinse, iddiacı, dayanıklı, girişken, üretken, risk alan, kendine güvenen olarak oluşturulduğunu söylemektedir (akt. İmançer 2006:1).

1968 yılında Robert Stoller tarafından ortaya atılan “toplumsal cinsiyet” terimi biyolojik cinsiyetten farklı anlama sahip bir kategori olarak tanımlanmıştır (Zeybekoğlu 2010:1). Bunun temelinde ise biyolojik cinsiyet farklılıklarının bir veri olarak kabul edilmesi ve doğal sayılması yatmaktadır (Acar-Savran 2009:237). Nitekim 1972 yılında yayınlanan *Sex, gender and Society (Cinsiyet, toplumsal cinsiyet ve Toplum)* kitabında toplumsal cinsiyet kavramını kullanan Ann Oakley, 1997 yılında yaptığı bir konuşmada cinsiyetin toplumsal cinsiyetten daha doğal olmadığını ve kültürel kuruluşun cinsiyet için de geçerli olduğunu dile getirerek bir düzeltme yapma gereği duymuştur (Acar-Savran 2009:235). Cinsiyetlerin de birer toplumsal inşa olduğuna dair kuramı aklımızın bir köşesinde tutarak diyebiliriz ki; verili ve doğal kabul edilen biyolojik cinsiyetle, toplumsal cinsiyet arasında güçlü bir ilişki söz konusudur. Çünkü kadınların ve erkeklerin sahip oldukları biyolojik cinsiyetlerine yüklenen anlam ve değerler doğrultusunda hareket etmeleri ve davranış örüntüleri göstermeleri beklenmektedir. Bu

davranış örüntüleri de kültürden kültüre farklılık göstermektedir. Aynı şekilde Kimmel de, toplumsal cinsiyeti, her bir kültürün, bir kişinin “biyolojik” cinsiyetine eklediği kültürel anlamlar ve talimatlar bütünü olarak tanımlamaktadır (Akt. Garlick 2003:157). Dolayısıyla, cinsiyetlerin tarihin ve her türlü kültürel bağlamın dışında değişmez bir öze sahip olduğu düşünülürken²⁸, aslında toplumsal cinsiyet kavramı tarihsel ve sosyo kültürel bağlamlarla farklılaşmaktadır (Akça ve Tönel 2011:18). Toplumun kültür ideolojisi toplumsal cinsiyeti yansıtmaktadır ve toplumda var olan ritüeller, yazınsal ürünler, mitler ve tüm simgesel anlatımlar toplumsal cinsiyetle ilgilidir (Akt. İmançer 2006:2). Toplumsal cinsiyetin kurumsallaşmasında en büyük ve önemli rolü de aile ve devlet üstlenmektedir (Connell 1998:167-183). Erkeklerin ve kadınların nasıl davranması, kimin nasıl giyinmesi, ne yapmaları/yapmamaları gerektiği, hangi sorumlulukların kimde olduğu, hangi konularda kimin karar vereceği gibi erkeklik ve kadınlık rollerine dair tüm kalıp yargılar aile içinde öğrenilmekte ve uygulamaya konulmaktadır. Devlet ise toplumsal cinsiyetin ideolojik düzenlemesinden sorumludur. Connell, devletin cinselliği denetlemeye çalıştığını, bunun için de eşcinselliğin suç kabul edilmesinden, cinsel hastalıklara, cinsiyete dayalı iş bölümünden reşit olma yaşı üzerine yasalara kadar değişen biçimlerde müdahalelerde bulunduğunu söylemektedir (1998:174).

3.1.2. Erkeklik ve Erkeklik Kurguları

“Erkeklik” ve “kadınlık” kavramlarının tarihsel, kültürel ve toplumsal bir kurgu olduğunu söylediğimize göre toplumsal cinsiyet çalışmalarının en temel sorusuna yanıt aramaya başlayabiliriz: Erkeklik nedir? Öncelikle, üzerinde uzlaşmış görünen bazı temel ölçütler olmasına rağmen tek ve evrensel bir erkeklikten bahsetmenin mümkün

---

²⁸ Bu görüş cinsiyetin (sex) biyolojik olarak belirlenmiş ve kalıtsal olduğunu yönündedir. Bu görüşe göre, cinsiyetler biyolojik olarak sahip olunan bir özellik olduğu için değişmez bir öze sahiptirler. Toplumsal cinsiyet tanımlamalarında da sıklıkla başvurulan bu biyolojik belirlemecilik, erkek ve kadın olma halinin biyolojik olarak verili olduğunu ve kadın ile erkek arasındaki biyolojik farklılıkların da doğal olduğunu savunmaktadır. Dolayısıyla toplumsal cinsiyet (gender) bu farklılıklar çerçevesinde oluşmuş ve cinsiyetler temelinde toplumsal işbölümü gelişmiştir. Kadın ve erkeklerin farklılıklarını biyolojik yapının belirlediğini ispat etmeye yönelik birçok çalışma yapılmış ve biyolojik, genetik, psikolojik kanıtlar ileri sürülmüştür. Biyolojik cinsiyete ilişkin yapılan çeşitli bilimsel çalışmalar hakkında geniş bilgi için bkz. Fine, C., Toplumsal Cinsiyet Yanılsaması, çev. Kıvanç Tanrıyar, İstanbul: Sel Yayıncılık, 2010.

olmadığının, aksine toplumsal sınıf, yaş, etnik köken, ırk gibi birçok değişkene bağlı olarak farklı erkeklik pratiklerinin var olduğunun altını çizmek gerekmektedir (Beynon 2002:2). Her toplumda arzu edilen bir ‘erkeklik’ ve buna bağlı olarak oluşturulan o ‘erkekliğe’ veya ‘erkekliklere’ özgü roller ve kimliklerin olduğu düşünülmektedir (Demren 2008:324). Gilmore, bu temel ölçütleri, (1) soyunun devamını sağlamak, (2) kendisine bağımlı olanları korumak, (3) hısım ve akrabalarını geçindirebilmek olarak sıralamaktadır (1990:223). Bu temel ölçütler tek ve sabit evrensel bir erkeklik olduğu yanlısamasına neden olabilir ancak bu üç ölçüt, toplumlarda farklı nitelikler, beklentiler, düşünceler ve yoğunluklar içerisinde gelişiyor olsa da, ataerkil yapı içinde yaşayan bir erkeğin, hayatının belirli safhalarında bu üç ölçütle karşılaşacağını ve toplum tarafından bunlar doğrultusunda değerlendirileceğini söylemek yanlış olmaz (Demren 2008:323). Ancak yine de belirtmek gerekir ki, erkeklik salt erkek cinsel organına sahip olmak ve onu üreme için kullanıyor olmakla elde edilen bir kimlik değildir. Dolayısıyla soyunun devamını sağlayabilen bir erkek pekala başka nedenlerden dolayı erkeklik alanından dışlanabilir.

Simone de Beauvoir’ın “kadınlık” denen kavramın insanların doğumlarında biyolojik cinsiyetleriyle birlikte getirdikleri bir şey değil, tamamen kültürel ve sosyal değerlerle gerçekleşen “insan yapımı” bir inşa olduğunu anlatan “kadın doğulmaz, kadın olunur” sözü gibi Onur ve Koyuncu (2004:32), “Erkek, erkek doğmaz, erkek yapılır” diyerek erkekliğin de doğuştan verili gelen bir kimlik olmadığını, erkekliğin sosyalizasyon süreciyle toplum tarafından inşa edildiğinin altını çizmektedirler. Atay da erkekliği, bir biyolojik cinsiyet olarak erkeğin toplumsal yaşamda nasıl düşünüp, duyup, davranacağını belirleyen, ondan salt erkek olduğu için beklenen rolleri ve tutum alışları içeren pratikler toplamı olarak tanımlamaktadır (2004:14). Üstelik bu inşa edilen erkeklikler bir kez elde edildiğinde kişinin tüm hayatı boyunca sahip olabileceği bir kimlik de değildir. Erkeklik verili değil, kazanılan, kaybedilme tehlikesi her zaman var olduğu için asla elde edilemeyen bir statüdür (Kandiyoti, 1997:82). Erkeğin bu kimliğini koruyabilmesi için mücadele etmesi gerekir. Mücadele, çatışma ve savaş bir erkek ritüelidir ve sonuna kadar dayanma zihniyeti, hem erkeğin kendi erkekliğini ispat etmesine, hem de başkalarının gözünde erkekliğin ifade edilmesine hizmet eder (Onur ve Koyuncu, 2004:32,33).

Erkeğin kurgulanışının temel çıkış noktasının, Demren'in de dediği gibi, kadınlık içerisinde tanımlanan her türlü davranışın ve duygunun reddi oluşturduğu varsayılır (2001:34). Edley ve Wetherel yaptıkları çalışmada, bir erkekte mevcut olması gereken özellikleri şoye sıralamaktadır: “Tüm kadınsı davranış ve özelliklerden kaçınma, başarı, statü kazanımı ve ekmeğini kazanma yetkinliği, güç, güven ve bağımsızlık, saldırganlık, şiddet ve cesaret” (akt. Kundakçı 2007:38). Stoller ve Herdt de, erkek olma meselesinin birinci koşulunun kadın olmamak olduğunu söylemektedirler (1982:34).

Akal, kadınlığın bu reddinin temelinde kadından korkulmasının yattığını ve bu korkuya kadının doğurganlığının yanı sıra kadının salgılarının neden olduğunu, bundan dolayı da özellikle kadının doğurganlığını önemsizleştirmeye yönelik inançlar geliştirilerek erkeğin sperminin öneminin altının çizilmeye başlandığına işaret etmektedir (2005:214-221). Doğa ile özdeşleştirilen kadının bu yaratıcılığı ve bu yoktan var etme yetisinin önüne geçebilmek adına da kültür yaratılmıştır. Paglia (2004), kadının tıpkı doğa gibi hayat verirken –ki bu hayat verme, doğurma işi başlı başına hayranlık uyandırıcı ve yücelten bir olaydır- bir yandan da vücudunun akışkanlığı ile erkekleri ürküttüğünü ve kadının var ettiğini her an yeniden yutabilecek karanlık bir ağız gibi görüldüğu için kötücül bir imgeye sahip olduğunu belirtmektedir. Bu nedenle erkeklerin kadın doğasına karşı savunma aracı olarak kültürü icat ettiklerini ve toprak kültürünü gök kültüne evrilttiklerini belirten Paglia, bu geçiş sürecinde de kadının daha aşağılara itelendiğini öne sürmektedir. Ona göre, “batı kültürü” olarak adlandırdığımız bu büyük medeniyet erkeklerin kadının vajinasında gizli olduğunu düşündükleri gizemli güçlere karşı korkularının dışavurumlarından ibarettir (2004:21). Ancak Plumwood, bu doğa/kültür ikiliği kavramının basit bir eril kimlikten değil, çok farklı şekillerde ortaya çıkan dışlanmanın tanımladığı efendi modelinden kaynaklandığını söyleyerek, kadınları ezen ve doğayı tahakküm altına alanın gerçekte “efendi modeli” olduğunun altını çizmektedir (2004:64). Bu efendi modeli ikicilik üzerine kuruludur ve ikicilik tahakkümü ve beraberinde iktidarın kimliğini oluşturmasını kolaylaştırır (2004:87). Dolayısıyla neyin “doğal” olduğu ve doğal farklılıkların nelerden olduğuna ilişkin kavrayışımızın kendisi “kültürel” bir oluşumdur (Connell 1998:113).

Tüm bu tanımların ışığında erkekliğin, ne olunması gerektiğinden ziyade, ne olunmaması gerektiği ile ilgili olduğunu söyleyebiliriz. Dolayısıyla kadınlara atfedilen her türlü duygu ve davranış, erkekliğin uzak durması gerekenler listesine alınırken, “kadınsılık” erkeklik alanından dışlanmıştı. Nitekim Connell, bir çok insanın eşcinselliğin erkekliğin eksikliğinden kaynaklandığını düşünmelerinin ve haliyle eşcinsel erkeklerin kadınsı olmaları gerektiğini varsaymalarının sebebinin de kadınlar ve erkeklere atfedilen bu davranış kalıpları olduğunu belirtmektedir. (1992:736).

Butler da benzer bir yaklaşımla erkek çocuğunun genellikle heteroseksüelliği seçmesinin nedeninin, heteroseksüel kültürde erkek eşcinselliği ile bağdaştırılan “dişilleşme” korkusu olduğunu söyleyerek, bu savı desteklemektedir (2005:125). Chodorow’a göre bu dişilleşme korkusunun temelinde babanın bebek bakımında yer almaması yatar çünkü bu durum erkekliğin “kadın olmamak” olarak tanımlanmasına aykırıdır (Chodorow 1997:62). Bu yüzden, yeterince erkek ol(a)madıkları düşünülen eşcinsel erkeklerin kadınsı olduklarına dair kalıpyargılar inşa edilir. Bu inşa ile birlikte “eksik erkekler” karşı kategoriye yerleştirilerek erkekliğin “özüne” ve “onuruna” zarar gelmeden kendi varlığını sürdürebilmesine olanak sağlanır. Böylece, bir çok erkek erkeklik alanından sürgün edilmemek için “miş gibi” yapmaya devam eder, erkek olmanın toplumsal gereklerini yerine getirir, çünkü hem erkek olmanın getirdiği sayısız avantajdan mahrum kalmak hem de bu alandan uzaklaştırmanın getireceği utancı yaşamak istemezler.

Doğanın kadınsılığına karşın icat edilen kültürle birlikte kadınlar hakimiyet altına alınmaya çalışılırken bir yandan da erkekler arası bir ittifak da sağlanmıştır. Levi-Strauss, *Akrabalığın Temel Yapıları (1969)* isimli kitabında bu ittifakın “kadın”ın değiş-tokuş nesnesi haline getirilmesiyle sağlandığı sonucuna varmaktadır. Burada kadın, babasoyluluğun devamını güvenceye alan bir terimdir. Bu egzogami’nin (dışarıdan evlenme) temelinde de ensest tabusu yatmaktadır. Farklı klanlardan kadın alarak ya da farklı klanlara kadın vererek bir şekilde ensest engellenmeye çalışılmış ve adın, baba tarafından yürütülmesi sağlanmıştır (Levi-Strauss, 1969:496). Böylece kadın basit bir üreme aracına dönüştürülmekte ve kontrolün erkekte olması sağlanmaktadır. Dolayısıyla kültürün ilk icraatlarından birisi olan bu ensest tabusu “erkekler arası kardeşlik”in temelini oluşturmaktadır. Koyuncu, “bu bağlamda ensest artık doğadan

kültüre geçiş durumunu açıklamak için kullanılmaktadır. Böyle bir yasak söz konusu olduğunda doğal çözüm kadın değişiminden geçer” demektir (2011:259). Butler ise tüm bu iddiaların aksine, ensest tabusunun cinsiyet kimliklerini heteroseksüel bir çerçevede dayatmaya çalışan bir mekanizmadan başka bir şey olmadığını, meşru heteroseksüellik ile gayrimeşru eşcinsellik arasındaki ayrımı tanımlayıp yeniden ürettiğini ileri sürmektedir (2005:142).

Ensest tabusunu ve Butler’ın bu tabu üzerine düşüncelerini sentezlersek rahatlıkla söyleyebiliriz ki kadın karşısında oluşturulan bu erkek ittifakı “heteroseksüel erkek” ittifakıdır. Dolayısıyla daha önce de bahsedildiği gibi kadınsı özellik gösteren erkekler de genellikle bu ittifakın dışında yer almaktadır. Genellikle diyorum çünkü Connell’in da dediği gibi, gizli eşcinsel erkekler eril toplumsal cinsiyetin genel avantajlarından yararlanırlar ve feminen eşcinsel erkekler bile kadınların tabi kılınmalarından çıkar sağlarırlar. Kültürümüzde erkeklerle seks yapan erkekler genellikle ezilendirler ama tam olarak erkeklikten çıkarılmış değildirler (1992:737). Buradaki “gizli” kavramına dikkat çekmek yerinde olacaktır. Daha önce de sözünü ettiğimiz gibi “miş gibi yapmak” yoluyla bu ayrıcalıklı erkeklik alanında kalmak mümkündür.

3.1.3. Bir Performans Olarak Erkeklik

Butler (2005), cinsiyetlerin birer performans olduğunu söylemektedir. Butler’a göre, toplumsal cinsiyetleri kültürel kurgular olarak icra etmek, üretmek ve sürdürmek kolektif bir sözleşmedir ve bunlara inanmamak da cezalar getirir, böylece inşa bizi zorunluluğuna ve doğallığına inanmaya iter. Tortulaşan bu toplumsal cinsiyet normları, “doğal cinsiyet” veya “gerçek kadın” gibi toplumsal kurgular üretir. Bu tortulaşma aynı zamanda bir dizi bedensel stil de üretir. Ritüel niteliğindeki toplumsal cinsiyet aksiyonu da tekrar edilen bir performans gerektirir. Ayrıca belli bir beden stiline uyarak gerçekleştirilen eylemler kolektif olduğu kadar kamusal bir eylemdir. Çeşitli bedensel hareketler ve jestler bu toplumsal cinsiyet yanılısamalarının oluşmasının gündelik yollarıdır (Butler 2005:229).

Bu anlamda toplumsal cinsiyet bir isim olmadığı gibi bir yüzer-gezer nitelikler kümesi de değildir [...] performatif olarak üretilmiş ve

toplumsal cinsiyeti tutarlı kılan düzenleyici pratikler gereği zorla var edilmiştir. Dolayısıyla [...] toplumsal cinsiyetin performatif olduğu ortaya çıkar, yani o imiş gibi yaptığı kimliği kuruyordur. Bu bakımdan toplumsal cinsiyet her zaman bir yapma edimidir, ama yapılandan önce var olduğu söylenebilecek bir özneye ait değildir. (Butler 2005:77)

Butler, sahip olduğumuzu düşündüğümüz toplumsal cinsiyet kimliğimizin yalnızca tekerrürlerden ve ritüellerden ibaret olduğunu ve bedensel hareketlerin, arzuların ve yapılan her şeyin performatif olduğunu ifade etmektedir. Bu yüzden toplumsal cinsiyet, bu tekrar edilerek zaman içinde kalıplaşmış ve doğallaşmış “performatif” hareketlerin ve ifadelerin bir sonucudur. Butler’a göre; toplumsal cinsiyet ifadelerinin ardında bir toplumsal cinsiyet kimliği yatmaz; asıl bu ifadeler ve dışavurumlar tarafından performatif olarak kurulur. Yani bu ifadeler ve dışavurumlar için toplumsal cinsiyet bir neden değil, olsa olsa bu ifadelerin bir sonucudur (Butler 2005:78). Dolayısıyla erkeklik de bir performanstır. Oyunu kurallarına göre oynayan, yani toplumun bir erkekten beklediği tutum ve davranışları yerine getirebilen erkekler dışlanmadan alanda kalmaya devam ederler. Connell bu performansın sergilendiği en görünür sahnenin de sokak olduğunu söylemektedir. Ona göre, “Sokak büyük bir erkeklik/kadınlık biçemleri ve cinsellik tiyatrosudur” (1998:182). Connell’ın yaptığı bu sokak vurgusu başka bir açıdan da çok önemlidir, zira sokak, kamusal bir alan olarak oldukça eril kurgulanan ve erkek egemenliğinin kendisini daha görünür kıldığı ve hissettirdiği bir mekandır. Sokakta sahnelenen erkeklik de, kadınlık da “erkeklik” senaryosuna hizmet etmektedir. Dolayısıyla sokakta sergilenen bu oyunda kadınlar da sahneye çıksalar da oyunu erkekliği yeniden üretecek şekilde oynamaktadırlar. Böyle olunca da sokak erkek egemen söylemin inşasının ve hegemonik erkekliğin bir sahnesi konumundadır.

3.2. Hegemonik Erkeklik ve Erkek Egemen Söylemin İnşası

32.1. Hegemonya

Hegemonik erkeklik üzerine düşünmeden önce hegemonya kavramına bakmak hegemonik erkekliğin anlaşılmasında yararlı olacaktır. Kavramı ortaya atan ve geliştiren

Gramsci'ye göre hegemonya, "yönetici sınıf tarafından, yönetilen kitlelerin rızasına dayalı olarak, uygulanan kültürel bir önderlik"tir (Ritzer 1996:283). Connell da hegemonik erkekliğin özel yaşamın ve kültürel süreçlerin örgütlenmesine sızan bir toplumsal güçler oyununda kazanılan toplumsal üstünlük olduğunu söylemektedir (1998:246). Gramsci, bu kavramı, kapitalist toplumlardaki sosyal düzeni korumanın başlıca aracı olarak görür ve özellikle yönetici sınıfın egemenliğini sürdürme araçlarına gönderme yapar (Aytaç 2004:118). Gramsci'ye göre, "egemen sınıflar kendi güçlerinin 'yasal ve doğal görünmesi için' alt sınıflar üzerinde toplumsal bir baskı yani bir hegemonya kurarlar" (Akt. Selek 2011:34) Dolayısıyla, "hegemonya" kendi içinde, iktidar aygıtlarına ve güç pozisyonlarına sahip olmayı ve tahakkümü barındırır. Sancar da, egemen erkekliği, dünya çapında iktidarı elinde tutanların sahip olduğu değerler, yönettikleri kurumlar ve geliştirdikleri mekanizma ve politikalar olarak tanımlamaktadır (2011:171).

Gramsci'nin hegemonya kavramı, yalnızca toplumda egemen olan ideolojiye rıza üretilmesini değil, ideolojilerin doğallştırılmasını ve hatta görünmez kılınmasını da ifade eder. Bu ideoloji tüm toplumsal pratiklerin içine sızmıştır. Dolayısıyla ideolojinin nasıl meşrulaştığını anlayabilmek için toplumsal pratiklere bakmak gereklidir. (Akca ve Tönel 2011:29).

Bu yüzden hegemonyadan anlamamız gereken bir grup erkeğin güç ve şiddet uygulayarak kadınları ve diğer erkekleri tahakküm altına alması değil, toplumsal düzenin her alanına nüfuz etmiş sistemli bir üstünlük ve iktidardır. Erkeklerin bu hegemonyaya neden rıza gösterdikleri ise bir diğer sorudur. Bunun tek bir nedeni olmamakla birlikte egemen sınıfların ideolojilerinin tüm sınıfların ortak çıkarı gibi gösterilmesi en belirgin nedendir (Akca ve Tönel 2011:29). Dolayısıyla rızayı da bu egemen ideolojiler ve söylemler üretir.

3.2.2. Hegemonik Erkekliğin İnşası

Erkekler arasındaki iktidar mücadelesi ve güç hiyerarşilerinin kadınların boyun eğridilmesi ile ilişkili olduğunu ilk kez *The Myth of Masculinity (Erkeklik Mitozu)* isimli

çalışmasında 1981 yılında Joseph Pleck ortaya atmıştır (Sancar 2009: 26-27). 1985 yılında ise Carrigan ve diğerleri, “*Yeni Bir Erkeklik Sosyolojisine Doğru (Towards a New Sociology of Masculinity)*” başlıklı makalelerinde “hegemonik erkeklik” kavramını ortaya atmışlardır (Akca ve Tönel 2011:27). R. W. Connell da 1987 yılında yayınlanan *Gender and Power: Society, the person and sexual politics (Toplumsal Cinsiyet ve İktidar: Toplum, kişi ve cinsel politika)* isimli çalışmasıyla hegemonik erkeklik kavramını geliştirmiştir. Connell, farklı erkeklikleri ortak paydada toplayan şeyin kadınlar üzerinde sağlanan iktidar olduğunu söyleyerek hegemonik erkeklik kavramına açıklık getirmiştir (Sancar, 2009:27). Connell, erkeklerin çoğunun kadınlara karşı kurulan iktidardan ve kadınların tabi konumundan pay aldığını, hegemonik erkekliğin de bu üstünlüğü kültürel olarak kurduğunu söylemektedir (akt. Akca v Tönel, 2011:30).

Connell’a göre hegemonik erkeklik, “daima kadınlarla ilgili olduğu kadar, ikincil konuma itilmiş çeşitli erkeklik biçimleriyle ilgili olarak inşa edilmektedir” (1998:245). Bu yüzden hegemonik erkeklik, erkeklerin kadınlar üzerindeki egemenliğinden beslenen ve farklı erkeklik biçimleri arasında da hegemonik bir ilişki inşa eden bir erkeklik kurgusudur (Akca ve Tönel 2011:28).

Connell’a göre erkeklik kolektif olarak kültür içinde tanımlanırken kurumlar içerisinde sürdürülmektedir ve dolayısıyla kültürler arası farklardan ötürü de erkeklik örüntüleri, içinde yaşanılan topluma göre farklı şekiller almaktadır (2000:10-11). Her yerde, her zaman görülen karakteristik özellikleri yoktur. Dolayısıyla erkeklik örüntüleri bireyin çok ötesinde var olan kurumsallaşmış kurgulardır. Neyin erkeksi olduğuna, neyin erkeğe uygun olduğuna toplum karar verip egemen söyleme dönüştürürken, toplumsal kurumlar da bu egemen söylemin devamını sağlamaktadır. Bu yüzden hegemonik erkeklik kuramındaki temel vurgu erkek egemenliğinin toplumsal inşasına yöneliktir (Bozok 2009:441). Çünkü erkekliğin inşası sadece kültürel imgelerle olmaz, kurumsallaşmış ataerkinin de hayati önemi vardır (Sancar 2009:40). Sancar, hegemonik erkekliğin kendi kendine varlığını sürdüren ve sadece kültürel pratikler ve alışkanlıkların içine gömülü olan erkeklik reflekslerinden ve davranışlarından doğmadığını, hegemonik erkekliği üreten kurumların varlığının önemli olduğunun altını çizmektedir (2009:32).

Kültürel dinamikler kadar toplumsal ilişkileri belirleyen sosyal dinamikler de erkek egemenliğinin sürdürülmesine olanak sağlamaktadır. Dolayısıyla Connell'ın da dediği gibi toplumsal cinsiyet ilişkileri içerisinde üretilmiş bu sosyal dinamiklere de odaklanmak gerekmektedir. Çünkü toplumsal cinsiyet buyruğunun kendisi tahakküm ve tabi kılma ilişkilerinin, hegemonya mücadelesinin ve karşı durma pratiklerinin yeridir (1992:735).

1980'lerin sonunda tanımlanan hegemonik erkeklik, erkeklerin kadınlar üzerindeki hakimiyetinin devam etmesine olanak sağlayan pratikler örüntüsü olarak anlaşılakta ve diğer erkekliklerden, özellikle de tabi kılınmış erkekliklerden ayrılmaktadır (Connell, Messerschmidt 2005:832). Burada hegemonik erkeklikle kastedilen; sosyal ilişkilerde anlamı belirleyen, sözü sabitleyen, baskınlığını her türlü tavır ve davranışla teyit ettiren bir özne olma halidir. Dolayısıyla hegemonik erkeklik, sadece erkekliği değil kadınlığı da kuşatabilen bir söylemdir (Cengiz, Tol ve Küçükural, 2004:51).

Hegemonik erkekliğin ezdiği kadınlar ve erkekler arasında da bir griftlik söz konusudur. Çünkü hegemonik erkeklik tarafından ezilen erkeklikler de kadınlar üzerinde sırf erkek olmalarının getirdiği ayrıcalığı kullanarak bu hegemonik üstünlükten pay alabilirler. Demetriou, ezen ve ezilenlere dair iki kavram geliştirmiştir: erkeklerin kadınlar üzerindeki hakimiyetlerinin kurumsallaşmasını ya da bir başka deyişle erkeklerin kadınlar ve diğer erkekler üzerindeki hakimiyetini devam ettirebilmek için kullandığı kurumların içinde gömülü bulunan eril iktidarı "dışsal hegemonya" olarak tanımlarken, erkekliğin hiyerarşik yapılanmasını "içsel hegemonya" olarak tanımlamaktadır (2001:341). Demetriou bu kavramla erkekler arasındaki hiyerarşik ilişkilere ve egemen toplumsal sınıfa ya da etnik gruba mensup olmayan ya da heteroseksüellik dışında bir cinsel yönelime sahip olan diğer erkekler üzerindeki eril tahakküme gönderme yapmaktadır.

Connell ise, bunu toplumsal cinsiyet hiyerarşisi ile açıklamaktadır. Ona göre hegemonik erkeklik hiyerarşinin en üstünde yer alırken, eril toplumsal cinsiyet hiyerarşisinin en altında ise, tabi kılınan, ezilen ve sömürülen erkeklikler ve yapılar yer alır (1995). Connell'ın eril toplumsal cinsiyet hiyerarşi düzeni olarak adlandırdığı hiyerarşik düzende bu farklı erkeklikler kendi aralarında en üstten en alta doğru

sıralanmaktadır. Bu hiyerarşik düzenin en üstünde Connell'in tabiriyle, genç, kentli, beyaz, heteroseksüel, tam zamanlı bir iş sahibi, makul ölçülerde dindar, aktif bedensel performansa sahip erkekler, yani hegemonik erkekler yer almaktadır (1987 ve 1995). En altında ise sömürülen ve tabi kılınan erkeklik biçimlerinin yer aldığını ve çağdaş hegemonik erkekliğin en ayırt edici özelliğinin “heteroseksüel” oluşu olmasından ötürü tabi kılınmış erkekliğin en önemli biçiminin de “eşcinsellik” olduğunu belirtmektedir (Connell 1998:249).

Hearn de hegemonik erkekliğin farklı erkeklik türleri arasında stratejik çıkar birliği olduğunun altını çizmektedir (2004:55). Hegemonik erkeklik kavramı, küçük bir azınlık erkeğin bütün iktidar ve güç pozisyonlarını nasıl elinde tutup, bunu meşrulaştırıp tahakkümü nasıl yeniden var edebildiğini açıklamaya çalışmakta (Carrigan, Connell, Lee 2002:112) ve iktidarı elinde tutan erkek grubunun sayıca çok az olmasına rağmen daha geniş bir erkek kesiminin onayı ve suç ortaklığı ile beslenmektedir (2009:32). Nitekim Connell, *Masculinities* (2005) isimli kitabında, hegemonik erkeklik düzeni içinde, “tabi kılınan”, “marjinalleştirilen” ya da “işbirlikçi” erkeklikler gibi ayrımlar yaparak farklı erkekliklerin arasındaki iktidar ilişkisine açıklık getirmeye çalışmıştır (akt. Sancar 2009: 34).

Connell'ın erkekliğin farklı erkeklik formları ile geliştirdiği bu üç ilişki biçiminde, “işbirlikçi” erkeklikler hegemonik erkeklikle aynı tarafta yer alırken, “tabi kılınan” erkeklikler hegemonik erkekliğin temsil ettiklerinin tam zıttı konumda yer almaktadır. Connell, tabi kılınan erkeklikleri tanımlamak için eşcinsel erkekler ile heteroseksüel erkekler arasındaki ilişkiyi kullanır ve eşcinsel erkekliği hegemonik erkekliğin sembolik olarak dışarıda bıraktığı herşeyin içinde olduğu bir dolap olarak tanımlar (2005:78). Farklı erkeklikler, hegemonik erkeklik pratiklerini onaylama, onlara katılma ya da ses çıkarmama karşılığında çeşitli maddi kazançlar ve ayrıcalıklara sahip olurlar. Sancar'a göre bu ayrıcalıklar “eril fanteziler yoluyla zevk almayı odağına alan erkek eğlenceleri dünyasına katılma, kadını-eşcinsel erkeklere aşağılayıcı ve dışlayıcı davranma özgürlüğü, alt sınıf erkeklerin kızgınlıklarını boşaltmak için barlarda, sokaklarda, futbol maçlarında taşkınlık yapmalarına hoşgörü gösterme, erkeklerin kadınlar üzerinde sağladığı iktidardan yararlanma gibi” ayrıcalıklardır (2009:32).

Kimmell ise hegemonik erkekliğin oluşmasını ve pekişmesini sağlayan seksizm, ırkçılık ve homofobi gibi unsurların hegemonik erkekliğin “normatif” bir durumdan “normal” bir duruma dönüşmesini sağlayan söylemsel mekanizmalar görevini üstlendiğini iddia eder (akt. Onur ve Koyuncu, 2004:35). Hegemonik erkekliğin belirlenen sınırlarının ve çerçevesinin pekiştirilebilmesi için seksist, ırkçı ve homofobik söylemler kullanılarak, hegemonik erkeklik olması gerekenden olması doğal, olağan olan bir şeye dönüştürülmektedir. Hearn’ün hegemonik erkeklik yerine erkek egemenliği kavramını önermesinin sebebi de budur. Çünkü ona göre egemen erkeklik, “erkek” adı altında kadının zıttı olan bir kategori oluşturularak erkeklik değerlerinin normalleştirilmesi süreciyle ortaya çıkmaktadır. Bu şekilde cinsiyete özgü, seksist bir çok egemen tanım üretilir (2004:61).

3.2.3. Bedenin ve Cinselliğin Hegemonik Erkekliğin İnşasındaki Yeri

Connell’a göre, sertlik ve hükmetmeye ilişkin aşırı erkeksi bir idealin kurulması, ataerkil iktidarın geniş ölçekte sürdürülebilmesi için gereklidir ve bunun ürettiği fiziksel erkeklik imaj, grotesk bir biçimde, çoğu erkeğin gerçek vücut yapısına benzemez (1998:118). Connell, erkeğin fiziksel anlamının basit bir şey olmadığını söylemektedir: Boy pos ve şekli, tavır ve hareket alışkanlıklarını, belirli fiziksel becerilere sahip olmayı ve belirli becerilerin eksik kalmasını, kişinin kendi beden imajını, bunun öteki insanlara sunulmuş biçimini ve başkalarının buna karşılık verme biçimlerini içerir. Böylece, iktidarı elinde bulunduranlar olarak erkeklerin toplumsal tanımı, yalnızca zihinsel beden imajları ve fantezilere değil, kas gücü, duruş, beden duygusu ve dokusuna dönüştürülerek erkeklik “doğal”laştırılır. Connell, bu ideal erkeklik imajlarının, en sistematik biçimde rekabete dayalı spor aracılığıyla oluşturulduğunu ve özendirildiğini söylemektedir (1998:123). Özellikle futbol gibi güç, hırs, agresyonun ön planda olduğu bir oyun, ideal erkek imajının ve erkeksiliğe dair tüm önermelerin vücut bulmuş halidir.

Dolayısıyla eril tahakkümün bedenlere de işleyerek bedenlerin hareketleri üzerinden eril ve dişil farklılıkları yeniden ürettiğini söyleyebiliriz. Eril tahakküm düzeni içerisinde kadına bedenini nasıl kullanması gerektiği öğretilir ve bu, fakında olmadan ve doğalmış gibi yapılan tekrarlarla kalıcılaşır (Türk 2008:129). Erkek egemen

bakış açısıyla ve haliyle, eril bir dille tanımlanan ve erkeğin aktif, kadının pasif konumda olduğu cinsellik pratiklerine dair kurullarla, bedenler hem toplumsal hem de kültürel olarak cinsiyetlendirilmiştir. Kraiss'e göre, toplumsal cinsiyetin kendisi de "cinsel biçimde karakterize edilmiş bir habitus"tur ve eril tahakkümün içindeki biyolojik farklılıklar ve toplumsal cinsiyet sınıflandırmaları habitus üzerinden bireysel eylemlere, toplumsal pratiklere ve dünya görüşlerine entegre edilmiştir ve kaderin değişmez bir yasaşymış gibi sunulmaktadır (akt. Türk 2008:126).

Peki bu nasıl mümkün olmaktadır? Erkek ve kadın bedenlerinin bu farklı cinsiyet özellikleri nasıl oluyor da cinsiyetler arasında hiyerarşik iktidar ilişkilerinin kurulmasına ve erkeğin egemen olmasına katkıda bulunuyor? Foucault, *Cinselliğin Tarihi* kitabının ilk cildinde cinsiyetten önce "cinsellik" kavramının yaratıldığını ve bu yapay kavramın birliği çerçevesinde anatomik öğeleri, biyolojik işlevleri, davranışları, duyumları ve hazları bir araya topladığını söylemektedir. Ona göre bu hayali birliktelik de nedensel bir ilke, bir anlam ve keşfedilmeyi bekleyen bir giz biçiminde işlenerek, cinselliğin yegane imleyen ve evrensel bir imlenen olarak kendisini kurgulamasına olanak sağlar (2010:114).

Foucault'ya göre beden bir söylem içinde belirlenip doğal ya da asli cinsiyet fikri ile donatılmadan önce "cinsiyetlendirilmiş" değildir ve bedenın söylem içinde anlam kazanması ancak iktidar ilişkileri bağlamında gerçekleşir (Butler 2005:166-67). Dolayısıyla cinsiyeti yaratan cinsellikken, kendini yaratan iktidar ilişkilerini etkili bir biçimde yaygınlaştıran ve gizleyen de cinsiyettir. Foucault'ya göre cinsiyet bir "neden" değil, bir "sonuçtur" (Butler 2005:170) ve tarihsel söylem ile iktidar sistemini üreten şey de cinsiyet değil "cinsellik"tir. Cinsiyet sadece bu iktidar ilişkilerini gizleyerek onların sürdürülmesini sağlamaktadır. Dolayısıyla cinselliğe bakmak bize hegemonik söylemin nasıl inşa edildiğini ve iktidarla olan ilişkisini anlamak konusunda aydınlatıcı olacaktır.

Krafft-Ebing *Psychopstia Sexualis* adlı eserinde (akt. Weeks 2009:126) cinselliği "her şeyi yenecek kadar güçlü ve tatmin edilmeyi bekleyen doğal bir içgüdü" olarak tanımlarken, Foucault, cinselliği "ona boyun eğdirmek için uğraşp duran ve çoğu zaman da ona tamamen egemen olmayı başaramayan bir iktidara karşı doğal olarak yabancı ve zorunlu olarak itaatsiz bir tepki olarak tanımlamamak" gerektiğini

söylemektedir (2010:79). Ona göre cinsellik iktidar bağıntıları için son derece yoğun bir geçiş noktası olmasının yanında en büyük araçsallığa sahip olan öğelerden birisidir çünkü çok sayıda manevrada kullanılabilir ve çeşitli stratejiler için dayanak noktası olacak bir nitelik taşır (2010:79).

Cinsellik bir yandan doğal ve içgüdüsel bir ihtiyaç olarak tanımlanırken bir yandan da kurallara bağlı ve nasıl yaşanması gerektiğine dair üzerinde katı inançlar olan bir kavramdır. Cinselliğin nasıl ve kiminle yaşanacağına dair düzenlemelerin yapılmaya başlandığı 18. yüzyıldan itibaren cinselliği anlatmak ve betimlemek için kullanılan dilin ve metaforların baskın biçimde eril olduğu ve erkek cinselliğine dayanan varsayımlardan çıkarıldığı görülmektedir (Weeks 2009:128). Dolayısıyla bu bilgiyi üreten de erkektir. Cinselliğe dair bu düzenlemelerin işleyebilmesi için de yasaklar, kurallar ve izinler belirlenmiştir. Bu yasaklarla cinsel pratikler başta kadının cinselliği olmak üzere, tüm cinsellikler kontrol altına alınmıştır. Kadın bedeni düzenli doğurganlığı sağlamak üzere toplumsal bir bünyeye dönüştürülerek üreme ve annelik formlarına sokulmuştur (Foucault 2010:80). Kadın ve erkek arasındaki “normal ve doğal”²⁹ cinsel ilişki haricindeki her türlü cinsellik biçimi yasak ve kabul edilemez olarak tanımlanmıştır. Cinsellekle ilgili tanımlar, gelenekler, inançlar, kimlikler ve davranışlar tarih boyunca tanımlanmış güç ilişkileri içinde şekillendirilmiştir (Weeks 2009:129).

Cinselliğe dair bilgiyi üreten ve ona sahip olan erkek bu bilginin ortaya çıkardığı iktidarın da tek sahibi olmuştur. Erkek egemen bakış açısının kurucu öğe olduğu bu toplumsal düzende yaşam döngüsü zamansal ve mekansal olarak eril tahakkümün³⁰

---

²⁹ Normal ve doğal olan ilişki kadın ve erkek arasında ve üremeyi amaçlayan bir ilişki olarak tanımlanmaktadır. Bu yüzden kadın ve erkek arasında olsa dahi vajinal ilişkinin haricinde tatbik edilen her türlü cinsel pratik, spermi üreme dışında boşa kullanan mastürbasyon da dahil her türlü ilişki ve elbette ki eşcinsel ilişki de normal ve doğal olmayan ilişkilerden birisi olarak kurgulanmıştır.

³⁰ Pierre Bourdieu 1998 yılında yayınlanan *La Domination Masculine* isimli kitabında toplumsal cinsiyetin inşasına dair teorilerini ve eril tahakkümün her yere nüfuz etmiş, sinsi gücünü tartışmaktadır. Onun kavramsal evreninde toplumsal konumlar habitus, pratik ve alan üçlüsü temelinde belirlenir. Bu tahakküm Bourdieu'nun “beli belirsiz ve kurbanlarına bile görünmeyen sembolik şiddet, kibar şiddet” formu olarak tanımladığı bu sembolik şiddet sembolik iktidarı oluşturur. Çünkü sembolik iktidar kendisini sürekli kılmak ve meşrulaştırmak için şiddete başvurmaktadır. Bourdieu'nun bahsettiği eril tahakküm sembolik şiddet uygulanmasına dayanan bir tahakküm modunun yaratıcı bir biçimidir. (kapsamlı bir inceleme yazısı için bkz. Wallace, M., (2003), “A Disconcerting Brevity: Pierre Bourdieu's Masculine Domination”, *Postmodern Culture*, Sayı:13)

kodlarına göre kurgulanmıştır (Türk 2008:122). Eril tahakküm, cinsiyet farklılıkları üzerine inşa edildiğinden dolayı içinde zıtlıkları da barındırır. Bourdieu, bu zıtlıkların da belirli toplumsal ve kültürel karşılıkları olduğunu söyler. Bu zıtlıkların bir bölümü cinsel birleşme eyleminde karşılığını bulmaktadır. Örneğin, kadının cinsel birleşme sırasında üstte olması bir yönetme emaresi olarak görüldüğü için “şeylerin düzeni”ne aykırıdır ve bu yüzden reddedilir. Eril tahakküm de bu şeylerin içinde gizlidir (akt.Türk 2008:125). Bourdieu’nun bahsettiği bu sembolik şiddet yalnızca erkekler ve kadınlar arasındaki farklılıkları işaretleyerek aralarındaki ilişkileri düzenlemez. Eril tahakküm sembolik şiddet aracılığıyla erkekler arası ilişkilerde de kendini göstermektedir. Çünkü Connell’ın da belirttiği gibi, erkekler arasında da toplumsal cinsiyet hiyerarşisine dayanan bir düzen vardır ve erkekler arasında da daha az ayrıcalıklı olan ve daha altta yer alan gruplar vardır. Bu hiyerarşinin en tepesinde, otorite, fiziksel sertlik, güç ve heteroseksüellik çevresinde yoğunlaşan erilliğin kültürel olarak baskınlığı ideali, yani “hegemonik erillik” vardır. Çok az erkek bu erillik idealine ulaşabilse de çoğu erkek bundan yarar sağlar. Bir sonraki seviyede ise “işbirlikçi erillik” vardır; en alt sırada “tabi kılınmış” erkeklikler bulunmaktadır (Pilcher 2009:117).

Sancar eril tahakküm ve cinsellik arasındaki ilişkiyi şöyle tanımlamaktadır: “Eril tahakküm stratejilerinin erkeklerin cinsellik deneyimlerini şekillendirici etkisi vardır [...] ve erkekler arasında mahremiyetin olmadığı bir bağlamda, cinsel performans gücüne göre şekillenen bir övünme ve teşhir dolayımı ile oluşan erkekler arası hiyerarşilerin de önemli bir yaratıcısıdır” (2009:196). Nitekim erkeklerin sohbetlerine bakıldığında derinlemesine bir inceleme yapmadan bile sohbetlerin cinsellik merkezli olduğunu söylemek mümkündür. Foucault’nun da bahsettiği üzere “cinsellik” “iktidar” bağlantıları için çok güçlü bir araçtır (2010:79). Erkekler, erkekliklerini ispat edebilmek ve diğerlerinin takdirini kazanıp onayını alabilmek adına, cinsellikleri hakkında kolaylıkla abartılı söylemlerde bulunur ve hatta yalan söyleyebilirler. Çünkü cinsel güçten yoksun olmak “iktidarsız olmak” yani bir nevi eşcinsel olmak, kadın olmak, yani erkek olmamak olarak tanımlanmıştır. Bu kavramdan da anlaşılacağı üzere iktidar ve erilliği belirleyen unsurlardan birisi de cinsel güçtür.

3.2.4. Hegemonik Erkeklik ve Şiddet

Güç ve şiddet erkekliği ispat etmenin en önemli araçlarından birisidir. Fiziksel şiddet uygulayabilmek, daha doğrusu fiziksel güç uygulayabilecek fiziksel yapıya sahip olmak da erkekliğin olmazsa olmaz koşullarından birisidir. Erkekler sözlerinin yetmediği noktada karşısındaki kişiyi korkutmak, sindirmek ve tahakkümü altına alabilmek için fiziksel şiddet uygulamaya meyillidirler. Erkekler, kadınlar ve kendilerinden daha zayıf gördükleri diğer erkekler üzerinde güç kullanarak ve şiddet uygulayarak tahakküm kurmaya çalışırlar. Sancar, erkeklerin değerleri ve şiddet arasındaki ilişkiyi tartışırken “eril şiddet” kavramını şu şekilde tanımlamaktadır: “Eril şiddet yaş, sınıf, cinsiyet ve etnisiteye dayalı hiyerarşilerle yapılandırılmış ve en güçlünün kazanacağı biçimde örgütlenmiş bir davranışlar bütünüdür”. Erkeklerin “şiddet kullanabilir cins” olarak tanımlanmasının en büyük nedeni, erkeklerin verdiği hayatta kalma mücadelesi ve yaşadığı toprakları koruma “içgüdü” gibi nedenlerden dolayı türsel bir özellik kazandıkları yani doğaları gereği şiddete eğilimli oldukları ya da erkek hormonları ve genlerinin gelişiminin kaçınılmaz bir tarihsel ve evrimsel sonucu olduğuna dair iddiaların gerçekliğinin genel kabul görmüş olmasıdır (2009:216).

Bu sonuçların gerçekliğini sorgulamak üzere yapılan çalışmalar da göstermektedir ki³¹

“saldırganlık evrensel olarak erkeklerde görülen bir ‘cins/tür’ davranışdır ve aşağı yukarı bilinen bütün kültürlerde genç erkek çocukları saldırgan davranışlara teşvik edilmektedir. Ama bunun nedeni hormonlar değil, hormonları aktifliğe teşvik eden toplumsal beklentiler, ahlaki zorlamalar ve ‘erkeklik kültürü’dür” (Sancar 2009:217).

Sancar, burada unutulmaması gereken şeyin “eril şiddet”in yarattığı kazançların erkekler arasında paylaşımını düzenleyen devlet, piyasa, aile, heteroseksüel evlilik gibi “erkek egemenliğini” düzenleyen alanlar ve kurumlar ile iç içe geçmiş yapısı olduğunu söylemektedir (2009:215). Bu yüzden Foucault’un da bahsettiği sistemin her yerine nüfuz etmiş bu iktidar ve egemenlikten tüm erkekler az ya da çok pay almaktadırlar.

---

³¹ Serpil Sancar’ın *Erkeklik: İmkansız İktidar* (2009) isimli çalışmasında adı geçen, Eleanor Maccoby ve Carol Jacklin’in *The Psychologist of Sex Differences* (Cinsiyet Farklarının Psikoloji (1974) isimli çalışmasıdır.

Eril şiddet kendisini erkekler arasındaki ilişkilerde de sıklıkla göstermektedir. Erkeklik gösterisi ya da öğretisi adı altında arkadaş grupları içinde yapılan yumruklaşmalar ve kavgalardan, eşcinsel, azınlık, kadınsı ya da yumuşak karakterli erkeklere yönelik taciz ve saldırganlığa kadar çok değişik türden şiddetten söz etmek mümkündür (Sancar 2009:232). Başka erkeklere karşı gelişen şiddetin temelinde, diğer erkeğin tehdit olarak algılanmasının yanında erkekliğini ispat etme ihtiyacı da yatar (Onur & Koyuncu, 2004:40). Ancak Bourdieu, egemen erkekliğin sembolik iktidar ve şiddete maruz kalanların katkısı ve onayı olmadan işleyemeyeceğinin altını önemle çizmektedir (Türk:2008:128). Bu yüzden Sancar'ın da dediği gibi "Egemen erkekliğin inşasına herkes katılır ve bu durum erkeklik inşasını kolektif bir üzüntüye, eğlenceye, çoğu zaman da ritüele dönüştürerek, herkesi bu 'inşa'ya ortak eder (Sancar 2009:19). Çünkü egemen erkekliği kuran unsurlardan biri olmasa dahi bu inşaya ses çıkarmayan ve kendi çıkarını da düşünerek göz yuman diğer erkekler de, erkek egemenliğine boyun eğmenin yanında erkek egemen söylemin dilini ve söylemlerini kullanarak yeniden üretmeye hizmet eden kadınlar da bu inşadan sorumludurlar.

3.3. Hegemonik Erkeklik, Heteroseksüellik ve Eşcinsellik Arasındaki İlişki

Biyolojik cinsiyetler temelinde kurgulanmış toplumsal cinsiyet rollerinin yarattığı erkeklik ve kadınlık örüntülerinin her birinin birer inşa olduğundan bahsettikten sonra bu örüntülerin dayattığı en temel gerçekliğin ve en temel "doğru"nun da heteroseksüellik olarak kurugulandığını belirtmemiz gerekir. Dolayısıyla toplumsal cinsiyet rollerinin kadın ve erkeklere biçtiği davranış örüntülerinin temelinde de karşı cinse ilgi ve istek duyma yatmaktadır ki bu da zorunlu heteroseksüelliği dayatmakta ve tıpkı heteroseksüellik gibi bir yönelim olan eşcinselliği veya biseksüelliği tamamen yok saymaktadır çünkü "heteroseksüel olma" normundan sapılmaktadır.

Heteroseksizm, heteroseksüelliğe atfedilen ayrıcalıklı konum ve toplumsal pratikleri tarifler (Başar vd. 2010:74). Heteroseksizm, bir tür ırkçılıktır. Kadınlara yönelik ayrımcılık olan seksizmin (cinsiyetçilik), heteroseksüel olmayanlara yönelik

halidir. Heteroseksizm, heteroseksüelliği bir zorunluluk olarak görme ve biricik varoluş biçimi olarak dayatma halidir (*Kaos GL Dergisi* 1999).

Heteroseksizmin belirlediği sınırların dışına çıkan eşcinsel erkekler ve kadınlar da biyolojik olarak dahil oldukları grubun değil karşı cinsiyet grubunun toplumsal cinsiyet rolleri ile özdeşleştirilirler. Zaten toplumsal cinsiyet düzeni cinsel yönelime müdahale etmek zorundadır, çünkü toplumsal cinsiyet kimliklerinin ve asıl önemlisi de “erkekliğin” korunması gerekmektedir. “Erkek; tohum veren, doğurtan, aktif olan taraf olmaktan feragat etmemelidir. Şayet “pasif” ise, o zaman da kadınsılaştırılmalıdır ki erkeklik sarsılmasın” (Acar 1999:153). İşte bu yüzden eşcinsel erkeklerin daha kadınsı oldukları, kadın gibi hareket ettikleri, yürüdükleri, konuştukları ve makyaj yaptıklarına dair stereotipler geliştirilirken, eşcinsel kadınların da daha erkeksi oldukları, erkek gibi giyinip, erkek gibi kısa saçlara sahip olduklarına dair stereotipler geliştirilmektedir.

Heteroseksizm kavramı, doğal olarak heteronormatiflik dediğimiz, normlarını heteroseksüellikten alan bir diğer kavramı karşımıza çıkarır: “*heteronormativite*”. Heteronormativite; heteroseksüelliğin normal ve tek cinsel yönelim olarak görüldüğü, toplumsal değerlerin, kuralların ve yaşam biçimlerinin herkes heteroseksüelmiş gibi kabul edildiği ve insanların kadın ve erkek olarak ikiye ayrılması gerektiğini iddia eden inançlar, düşünceler ve normlar bütünüdür. Cinsel ilişkilerin/evliliklerin de sadece ve sadece karşı cinsiyetlere sahip kişiler arasında olabileceğini ve her cinsiyetin kendine has rolleri olduğunu kabul eden bir kavramdır (Aşan 2008). Bu kavram heteroseksizmden farklı olarak psikolojik bir zihin durumuna vurgudan çok, durumun kültürel, sosyal kökenleri ve politik yanlarına vurgu yapmak üzere önerilmektedir (Akt. Göregenli 2011:358). Toplumsal cinsiyet kadın ve erkeğe uygun roller biçerken aynı zamanda en doğal olan ve “normal” olan ilişkinin kadın ile erkek arasında olduğunu da altını çizer ve sınırlarını çok keskin biçimde belirler. Acar, uygun erkek davranışı/yöneliminin “erkeksi” olmak ve kadınlarla sevişmek, uygun kadın davranışı/yöneliminin ise, “kadınsı” olmak ve erkeklerle sevişmek olduğunu söylemektedir. Bu çerçevede, gerek kadın gerekse erkek eşcinsellere kendi cinsinin zıttı olan toplumsal cinsiyet rolleri atfedilir. Eşcinsel olduğunda toplumsal cinsiyet de değişmelidir: Geyler kadın toplumsal cinsiyetine bürünmelidir, lezbiyenlerse erkek toplumsal cinsiyetine. (2009:15)

Stereotipler, içinde bulunduğumuz toplumu oluşturan insanları anlamak için geliştirdiğimiz kodlamalardır ve bu kodlamalar sanki tek ve değişmez bir doğruymuş gibi kabul edilip bir gruba dahil olduğunu düşündüğümüz tüm insanlar için geçerli olduğu var sayılır. Tüm bu bağıntılar neticesinde eşcinsel stereotiplerin aslında temelde cinsiyetçilikten kaynaklandığını söylemek hiç de yanlış olmaz. Çünkü “Cinsiyetçiliğin temelinde, ataerkil (baskıcı veya korumacı), cinsiyetler arasındaki sosyal rollerin farklılaşmasına dayalı (yarışmacı veya tamamlayıcı) ve heteroseksüel (düşmanca veya yakınlık) öğretiler vardır.”(Sakallı&Uğurlu, Uğurlu 2003:57). Butler (2005), heteroseksüelliğin, düalizmin, toplumsal cinsiyet kurgusunun, ataerkil yapının devam etmesinin garantörü işlevini gördüğünü söylemektedir. Çünkü heteroseksüellik üremenin ve çoğalmanın olmazsa olmaz koşuludur. Butler, “Bu yüzden tüm insanlar heteroseksüel addedilir, farklı cinsel yönelimler yok sayılır ki türün devamı tehlikeye girmesin” demektedir.

Donaldson “heteroseksüelliği ve eşcinselliği hegemonik erkekliğin temel taşları” olarak tanımlayarak eşcinselliğin hegemonik erkekliğin inşasının kilit noktalarından birisi olduğunu söylemektedir (1993:644). Connell da bunu destekler nitelikte, heteroseksüel erkek ve eşcinsel erkek arasındaki ilişkinin hegemonik erkekliğin merkezinde olduğunu ve sembolik bir yük taşıdığını belirtmektedir (1992:736). Ayrıca Connell, heteroseksüelliğin tarıma/ticarete dayalı Avrupa uygarlığında baskın olduğunu ancak Protestanlığa kadar hegemonik bir yapıda olmadığını söylemektedir. Protestanlıktan sonra “evli heteroseksüel çift” olma durumunun kültürel bir ideal olarak tanımlanmaya başlanmıştır. Böylece sapkınlık olarak görülecek cinsellik biçimlerinin parçalanması gerektiği üzerine kurulu bir sistemin de yerleşmeye başladığını belirtmektedir (1998:211). Hegemonik erkekliğin heteroseksüelliği, “erkek” olmanın önemli bir özelliği olarak vurgulaması ve buradan hareketle de erkekliğin farklı hallerini deneyimleyen eşcinsel erkekleri tabi kılması homofobi unsurunu açıklaması açısından önemlidir (Donaldson 1993:645). Çünkü tüm bu zorunlu heteroseksüel olma ve heteroseksüelliği biricik varoluş biçimi olarak görme ve dayatma hali, heteroseksüellik dışındaki diğer yönelimleri görmezden gelme, yargılama, aşağılama ve nefret etme haline dönüşerek “homofobi”yi doğurur. Hegemonik erkeklik ve eşcinsellik arasındaki

ilişki erkek erkeğe cinselliğin suç sayılmasını, homofobik söylem ve kültürü, sindirmeyi ve şiddeti içermektedir (Connell 1992:745).

Connell heteroseksüel erkekliğin homofobiden daha önce gelmediğinin ama tarihsel olarak onunla birlikte üretildiğini belirtir (Connell, 1992:736). Heteroseksüellik terimi 19. yüzyılın sonlarında eşcinsel teriminin çıkışının hemen akabinde ortaya atılmış ve kullanılmaya başlanmıştır. “Eşcinsellik” bir sapkınlığı ve bir hastalığı işaret etmek üzere ortaya atıldığından dolayı karşısında “sağlıklı” ve “normal” cinselliği tanımlayacak bir terime ihtiyaç duyulduğu için *heteroseksüellik* terimi türetilmiştir. Butler’ın da *Taklit ve Toplumsal Cinsiyete Karşı Durma* kitabında belirttiği gibi “aslında eşcinsellik diye bir kavram olmasaydı heteroseksüellik kavramı da olmayacaktı. Dolayısıyla heteroseksüelliğin eşcinselliğe ihtiyacı var çünkü kendi varoluşu buna bağlı. Heteroseksüelliği tehdit ettiği düşünülürken onu bu kadar değerli kılan da yine eşcinselliktir” (2007:26-29).

Heteroseksüellik ve eşcinsellik arasındaki bir paradoksal ilişki vardır. Heteroseksüellik bir yandan tek ve biricik varoluş biçimi olarak meşruluğunu ispatlamak için eşcinselliğin varlığına ihtiyaç duyar. Öte yandan eşcinselliği erkekliğin onurunu yerle bir eden pratikler bütünü olarak gördüğü için onu ciddi bir tehdit olarak algılar. Bu durumda Connell’ın, tabi kılınan erkeklikleri tanımlarken de kullandığı gibi, eşcinsel erkekler ile heteroseksüel erkekler arasındaki ilişki, hegemonik erkekliğin temel yapısını oluşturmaktadır. Çünkü daha önce de bahsettiğimiz üzere eşcinsellik hegemonik erkekliğin sembolik olarak dışarıda bıraktığı herşeyi içinde barındıran bir dolaptır (2005:78). Yani hegemonik erkeklik, bir erkeğin ne olması gerektiğinden ziyade ne olmaması gerektiğini çerçeveleyen ve bu çerçeve dahilinde, kadınlar ve belirlediği çerçevenin dışında kalan tüm diğer erkekler üzerinde tahakküm kuran bir sistemdir.

Eşcinsel erkekler de tıpkı toplumun diğer fertleri gibi heteroseksüel normlarla kurulmuş aileler tarafından, toplumun ve kültürün değerleri, inançları, beklentileri ve talepleri doğrultusunda yetiştirilmiş birer bireydirler. Ailede başlayan bu eğitimleri, okulda ve sosyal yaşamlarında da devam etmekte, kadın ve erkeklerin rollerini ezberleyip erkekliğin ne kadar üstün bir özellik olduğunu bizzat erkek olmanın ayrıcalıklarını deneyimleyerek ve öğrenenerek büyürler. Dolayısıyla eşcinselliklerini

fark ettiklerinde her ne kadar hegemonik erkeklik tarafından dışlandıklarının ve tabi kılındıklarının ayırđına varsalar da içselleştirdikleri erkeklik rollerine dair inançları ve tutumları bir çırpıda değişip birer feministe dönüş(e)memektedirler. Hatta büyük çoğunluğu eşcinselliğini kapalı kapılar ardında yaşıyarak daha önce sözünü ettiğimiz heteroseksüellik performansını sergilemektedirler. Bu performansın başarılı olduğu ölçüde de erkekliğin sınırları dahilinde kalıp hayatlarını herhangi bir dışlanma, ayrımcılık, nefrete maruz kalmadan devam ettirebilmektedirler. Connell, gizli yaşıyan eşcinsellerin, eril toplumsal cinsiyetine sahip olmanın getirdiği avantajlardan faydalandıklarını, feminen geylemin bile kadınların ikincil konuma itilmelerinden ekonomik fayda sağladıklarını söylemektedir (1992:737). Bu yüzden eşcinsel erkeklerin deneyimleri ve pratikleri çağdaş toplumsal cinsiyet dinamiklerini anlamak açısından önemlidir (Connell 1992:737).

Connell 1992 yılında yayınladığı bir araştırmada ilk kez eşcinsel erkekliklerin erilliklerini incelemiştir. Eşcinsel erkeklerin yaşamlarında erkekliğin inşasına, cinselliklerinin inşasına ve bunların kimlikler ve alt kültürle olan ilişkisine, heteroseksüel ve eşcinsel erkekliklerin etkileşimine ve toplumsal cinsiyet ilişkilerindeki değişim deneyimlerine odaklandığı bu çalışmasında toplam 36 eşcinsel erkekle görüşme yapmıştır (1992:738).

Connell'ın bu çalışması, görüştüğü eşcinsel erkeklerin sosyal hayatlarında hegemonik erkeklikle sıkı bir ilişki içerisinde olduklarını ve eşcinselliklerini nesneleştirdiklerini ortaya koymuştur. Bu erkekler nesneleştirdikleri eşcinselliklerini kapalı bir şekilde yaşarken bile feminen davranışlar sergileyen "maskülen" görünümlü erkeklerle birlikte olmayı ya da toplumsal cinsiyet rolleri gereği "erkek" rolü üstlenecekleri ilişkileri tercih etmektedirler (1992:747-48). Bu görüşmeler neticesinde ortaya koyduğu bir diğer önemli bulgu da, eşcinselliğin nedenlerine odaklanan geleneksel söylemin iddia ettiği üzere eşcinselliğin anneyle olan güçlü bağ ya da zayıf baba figürü ile ilgisi olmadığıdır. Çünkü görüştüğü erkeklerin büyük çoğunluğu "normal" olarak tabir edilen ailelerde yetişmişler, anneleri tarafından cinsiyetlerine uygun giydirilmişler, babaları tarafından kendilerine futbol ve cinsel farklılıklar öğretilmiştir (1992:741). Connell, bu erkeklerin hayatlarında erkekliğin inşasının güçlü

bir dinamik olduğunu, onların eşcinselliklerinin “erkeklikten yoksunluk” üzerine inşa edilmediğini söylemektedir (1992:742).

Connell’ın araştırmasının sorusu eşcinsel erkekliklerin toplumsal cinsiyet düzeninin³² tarihsel dinamikleri ile olan ilişkisinin nasıl olduğudur. Connell eşcinsel erkekliklerin oluşmasında bazı önemli “anlar” olduğunu belirtmektedir. Bu anları, (1) hegemonik erkeklığe dahil olma, (2) bir erkekle ilişkisi çerçevesinde kapalı bir cinsellik, (3) bir eşcinsel topluluğun kolektif pratiklerine katılım olarak sıralamaktadır ancak bunun yeni bir eşcinsel kimlik biçimlendirmesi olduğunun düşünülmemesinin de altını çizerek bu aşamaların (anların), eşcinsellerin toplumsal cinsiyetlerini inşa etmelerinin tarihsel bir süreci olduğunu ileri sürmektedir (1992:747).

Hegemonik erkeklikle iç içe geçmiş bir hayatın içinde eşcinselliklerini yaşamaya başlayan bu erkeklerin cinsel obje seçimleri de var olan toplumsal cinsiyet düzeni etrafında şekillenmektedir. Connell, bundan dolayı eşcinsel erkeklerin feminen davranışlar sergileyen “maskülen” görünümlü erkeklerle birlikte olmayı ya da toplumsal cinsiyet rolleri gereği “erkek” rolü üstlenecekleri ilişkileri tercih etmelerine neden olduğunu söylemektedir³³. Connell görüştüğü kişilerin çoğunun feminen eşcinsel erkekleri tıpkı heteroseksüellerin tanımladığı gibi yanlış ya da kusurlu tanımladıklarını belirtmiştir. Çünkü görüşmeciler kendilerini “adam gibi davranan” eşcinseller olarak tanımlamaktadırlar (1992:748).

Connell’ın araştırmasının da gösterdiği gibi bazı eşcinsel erkekler “adam gibi davranmayı” seçmektedirler. Bu eşcinselleri tanımlamak için “straight acting” (heteroseksüel gibi davranan/görünen) terimi geliştirilmiştir. Bu terim eşcinsel stereotipine uymayan erkekler için kullanılmaktadır ve görünüş, giyim, davranış, dil, ilgiler ve hatta eğlence seçimine kadar bir çok alana gönderme yapar. Davranışlarını toplumsal cinsiyetine uygun şekilde düzenlediği düşünülen maskülen eşcinsel erkekleri

---

³² R. W. Connell’in yazılarıyla ilişkili olan bu terimi, toplumda yaygın olan erkeklik ve kadınlık arasındaki güç ilişkileri örüntüsünü anlatmak için kullanmaktadır. Dolayısıyla toplumun içindeki güç ilişkilerinin belirlediği ve şekillendirdiği düzendir. Toplumsal bir kategoriye belirli bir içerik verilmesi, öbür toplumsal kategorilerle belirli karşıtlıklar ve uzaklıklar kurulması ve etrafında kimlik ve eylemin örgütlenebileceği bir çıkarın kurulması anlamına gelir.

³³ Connell görüşme yaptığı erkeklerin cinsel obje seçimlerine bağlı erotizmlerinin toplumsal cinsiyet kavramları etrafında şekillendiğini belirterek, görüşmecilerden birisinin cinsel obje seçimine örnek vermektedir. O görüşmecinin cinsel obje seçimini erotik kültürümüzün başlıca cinsiyet sembollerinden biri olan göğüslerden yana kullanmaktadır.

ya da feminen eşcinsel kadınları tanımlamak için teorik olarak kullanılabilir ancak pratikte yalnızca eşcinsel erkekler için kullanılan bir terimdir (Carpenter 2008:803). Shinsuke Eguchi de eşcinsel erkeklerin “straight acting”i hegemonik erkeklikle pazarlık etmek için retorik bir strateji olarak kullandıklarını söylemektedir. Ona göre bazı eşcinsel erkekler, gey kadınsı imajlarını alt etmek için hegemonik erkekliğe erişmek isterler (2009:193).

IV. MEHMET BİLAL'İN ÜÇÜNCÜ TEKİL ŞAHIS VE ADRESİNDE BULUNAMADI ROMANLARINDA ERKEKLİK ÖRÜNTÜLERİ

Bu bölümde, Mehmet Bilal Dede'nin *Üçüncü Tekil Şahıs ve Adresinde Bulunamadı* romanlarındaki eşcinsel erkek karakterler daha önceki bölümlerde ele alınan toplumsal cinsiyet, hegemonik erkeklik, erkekliğin inşası, eril tahakküm ve eril söylem kavramları üzerinden irdelenerek bu romanlardaki eşcinsel karakterlerin erkekliklerinin nasıl kurgulandığına bakılacak ve eril söylem üreterek tahakküm kurma pratiklerinin cinsel yönelimden bağımsız olup olmadığı ortaya konulmaya çalışılacaktır.

Mehmet Bilal Dede³⁴, ilk romanı olan *Üçüncü Tekil Şahıs*'ı 2003 yılında Tavanarası Yayıncılık'tan, ikinci romanı olan *Adresinde Bulunamadı*'yı 2005'te Everest Yayınları'ndan çıkarmıştır. Öykülerinden oluşan *Üvey* adlı kitabı ise 2010 yılında çıkmıştır. Bu çalışma için Mehmet Bilal'in *Üçüncü Tekil Şahıs ve Adresinde Bulunamadı* romanlarının seçilmesinin iki nedeni vardır. Öncelikle bu çalışmanın alanını daraltabilmek adına 2000 ve sonrası Türk Edebiyatı'ndaki eşcinsel temalı romanlar seçilmiştir. Çalışmanın konusu erkeklik olduğu için de içerisindeki eşcinsel karakterlerin kadın olduğu romanlar ayrılmıştır. Geriye kalan romanlar içerisinde eşcinselliğin ve eşcinsel ilişkilerin dolaysız bir şekilde anlatıldığı çok az sayıdaki romandan aynı yazara ait bu iki romanın incelenmesinin araştırmanın tutarlılığına katkısı olacağı düşünülmüştür. İkinci neden ise konuları birbirinden farklıymış gibi görünse de, hem kurgunun etrafında döndüğü karakterlerin dünyaları ve yaşadıkları duygular hem de hikayelerin ana eksenini bakımından birbirleriyle benzeşmeleridir.

---

³⁴ 15 Mayıs 1962'de İstanbul'da doğdu. 1984 yılında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü'nden mezun oldu. İlk öyküleri 1986'da Felek Yayıncılık'ın Yaşayan Öyküler Dizisi'nde yayımlandı. Beyoğlu dergisinde muhabirlik yaptı. Kapris, Şehir, Ala Carte ve Gergedan dergilerini yayımlayan Dönemli Yayıncılık'ta sayfa sekreteri ve düzeltmen olarak çalıştı. 2001'den beri serbest yazar olarak çalışmaktadır. Çeşitli basın yayın organları ve internet ortamlarında sinema, müzik ve edebiyat üzerine yazan Mehmet Bilal Dede, Aliye, Rüya Gibi, Binbir Gece, Sessiz Fırtına, Güldünya ve Aşk ve Ceza adlı televizyon dizilerinin senaryo ekibinde yer aldı. Murathan Mungan'ın hazırladığı Aşk Tesadüfleri Sever albümü için Bir Ömür Yetmez, Rüya Gibi dizisi için Koyu Kara Kapkara ve Sessiz Fırtına dizisi için Gidemezsin adlı şarkıların sözlerini yazdı. Ossi Müzik tarafından yayımlanan "Bir Zamanlar..." ve "En İyileriyle..." projelerinin tasarım ve konseptine katkıda bulundu. Mesam, Sender ve Sine 1 üyesi olan Mehmet Bilal Dede, İstanbul'da yaşamaktadır.(Mehmet Bilal Dede'nin özgeçmiş kişisel web sayfasından alınmıştır. <http://mehmetbilal.com/category/ozgecmis/>)

Birisi 2003 yılında diğeri ise 2005 yılında yayınlanan her iki romanın da baş karakterleri birisi eğitimli, aşkını dile getirebilen (Erhan, Gön. ve Volker); bir diğeri ise kendine bile tam olarak itiraf edemediği duygulara sahip, erkek bedenini arzulayan ama bunu açığa çıkarmakta sorun yaşayan, bir yandan da arzuladığı erkek bedenine hakaret etmekten çekinmeyen, genellikle straight acting³⁵ tavırlar sergileyen (Semih ve Attila) iki erkektir. Hikayelerin ana eksenini ise “imkansız aşk”tır.

Üçüncü Tekil Şahıs romanındaki aşk ilişkisinin öznelerinden birisi olan Erhan, eğitimli, iyi bir işi, iyi bir geliri olan entelektüel bir reklamcıdır. Cihangir’de iyi bir evde yaşayan, kitap okuyan, düzgün Türkçe konuşan, iyi giyinen utangaç, çekingen ve çok girişken olmayan ve hem fiziki hem de manevi anlamda ailesinden uzakta steril bir hayat yaşayan 30’lu yaşlarında kendini kabullenmiş ve kimliğiyle ilgili sorunu olmayan bir eşcinseldir. Bu romandaki aşk ilişkisinin diğer öznesi Semih ise, ailesinin görüşmeyi istemediği, gece kulüplerinde, daha çok gey barlarda DJ’lik yapan, belli bir yeri yurdu olmayan, her gece başka bir yerde sabahlayan, uyuşturucu kullanan ve düzene girmiş bir hayatı olmayan 20’li yaşlarının sonlarında bir karakterdir. Romanda üzerinde düşünülecek bir diğer karakter de Önder’dir. Önder, Erhan’ın yakın arkadaşlarından biri, Semih’in bir dönem işverenidir ve gey bar işletmektedir. Önder, görmüş geçirmiş bir insan karakteri sergileyen, konuşurken geçmişteki tecrübelerini öne çıkaran bir yapıya sahiptir. Erhan’ın akıl hocası, koruyucusu, kollayıcısıdır.

Adresinde Bulunamadı romanında iki farklı ilişkinin ortak öznesi olan Gön., romandaki mektubun göndericisi olan bir erkektir. Eşcinselliği ile ilgili bir sıkıntısı olmayan, geleneksel bir ailenin içinde yetişmiş, otoriter bir baba ve hiçbir şeye ses çıkarmayan bir annenin sessiz, uslu, çalışkan, itaatkar, uyumlu oğludur. Babasıyla ettiği kavga sonrasında aslında evlatlık olduğunu öğrenir ve babası tarafından evden kovulur. Gön.’ün Volker’e gönderdiği mektubun üzerine ismini yazmamasından ötürü mektubun ağzından anlatılan bu hikaye de ismi yalnızca Gön. olarak geçmektedir. Gön.’ün yakınlaştığı ve bir ilişki kurmaya çalıştığı kişi olan Attila, Gön.’ün daha sonra Almanya’ya gitmesine vesile olacak ve hayatının karmaşıklaşmasına neden olacak lise arkadaşısıdır. Gön. hiçbir zaman aralarındaki ilişkinin adını koyamaz çünkü Attila,

---

³⁵ Straight acting, eşcinsel olduğu halde heteroseksüelmiş gibi davranma, heteroseksüellere addedilen davranış ve tutumları sergileme eylemidir.

Gön.'e yakın davranırken ve tam Gön. aralarında duygusal bir bağ olduğunu düşünürken birden değişen, Gön.'ün eşcinsel olmasını aşağılayan bir karaktere bürünmektedir. Bir diğer ve aslında gerçek aşk ilişkisinin karşı tarafı olan Volker ise Gön.'ün Alman sevgilisidir. Sevgi dolu, sakin, ılımlı, eşcinselliği ile sıkıntısı olmayan birisidir. Ölümcül bir hastalığının son zamanlarını yaşamaktadır. Bu romanda irdelenecek karakterlerden birisi Gön.'ün babası Muzaffer Bey'dir. Muzaffer Bey, işadamıdır, oldukça otoriter bir kişiliğe sahiptir ve ailenin mutlak reisidir. Cinsiyetçi ve homofobiktir. Öyle ki oğlunun eşcinsel olduğunu öğrendiğinde dövüp, evden kovar. Karısına şiddet uygulamaktadır.

Her ne kadar Erhan ve Gön. karakterleri birçok açıdan birbirine benzese de cinsel kimlikleriyle ilişkileri ve hayata karşı duruşları açısından küçük farklılıklar göstermektedirler. 2003 yılında yazılan romanın isminde de kendi kişiliğini barındıran, sınırlarını ve yerini bilen, daha zayıf Erhan karakterine nazaran 2005 yılında yaratılan Gön. karakteri cinsel yönelimiyle daha barışık, kendinden daha emin, ayakları daha yere basan, ne istediğini bilen ve kendine güveni daha yüksek olan bir karakter olarak çıkıyor karşımıza. Bu yüzden birbirine benzer hikayeler yaşayan *Adresinde Bulunamadı* romanının başkahramanı Gön., *Üçüncü Tekil Şahıs* romanının başkahramanı Erhan'a göre kendini biraz daha geliştirmiş, hayata karşı duruşunu biraz daha belirginleştirmiş ve biraz daha sağlam ve güçlü bir kimliğe bürünmüştür. Erhan kendi halinde bir hayat yaşarken, aşık olduğu Semih'le birlikte girdiği yoldan epey yara alarak çıkabilmiştir. Hatta tam olarak çıkıp çıkamadığını bile bilmiyoruz. Aşık olduğu Semih'e karşı gelemeyen, gelse bile buna istikrarlı bir şekilde devam edemeyen, saplantılı bir aşık ve tutkun ve Semih ne yaparsa yapsın onu hayatından çıkarabilecek gücü kendinde bulamayan bir karakterdir. Oysa Gön. ailenin otoritesi olan babasına karşı gelebilen, Almanya'ya Attila'nın peşinden ve onun yardımıyla gitmiş olsa da, orada kendi ayakları üstünde durmaya çalışan, Attila'yı anlamaya çalışırken gerektiğinde ona karşı da durabilen ve Attila'ya rağmen başka bir insana ilgi duyup onunla bir şeyler paylaşmayı göze alacak kadar cesur ve kendine güvenen bir karakterdir.

4.1. Aşkın İmkansız Hali

Her iki roman da tavırları, hayata bakışları, algıları ve beklentileri birbirinden oldukça farklı, neredeyse birbirine taban tabana zıt iki karakterin birbirine erişememesinin, birbirlerine kavuşamamasının, Mehmet Bilal'in de deyişiyle imkansız bir aşkın hikayesidir. Peki nedir bu aşkları imkansız kılan? Alışkın olduğumuz ve genellikle mutlu sonla biten aşk hikayelerine karşın bu iki eşcinsel aşk hikayesinin mutlu sona ulaşamamasının sebebi nedir? Semih ve Erhan'ın sınıf farkları, yaşantı biçimleri, Erhan'ın takıntılı ve tutkulu aşkına karşılık Semih'in vurdumduymazlığı ya da Attila'nın kıskançlığı, maço tavırları, Gön.'ün duygusallığı ile temkinliliği gibi şeylere bunları salt nedenler olarak sayamayacağımız kadar heteroseksüel aşk romanlarından aşınayız. Bunlar mutlu sona ulaşamamanın nedenleri olsaydı muratlarına erip mesut ve bahtiyar bir şekilde okuyucuya veda eden hikayeler bir elin parmaklarını geçmeyecek kadar az olurdu. Her iki hikayenin de mutsuzlukla, hatta *Adresinde Bulunamadı*'nın çifte mutsuzlukla bitişi, Mehmet Bilal'in “heteroseksüel aşkların mutluluğa erişmesinin mutlaklığı” ezberini bozma girişimi olabilir mi?

Hayattaki en önemli şeyin kişinin diğer yarısını bulup evlenmesi ve çocuk çocuğa karışarak mutlu bir hayat sürmesi olduğu öğretisinin hakim olduğu bir toplumsal düzende, insanların aşka, aşkın yüceliğine, aşkın yüceliğinin evlenme yoluyla kutsal aile kurumuna dönüştürülmesine özendirilebilmesi ve teşvik edilebilmesinin en önemli araçlarından birisi kuşkuşuz mutlu sonla biten aşk hikayeleridir. Ancak kutsanması şöyle dursun, varlığının bile kabul edilmediği bir aşkın, kişinin hemcinsine duyduğu aşkın, sisteme hizmet edecek standart bir sona ihtiyacı yoktur. Kaldı ki eşcinsel aşk hikayesinin mutlu sonla bitmesi ile bizim iki romanımızda olduğu gibi mutsuz sonlarla bitmesi arasında bir fark da yoktur. Bu iki sıradışı aşk hikayesi aslında sıradan aşk hikayeleridir; tıpkı diğer heteroseksüel aşk hikayeleri gibi: sadece bulutların üzerinde değil gerçekliğin de tam ortasında yaşanan, tüm zorlukların üstesinden gelebilecek kadar yüce değil sonunu getiremeyecek kadar insani zaafllara sahiptir. Bu yüzden mesele hikayelerin mutlu sonla bitip bitmemesi değil, bu mutsuz sonun altında yatan gerçek nedenlerin neler olduğudur.

Antik Yunan kültüründe erkek ve kadın ilişkisinin yalnızca üremek için bir araç olarak görüldüğü ve gerçek ve yüce aşkın ancak iki erkek arasında olabileceğine dair inanç Hıristiyanlık öğretisiyle birlikte şekil değiştirmiştir. Antik Yunan kültürünün aksine üreme amaçlı olmayan her türlü ilişki lanetlenerek yasaklanmış dolayısıyla hem cinsler arası aşk uygunsuz ve ahlaksız bir şey olarak görülmeye başlanmıştır (Candansayar 2011:154-55). Böylece hem cinsler arasındaki aşk “anormal” görülmeye, haz peşinde koşulan bir sapkınlık olduğu düşünülmeğe başlanmıştır.

Bir diğer yandan bu iki romanı derinlemesine incelediğimizde yazarın iki erkek arasındaki aşkın mutlu sona ulaşmasının mümkünsüzlüğünü sunmak istediğini söyleyebiliriz. Bu aşkların imkansızlığının nedeni sadece toplumsal normlar, kültürel değerler ya da ahlaki sınırlar değildir. İlişkinin her iki tarafının da erkek cinsiyetine sahip olması bu aşkların imkansızlığına zemin hazırlamaktadır. Çünkü yazar daha başından karakterlerini “ayrı dünyaların insanları” olarak kurgulamıştır. Yakından baktığımızda bu dünyaların ayrılığının sınıfsal ya da ekonomik ayrılıktan ziyade kültürel ayrılığa tekabül ettiğini görebiliriz. Bu kültürel ayrılıklar da karakterlerin cinsiyetlerine yüklenen anlamları algılayış biçimleri, cinsiyetlerine yüklenen rollere bağlılıkları ve ona uygun davranış ve tavırları sergilemeleri bağlamında kendini göstermektedir. Ancak dikkat edersek, *Adresinde Bulunamadı* romanında ikinci bir ilişki daha vardır. Gön. ile Volker arasındaki bu ilişki diğer ilişkilerin aksine kültürel kodlar bakımından da oldukça uyumlu ve mutlu sona en yakın “ideal” ilişkidir. Sorun zaten bu ilişkinin “ideal” olmasındadır çünkü Gön. ile Volker arasındaki aşk gerçek olamayacak kadar kusursuzdur. Gön. ile Volker arasındaki aşk ruhani ve ilahi bir aşk gibidir. Nitekim Gön. ile Volker’in aşklarını ilan ettikleri yer de gökyüzü olmuştur. Antik dönemdeki ilahi aşkın erkekler arasında olabileceği düşüncesini perçinlercesine Volker ve Gön. arasındaki aşk gökyüzünde dile gelmiştir. Bu metaforik gönderme erkekler arasındaki aşkın binlerce yıl öncesindeki anlamına bir referanstır ancak bu sefer de Volker’in amansız hastalığı bu aşkın mutlu sona ulaşmasını imkansız kılar. Ayrıca bu ilişkide cinsellikten söz edilmemesi, ruhun aşkla, bedenine ise hazla olan bağlantısı üzerinden ruh ve bedeni yani aşk ile hazzı birbirinden ayırarak Gön. ile Volker arasındaki aşkı ruhanileştirmektedir.

Öte yandan başka bir sorgulama alanı açmak adına şu soruyu sorabiliriz: Eşcinsel aşk ve ilişkiler heteroseksüel aşk ve ilişkilerden daha saf, daha dolaysız ve daha yalın olabilir mi? Ayşe Düzkan, *Radikal Kitap*'ta *Üçüncü Tekil Şahıs* hakkında yazdığı bir yazıda, kadınlar aradan çekildiğinde erkeklerin aşkta ve şehvete dolaysız olduklarına, deyim yerindeyse, açık kartlarla oynadıklarına, hemcinslerinden korkmadıklarına işaret emektedir. (Radikal Kitap). Bu dolaysızlık aynı zamanda gündelik hayatta bir araya gelmesi neredeyse imkansız ikililer arasında sonu aşka gidebilecek ilişkiler kurulmasını da sağlayabilmektedir. Çünkü heteroseksüel sosyal ilişkilerden farklı olarak eşcinsellerin sosyalleşmek ve daha ziyade partner bulmak için bir araya geldikleri mekanlar çok farklı sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel sınıflardan insanların etkileşim içine girmelerine olanak sağlamaktadır. Hal böyle olunca da heteroseksüel toplumsal düzenin ancak "peri masalı"nda olanaklı kıldığı imkansız aşklar/birliktelikler farklı bağlamlarda eşitsiz olan eşcinsel erkekler için gündelik bir gerçekliktir. Dolayısıyla sınıfsal bağlamda kaygı ve korkuların daha az yaşandığı, tarafların toplumsal statülerinden sıyrılarak yalnızca insan olarak birbirlerine duydukları aşkın daha saf ve yalın olduğunu söylemek yanlış bir çıkarım olmayacaktır. Her ne kadar bu sınıfsal kaygı ve korkular tek gecelik cinsel ilişkiye ya da sadece seks partnerliğine müsaade edecek kadar esneyebilse de, *Üçüncü Tekil Şahıs* romanındaki Erhan ve Semih'in ilişkisinde olduğu gibi daha uzun soluklu ilişkilere de evrilebilmektedir.

Düzkan, *Adresinde Bulunamadı* romanında ise aynı kişinin yaşadığı, biri güçlü olmasa bile saf bir şehvete (Attila ile), diğeri ise, güçlü bir şehvet olmakla birlikte şefkat, hürmet ve takdirin önemli yer tuttuğu (Volker ile) iki farklı aşkın anlatıldığına; ilk bakışta, bu iki aşk ilişkisinin ikisinin de ancak erkekler arasında yaşanabilirmiş gibi görüldüğüne dikkat çekmektedir. Çünkü ilki, ancak iki erkeğin becerebileceği kadar şiddetle, suçla, suçlulukla yüklü; diğeri, kurumlaşamayan, meşrulaşamayan, kapalı bir ilişki içinde birbirine bağlanmış iki erkeğin arasında geçmektedir (Düzkan 2006:77). Bu yüzden gerek Erhan ve Semih'in ilişkisi, gerekse Gön.'ün Attila ve Volker ile yaşadığı duygusal ilişkilerin temelinde erkeklik ve erkeklik kurumunun çıkmazlarının yol açtığı sorunlar yatmaktadır. Düzkan'ın bahsettiği suçluluk, şiddet, ilişkinin meşrulaşamaması

ve kurumsallaşamaması gibi faktörler de beraberinde kaçınılmaz olarak mutsuz sonu getirmektedir.

4.2. İlişkilerin Toplumsal Cinsiyet Rollerini Çerçevesinde İncelenmesi

Toplumsal cinsiyet, bireylerin sahip oldukları cinsiyete addedilen değerler ve biçilen roller doğrultusunda sergilemeleri beklenen davranışlar ve tutumları tanımlamaktadır. Toplumsal cinsiyeti, kadın ve erkek biyolojik cinslerinin giymeleri için kültürel olarak kurgulanmış ve biçimlendirilmiş birer elbise olarak düşünebiliriz. Bu sisteme göre erkeklerin erkek gibi, kadınların da kadın gibi davranmaları beklenir (Yüksel 2007:18). Ancak erkeklerin erkek gibi, kadınların da kadın gibi davranmaları gerektiğine dair bu inanış konu eşcinsel erkekler ve kadınlar olunca değişir. Eşcinsel erkeklerin ve kadınların biyolojik olarak dahil oldukları grubun değil, karşı cinsiyete atfedilen toplumsal cinsiyet rollerini sergilemeleri beklenir (Acar 1999:153). Bu yüzden eşcinsel erkeklerin kadınsı oldukları, kadın gibi hareket ettikleri, yürüdükleri, konuştukları; kadın eşcinsellerin ise erkeksi oldukları, erkek gibi giyinip, erkek gibi kısa saçlara sahip oldukları ve erkek gibi davrandıklarına ilişkin kalıp yargılar geliştirilir. Bu kalıp yargılar eşcinsel erkekler ve kadınlar arasında da sıklıkla gözlemlenmektedir. İncelenen romanlarda da bazı karakterlerin bu toplumsal cinsiyet rollerini benimsediklerini, olması gerekenin bu olduğunu düşündüklerini söyleyebiliriz:

Önder: Kadın kılığına gir, dans et, oyna, ye, iç, üstüne de para al. Bir homoseksüel daha ne ister abla? (*Üçüncü Tekil Şahıs*:165)

.....

Önder lezbiyenleri göstererek: Bunların travesitlerden ne farkı var abla?

Erhan: Ne ilgisi var?

Önder: Baksana giysilerine, hallerine. Bizimkiler gacılar gibi giyinip gacılar gibi hareket ediyor, bunlar da laçolar gibi. (*Üçüncü Tekil Şahıs*:151)

Üçüncü Tekil Şahıs romanından alınan bu iki örnek, Önder karakterinin eşcinsel erkekler ve eşcinsel kadınlar için biçtiği toplumsal cinsiyet rollerinin, genel kabul görmüş kalıp yargılara dayandığı söylenebilir. Bununla birlikte özellikle *Üçüncü Tekil*

Şahıs romanında eşcinsel karakterlere, sahip oldukları biyolojik cinsiyetin zıttı olan cinsiyetin toplumsal rollerinin atfedildiğine, karşı cins için kullanılan hitap şekillerinin sıklıkla kullanıldığına rastlamaktayız. Önder başta olmak üzere roman içerisindeki bir çok farklı karakterin birbirlerini “abla”, “bacım”, “kızkardeş”, “kızlar” gibi karşı cinse hitap etmek için kullanılan sıfatlarla çağırdıklarını görüyoruz. Tıpkı toplumun genelinde olduğu gibi eşcinsel bireylerin bir çoğu için eşcinsel bir erkek olmak kadınsı olmakla eşdeğerdir ve bu şekilde kabul görür. Bu yüzden farkında olarak ya da olmayarak eşcinselliğe dair kalıp yargılar, davranış ve sözlerle beslenmeye ve yeniden üretilmeye devam edilir. Öte yandan eşcinsel erkeklere kadınsı özellikler, eşcinsel kadınlara erkeksi özellikler atfetmek ve hitap şeklini de ona göre şekillendirmek sosyal öğrenme yoluyla gerçekleşmektedir. Nitekim Erhan karakteri, bu karşı cinsin toplumsal rollerinin, konuşma ve hitap şeklinin öğrenme yoluyla gerçekleştiğinin bir örneğidir. Erhan, eşcinsel hayatın içerisine girmeden önce sıradan ve gündelik bir dil kullanan birisiyken, eşcinsel camianın içinde arkadaşlarının da katkılarıyla “bacım”, “abla” gibi hitap şekillerini kullanmaya başlamıştır. Oysa yazar romanın bir yerinde Erhan’ı anlatırken şöyle demektedir: “...Erhan gibi, eşcinselliği pembe ponpon terlikle, kırıtkan, “gülünç ibne” figürüyle özdeşleştiren kaba anlayıştan ölesiye korkan biriyle...” (*Üçüncü Tekil Şahıs*:44)

Bu tanımlamadan da anlaşılacağı üzere Erhan, eşcinsel hayatın, özellikle gece hayatının içine girmeden önce eşcinsellere yüklenen kadınsı anlamdan ve bu şekilde eşcinsel erkekler hakkında yaratılan kalıpyargılarla özdeşleştirilmekten oldukça çekinmektedir ve bu şekilde görünmeyi istemeyen bir eşcinseldir. Ancak zaman içinde, içinde bulunduğu ortamın da etkisiyle bu toplumsal cinsiyet rollerinin ve onun getirdiği davranış kalıplarının sergilenmesini olağan karşılayabildiği gibi eskiden bulunmaktan çekindiği ortamlarda rahatlıkla var olabilmekte ve hatta zaman zaman kendisi de o söylemlere ortak olmaktadır.

Diğer bir yandan, toplumsal cinsiyet kavramı varlığını yalnızca kadın ve erkek kimliklerinin birbirleriyle ilişkileri ekseninde sürdürmemektedir. Cinsiyetler arasındaki “normal” ilişkinin heteroseksüel ilişki olduğu varsayıldığından, heteroseksizmin belirlediği sınırların dışına çıkan iki erkek ya da iki kadın arasındaki ilişkinin de bu kalıba uygun olarak düşünme eğilimi vardır. Bu eğilim toplumsal cinsiyetli bir kültürün

içinde yetişen eşcinsel bireyler için de geçerlidir. Birçok eşcinsel, bir ilişki yaşamaya başladıklarında ilişkilerini alışkın oldukları, bildikleri toplumsal cinsiyet rollerine uyarlamaya çalışırlar. Böylece toplumun gözünde homojen bir grup olarak görülüp feminen oldukları varsayılan eşcinsel erkekler kendi aralarındaki ilişkilerde kadın ve erkek toplumsal cinsiyet rollerini benimsemeye ve ilişkilerini bu heteroseksüel düzene göre yaşamayı seçebilmektedirler. Böylesi bir düşüncenin izlerini Erhan ve Semih'in ilişkisinde görebiliriz. Çünkü her ne kadar Erhan'da da Semih'de de toplumsal cinsiyet rollerinin fiziksel hal ve tavır bağlamında bir yansımasını görmesek de Semih'in ilişkide "erkek" tarafı oynadığı ve Erhan'dan da ilişkinin "kadın" tarafı olmasını beklediği söylenebilir. Çünkü Semih sürekli olarak Erhan'a, evde oturması, kendisini beklemesi, sabırlı olması, soru sormaması gibi kadınlara atfedilen toplumsal cinsiyet rolleri yüklemektedir. Kendisi de bu ilişkinin bir "erkek" olarak, istediği zaman gelip, istediği zaman gidebilecek bir role sahiptir ve nerede olduğunun sorulmamasını, kendisinin sabırla beklenmesini, ortaya çıktığında güler yüzle karşılanmasını ve el üstünde tutulmasını istemektedir. Bu yüzden bu romanda Semih'e erkek / aktif, Erhan'a ise kadın / pasif toplumsal cinsiyet rollerinin biçildiği söylenebilir.

Birkaç kez akşam evden çıkarken veya gece telefonla arayarak sabah gelip gelmeyeceğini sordu Erhan. "Gelirim" dedi, "Belli olmaz" dedi, "Bakarız" dedi ve gelmedi. (*Üçüncü Tekil Şahıs*:61)

Semih: O zaman bekle biraz, sabret. Yıkıp geçme her şeyi. Ben birkaç gün kaybolunca, seni terk ettiğimi düşünmen çok saçma. (*Üçüncü Tekil Şahıs*:61)

Bu yüzden *Üçüncü Tekil Şahıs*'ın kahramanı Erhan'ın, o güne kadar beklediği ve sonunda kavuştuğunu düşündüğü sevgiliye aslında hiçbir zaman sahip olmadığını söylenebilir. Çünkü o, hep beklemesi, sabretmesi, kendinden ödün vermesi ve her şeye rağmen sevmeye devam etmesi gereken toplumsal cinsiyet rolünün nesnesidir. Sevgilisi ise bir "erkek" in doğuştan sahip olduğu kabul edilen özgürlüğe, özgüvene, talepkarlığa, umursamazlığa ve güce sahip hegemonik erkekliğin bir öznesidir ve bir heteroseksüel erkek kadar maçodur. Olduğu özne de Semih'e gerçekte hissettiği duygularını bastırmayı emreder. Aslında Erhan kendi erkeklik algısına hapsolürken, Semih de hegemonik erkekliğin hapisanesinin bir mahkumudur. Çünkü daha önce bahsettiğimiz

üzere hegemonik erkeklik sadece kadınları ya da eşcinselleri değil, erkekleri de tahakküm altına almaktadır. İlişkilerin özneleri kadın-erkek öznelerden erkek-erkek öznelere dönüşmüş olsa bile toplumsal cinsiyet rollerinden ve ilişkiyi heteroseksist kalıplar içerisinde yaşamaktan sıyrılmak mümkün olmayabilmektedir. Nitekim Erhan ile Semih'in ilişkisinin iyi gittiği nadir anlardan birisinde Erhan'ın içinde bulunduğu ruh halini tanımlayan cümleler, iki erkeğin ilişkisinin nasıl kadın-erkek ilişkisine yüklenen anlamlarla iç içe geçtiğinin bir göstergesidir:

Erhan kendini ilk kez mutlu hissediyordu. İlk kez bir “eşi” vardı, evinde bir ses, onu bekleyen bir güç... Korkulu rüyalar görmekten, korkulu rüyalar gördüğünde gözlerini açmaktan, karanlıkla yüz yüze gelmekten korkmuyordu artık. (*Üçüncü Tekil Şahıs*:209)

Erhan aradığı “güçlü”, onu koruyup, kollamasını beklediği “erkeği”ni bulmanın mutluluğu içindedir. Bundan sonra artık korkmayacaktır çünkü yanında Semih vardır. Dolayısıyla Semih'e ilişkideki “erkek” rolünü biraz da Erhan vermektedir.

Benzer bir beklentiyi *Adresinde Bulunamadı* romanındaki Attila ve Gön. ilişkisinde de görmekteyiz. Attila Gön.'den bir erkeğin kadınlardan beklediği şeyleri beklemektedir: “Attila Gön.'e: Flört bilmediğini söylemiştim ya! Cilve, kur, kışkırtma, ayartma, oynaşma... Hiçbirini bilmiyorsun işte, anlamıyorsun, hiçbir şeyi kolaylaştırmıyorsun. Bana yardım etmiyorsun” (*Adresinde Bulunamadı*: 91).

Kadın - erkek ilişkilerinde de toplumsal cinsiyet rolleri gereği erkeğine cilve yapmak, onu kışkırtmaya çalışmak kadınlardan beklenen davranışlardır. Erkekler bunları karşısındakinden bekler çünkü bunların kadınsı özellikler ve davranışlar olduğu düşünülmektedir. Attila da ilişkilerinin yol alamamasının nedeni olarak Gön.'ün yerine getirmesi gereken davranışlarda bulunmamasını öne sürer. Bu durum da göstermektedir ki Attila da bu ilişkide kendisine tıpkı Semih gibi erkek rolü biçmiştir.

Adresinde Bulunamadı romanının ana karakteri Gön.'ün içinde bulunduğu durum da Erhan'inkinden farklı değildir. O da tüm naifliği ile beyaz atlı prensini beklemektedir. Ona da beklemek ve sabretmek düşmüştür. Ancak yazarın, *Adresinde Bulunamadı* romanının kahramanı olan Gön.'ü anlatırken, Gön.'ü bu toplumsal cinsiyet kalıplarından sıyırmaya ve toplumsal cinsiyet rolleriyle özdeşleşmeyen bir karakter yaratmaya çalıştığını söyleyebiliriz:

Gön., ne babası gibi tıraş olmaya özendi ne de annesi gibi giyinmeye süslenmeye... kendini bildi bileli babasıyla arasındaki uzaklık, onun yaptığı herhangi bir şeye özenmesine izin vermiyordu zaten, yanı sıra annesinin makyaj malzemelerini, takılarını, ayakkabılarını da kendine yakıştırmadı hiç. (*Adresinde Bulunamadı:19*)

Oysa ki Attila'nın Gön. ile olan ilişkisinde toplumsal cinsiyet rollerine hapsolünmüşlüğü izleriyle sıklıkla karşılaşmaktayız. Attila bir erkeğe ilgi duymayı, onu arzulamayı kabullenememektedir. Gön. ile bir türlü tam anlamıyla ilişki olamayan ilişkisinde de bunun bocalamasını yaşamaktadır. Gön. ile Attila arasındaki İstanbul'da bir otel odasında gerçekleşen ilk yakınlaşma, Attila'nın arzularıyla kendisi daha doğrusu erkekliğe dair sahip olduğu değerleri arasındaki mücadelenin bir örneğidir:

Gön. parmak uçlarıyla Attila'nın boynunu, omuzlarını ovmaya başladı, usul usul, dikkatle. Yüzünü yastığa gömmüş Attila'dan belli belirsiz inleme sesleri geliyordu...parmakları yavaşça boyundan bele doğru tek tek tüm omurları gezerek indi. Attila gözlerini hiç açmadan slipini aşağı sıyrarak ona yol gösterdi. Gön. iki eliyle Attila'nın kalçalarını ovmaya, avuç içleriyle bastırıp gevşetmeye devam etti... Attila'nın derinleşen iniltileri eşliğinde, onun setleşen erkekliğinin üstüne oturmuş, boynunu, göğsünü, karın boşluğunu ovuyordu... Attila aniden sıçradı, sanki bir rüyadan uyanmış, olanlardan habersizmiş gibi yadırgayan bakışlarla açtı gözlerini. Gön'ü hafifçe iterek "iyi uykular" dedi... (*Adresinde Bulunamadı:45*)

Gön.'ün karşısında bir görünüp bir kaybolan, tam olarak ne istediğini belli etmeyen, tutarsız bir erkek vardır. Attila, erkekliğine leke sürdürmemek adına hegemonik erkekliğe gönüllü mahkum olmuştur. Arkadaşlarının yanında iflah olmaz maço bir heteroseksüel iken, Gön.'ün yanında romantik bir erkek olmaya çalışmaktadır. Kamusal alanda gizlediğini, Gön. ile yalnız kaldığında belli belirsiz de olsa açığa çıkarmaktadır. Bir yandan da Gön.'ü kıskandığı için ona kötü davranmaktadır. Aslında toplumsal cinsiyet kalıplarına uygun bir şekilde tam bir "erkek" gibi davranmaktadır.

Daha sonraki girişimlerinde de Attila'nın tavrı hep bu şekilde olmuştur. Attila, Gön. ile yakınlaşmak istemesine rağmen sahip olduğu değerler ve erkeklik rolü buna

izin vermemektedir. Bu, bir çok eşcinselin içinden geçtiği doğal bir süreçtir. Çünkü içinde yaşanan kültür erkeğin kadınlara, kadınların erkeklere ilgi göstermesini, aşık olmasını, arzulamasını dayatan ve bunu kabul edilebilir olarak sunan heteroseksist bir sistemdir. Dolayısıyla daha önce de sözünü ettiğimiz gibi bu kültürün içinde yetişmiş eşcinsel bireyler de aynı değerlerle büyüdüğü için gerçek hisleriyle karşılaştıklarından korkuya kapılıp endişelenmektedirler. Çünkü gerçek hissettikleri ile kendine öğretilenler çakışmaktadır. Bu da Attila gibi bazı eşcinsellerin gel gitler yaşamasına ve karşısındakini de bu gel gitlerle boğmasına neden olur. Nitekim Attila ile Gön. arasında bir türlü başlayamayan ve adı koyulamayan bu ilişkinin ardında kültürel kodlar ve toplumsal cinsiyet rollerine bağlılığın payı büyüktür. Gön. ve Attila sık sık bu konulardan dolayı tartışırlar. Gön. Attila'yı kendisini kabullenemeyen bir birey olmakla suçlar:

Diken gibiydi Attila, dokunulmuyordu, konuşulmuyordu. Bu aylar içinde ona bir kez şefkatle, içtenlikle sarılmak istemişti Gön. ama Attila onu itirmiş ve “Uzak dur ya! Böyle temaslardan hoşlanmıyorum” diye terslemiş, Gön.ü utandırmıştı.

Gön: Bana bak! İstanbul'daki otel odasında sarhoş numarasına yattığın gecedan sonra bir kez dokundun mu bana? Bir kez dokunmama izin verdin mi?

Attila: O bir sapıklıktı! Bir daha olsun istemedim.

Gön: Peki beni hapsedmek sapıklık değil mi? Beni oda temizlemeye, yemek pişirmeye, kustumalarını silmeye mahkum etmek sapıklık değil mi? Ben Denizli'den görücü usulü evlenip eve kapattığın karı mıyım? ... Gel dedin, geldim. Peki odam nerde, öğrenci kimliği, kursun nerde? Hem dizginlerini elinde tutmak istiyorsun hem en ufak bir sorumluluk taşımıyorsun!

Attila: Ha ha ha... yani sen karılığı becerdin, ama ben kocalığı beceremedim öyle mi? Çilekeş ev kadını seni! Hadi siktir git hadi!

(*Adresinde Bulunamadı*: 89).

Attila, eşcinselleri kadınlara atfedilen toplumsal cinsiyet rolleri ile özdeşleştirmektedir. Gön.'ün Attila ile birlikte vakit geçirmek, onun kendisi ile

hissettiklerini öğrenmek adına giriştiği diyaloglarda Gön.'ün taleplerini kadınsı bularak şöyle karşılamaktadır: “başka ne bekliyorsun? İmam nikahı, belediye nikahı? Bahçesinde çocuklarımızın oynadığı pembe pancurlu ev?” (Adresinde Bulunamadı: 91).

Attila da tıpkı Semih gibi sevgisini sözlü ve fiziksel şiddete başvurarak göstermekte ve buna rağmen halen sevlmeyi beklemektedir. Çünkü Attila da Semih gibi hegemonik erkekliğin belirlediği sınırların dışına çıkmayı bilinçli olarak reddeder. Çünkü o sınırlar aynı zamanda onun güvenli sınırlarıdır. Toplumda kabul görmek için, var olabilmek için bir erkek olarak o sınırların içinde kalmak gerekmektedir. (referans ver)

Ancak *Adresinde Bulunamadı* romanının ikinci aşk ilişkisi olan Gön. ile Volker arasındaki ilişkide toplumsal cinsiyet rollerinin yol açtığı herhangi bir çatışma yoktur. Gön. karakteri şimdiye kadar yaşadığı ilişkilerinde hep “teslim olan” taraf olduğunu ancak Volker’le olan ilişkisinin bundan farklı olduğunu şöyle anlatır:

Gön.’e bir erkeğin, “teslim ol” demesi yetmişti hep. Çocukluğundan beri... Hemen hazırды kendini bırakmaya, ona atılan adımlara uymaya, uzatılan ateşi tutmaya, bir çift lafa kanmaya. Karşısındaki tetiği çekmeden o çoktan kaldırmış olurdu ellerini. İlkokul yıllarında sıra altlarında, tuvaletlerde kırıştırdığı çocuklarla da böyleo lmuştu, onu okula götürüp getiren özel şöförle de, Attilay’la da, İstanbul’un gey barlarında tanıştığı erkelerle de. Hatta alay edip eğlendiği Rifat’la bile! Volker’le yaşadığı başka türlü bir şeydi. Teslim alan, teslim olan bir ilişki değil, bir buluşmaydı. (*Adresinde Bulunamadı*: 171)

Gön. erkeklerle yaşadığı ilişkilerde gönüllü olarak teslim olan taraf olmayı, yönetilen taraf olmayı seçmiştir. Bu durum çocukluğunu ve ilk gençlik yıllarını sürekli birlikte geçirdiği annesinden öğrendiği bir durum olabilir. Çünkü Gön.’ün annesi Muzaffer Bey’le olan ilişkisinde yönetilen, teslim olan, idare edilen taraftır. Gön.’ün bu teslimiyetçi tarafı da annesinin etkisiyle gelişmiş olabilir. Ancak Gön.’ün de dediği gibi Volker’le olan ilişkisi başkadır. Volker’i hayatına girip çıkan bunca erkekten farklı kılan nedir? Volker’i farklı kılan Gön.’ün alışık olmadığı bir erkek olmasıdır. Çünkü Gön.’ün karşısına hep toplumsal cinsiyet rollerini kendilerinden beklenildiği gibi yerine getiren, güçlü olduğunu, egemen olan tarafın kendisi olduğunu gerek sözlü gerekse davranış

olarak gösteren erkekler çıkmıştır ve Gön. o erkeklere alışkındır. Kadınlara ise bu erkeklere itaat etmeleri, uysal ve uyumlu olmaları öğretilir. Bu yüzden, her ne kadar Gön.'ün toplumsal cinsiyet rolleri konusunda farkındalığı yüksek olduğunu söylesek de yine de toplumsal cinsiyetli düşünme biçimine sahiptir. Bu yüzden hep karşısındaki güç ve iktidarı temsil eden erkeklere teslim olmayı seçmiştir. Volker ise öyle bir erkek değildir ve işte Volker'le olan ilişkisini farklı kılan da budur.

Özetle, gerek Semih-Erhan gerekse de Attila-Gön arasındaki ilişki toplumsal cinsiyet rollerine bağlı gelişen çatışmalar, çelişkiler, tutarsızlıklar ve beklentilerden az ya da çok etkilenmektedir. Yalnızca Gön. ile Volker arasındaki ilişkide bu rollerin ortaya çıkardığı çatışmalar yoktur. Dolayısıyla toplumsal cinsiyet temelli düşünme ve hareket etme hali ilişkilerde karşılıklı gelişen bir durumdur. Taraflardan birisinin bile rolleri gereği beklentileri, kadın-erkek ilişkisindeki beklentilerle örtüştüğünde toplumsal cinsiyet temelli sorunların ortaya çıkması kaçınılmazdır. Oysa toplumsal cinsiyet giysisini üzerlerine giymeyen ve toplumsal cinsiyet rollerine dair herhangi bir beklenti içerisinde olmayan iki kişinin ilişkisi daha özgür ve daha eşit bir ilişki olabilir.

4.3. Hegemonik Erkeklik ve Eril Tahakküm

Connell (1987 ve 1995) hegemonik erkekliği tanımlarken erkeklerin kadınlar üzerinde kurdukları tahakkümün dışında erkekler arasındaki ilişkilerin de eril toplumsal cinsiyet hiyerarşi düzeni ile belirlendiğini ve bu hiyerarşik düzende farklı erkekliklerin kendi aralarında en üstten en alta doğru sıralandıklarını söylemektedir. Bu hiyerarşik düzenin en üstünde Connell'in tabiriyle, genç, kentli, beyaz, heteroseksüel, tam zamanlı bir iş sahibi, aktif bedensel performansa sahip erkekler, yani hegemonik erkekler yer almaktadır. Bu tanım ışığında *Üçüncü Tekil Şahıs* romanının Erhan karakterini analiz ettiğimizde Erhan'ın hegemonik erkek olarak adlandırılması için tek eksiğinin heteroseksüel olmayışı olduğunu söyleyebiliriz. Eşcinsel olmasaydı, Erhan pekala hegemonik erkekliği temsil eden bir erkek olabilirdi. Öte yandan Erhan'ın eşcinsel oluşunun onu bu toplumsal hiyerarşi piramidinin en alt katına atmadığı da bir gerçektir. Yine Semih karakterine baktığımızda, Connell'in hegemonik erkekliği tanımlayan

kriterlerinin neredeyse hiç birisini karşılamamasına rağmen, hegemonik erkek olarak tanımlayabileceğimiz tavır ve davranışlara sahip olduğunu görmekteyiz.

Bu durum, Erhan'ı sırf eşcinsel olduğu için piramidin en altına atmayan, Semih'i ise sahip olmadığı özelliklere rağmen piramidin üst sıralarına çıkaran hegemonik erkeklik sisteminin erkekler arası ilişkilerdeki sınırlarının nasıl belirsizleştiğinin açık bir göstergesidir. Kadınlar üzerinde topyekün bir egemenlik kuran erkek kategorisi, kendi içerisinde tanımlandığından çok daha karmaşık bir yapıya sahiptir. Connell'in toplumsal cinsiyet hiyerarşisinin üst basamaklarında yer alan erkek, yeri geldiğinde alta geçebilirken, alt sıralardaki erkek de yeri geldiğinde üste çıkabilmektedir. Demetriou, erkekliğin kendi içindeki bu hiyerarşik yapılanmasını "içsel hegemonya" olarak tanımlarken, bu kavramla egemen toplumsal sınıfa ya da etnik gruba mensup olmayan ya da heteroseksüellik dışında bir cinsel yönelime sahip olan diğer erkekler üzerindeki eril tahakküme gönderme yapmaktadır (2001:341). Bu yüzden, bu erkeklerin hegemonik erkekliğin fiziki ve sosyal koşullarını sağlayıp sağlamadıklarından ziyade, bu tabakalar arasındaki ilişkilerin nasıl şekillendiğine ve tahakkümün nasıl kurulduğuna bakmak gerekmektedir.

Connell'in toplumsal cinsiyet hiyerarşisi piramidinin keskin sınırlarla belirlenmiş katı tabakalardan oluşan bir yapıya değil, aksine sınırları belli belirsiz çizilmiş, geçişken ve girift bir yapıya sahip olduğu çıkarımıyla diyebiliriz ki Erhan ve Semih karakterlerinin hangisinin hegemonik erkekliği temsil ettiğini net bir şekilde söyleyebilmek imkansızdır. Dolayısıyla, Erhan ve Semih karakterlerine Demetriou'nun da altını çizdiği gibi, sosyal ilişkilerde anlamı belirleyen, sözü sabitleyen, baskınlığını her türlü tavır ve davranışla teyit ettiren özneler olup olmadıklarına bakmak gerekmektedir. Çünkü hegemonik erkeklikten asıl anlaşılması gereken budur (Cengiz, Tol ve Küçükural, 2004:51). Bu tanımdan yola çıktığımızda ise her ne kadar sınıfsal ve kültürel yapısı müsaade etmese de hegemonik erkekliğin temsilcisinin Semih olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü Semih sosyal ilişkilerinde de, duygusal ilişkilerinde de baskın olan, son sözü söyleyen kişidir.

Üçüncü Tekil Şahıs romanının kahramanı Erhan eşcinsel olmasaydı da toplumsal cinsiyet hiyerarşisinin en üstünde yer alabilir miydi? Bu sorunun cevabı hem evet hem de hayır: Evet, çünkü Erhan'ın içinde bulunduğu sosyal sınıf, tabiri caizse "tuzu kuru"

bir gruptur; Erhan düzenli ve iyi bir gelire sahiptir, iyi bir semtte yaşamaktadır, belli ki egemen olan bir kimliğin mensubudur. Bilinçli olarak diğer sınıflar üzerinde bir hakimiyet kurmaya çalışmasa da, Connell'in sözünü ettiği iyi bir "işbirlikçi" erkek olabilecek durumdadır. Somut olarak hiçbir şey yapmasa da, sadece susarak ataerkiden pay alabilir ki, nitekim almadığına kanaat getirmemizi sağlayacak herhangi bir veri de yoktur. Dolayısıyla, Erhan karakteri hegemonik erkekliğin sessiz işbirlikçisi olarak piramidin en üstünde olmasa da, üstüne yakın bir yerlerde kolayca yer alabilir. Öte yandan hayır, çünkü tüm bu sahip olduğu ayrıcalıklara rağmen Erhan'ın baskın bir karakteri yoktur, daha küçük yaşlardan itibaren hep güvenliksiz olmuştur, tedirgindir, belirsiz korkulara sahiptir (*Üçüncü Tekil Şahıs*:149). Bu yüzden enerjisini başkalarının hayatını kontrol altında tutmaya harcamak yerine kendi hayatını kontrol etme çabasında bir karakterdir. Ayrıca Erhan işinde itaatkar, her denileni yerine getiren, işi kendi hayatından önce gelen çalışkan birisidir (*Üçüncü Tekil Şahıs*:108). Bu da Erhan'ı işte aktif ve enerjik bir insanken kendi hayatında pasif ve son sözü söyleyemeyen kişi haline getirmektedir. Bu yüzden Erhan, Demetriou'nun sözünü ettiği eril tahakküm kurmanın kilit niteliklerini karşılamamaktadır.

Bir diğer yandan Erhan, erkekliğin ne demek olduğunun farkında olan, nasıl yükler getirdiğini bilen birisidir. Bunu şu sözlerle dile getirmektedir:

Türkiye'de 'erkek olmak' kolay mıydı! Sırf 'erkek' olduğunuz için size büyük bir 'değer' atfedilecekti ve siz bu yükü ömrünüz boyunca yüksünmeden taşıyacaktınız. Korktuğunuzu belli etmeden sünnet olacaksınız, gözyaşı dökmeden, gururla askere gideceksiniz, iyi kötü bir mesleğiniz olacak, mutlaka evlenecek ve çocuk çocuğa karışacaksınız. İşsiz kalmayacak, ailenizi ele güne muhtaç etmeyeceksiniz. Hayatınızdaki tüm kadınları, en başta da annenizi hoşnut edeceksiniz. Sevgililerinizi, karınızı, karınızla eş zamanlı olarak 'dost'unuzu mutlu edeceksiniz. Bu arada 'çok erkek' olduğunuz için 'ibne' olma korkusuyla baş edeceksiniz. 'Uslu çocuk', 'çalışkan öğrenci', 'mert delikanlı', 'hayırlı evlat', 'çakı gibi asker', 'iyi eleman', 'aslan baba', 'sadık koca' ve 'erkek adam' olmakla, yani 'erkek' olmakla bu kadar boğuşurken, adam olmak,

birey olmak, insan olmak da kolay olmayacak tabi. (*Üçüncü Tekil Şahıs:45*)

Erhan'ın erkekliğe ve erkekliğin toplumsal anlamına dair bu sözleri Erhan karakterinin hegemonik erkekliğin ve eril tahakkümün neresinde durduğunu açıkça göstermektedir. Erhan ekonomik ya da sosyal sınıfsal bağlamda olmasa da toplumsal olarak erkeklik altında içten içe ezilen, ezildiğini de hissedilen ama buna ses çıkarmayan bir karakterdir. Kendisini ezen bu erkeklikten dolayı uzun yıllar “ibne” olma ve eşcinsellere yapıştırılan etiketlerle anılma korkusuyla erkeklerden, duygusal ve cinsel ilişkilerden uzak yaşamış (*Üçüncü Tekil Şahıs:43*), ancak otuz beşinden sonra cinselliğini yaşamaya başlamış bir insandır. Yine de kendi payına düşen “hayırlı evlat”, “iyi eleman”, “uslu çocuk” rollerini hakkıyla oynamaya çalışmaktadır.

Erhan güvensiz ve tedirgin bir insan olduğu için temkinli birisidir. Bu yüzden dışarıya çıkarken yanında hep Önder vardır. Önder, Erhan'ın hayatının bu tekinsiz kısmının güvencesidir, ayrıca akıl hocası ve dert ortağıdır. Gece hayatı dışında Erhan steril dünyası içinde yaşamaktadır. Bu yüzden başka erkekliklerle çok etkileşim içinde de değildir. Erhan başka erkekliklerle Semih'i hapisanede ziyarete gittiğinde karşılaşmıştır, o zaman da yanında Önder vardır. Hapishaneye girmeden önce yanlarına gelip kendisiyle “ilgilenmek” isteyen iki erkekten zar zor kurtulurlar. Bu iki erkek Erhan'ın alışkın olmadığı bir dünyanın erkekleridir ve Erhan onlardan kaçarak uzaklaşır (*Üçüncü Tekil Şahıs:106*).

Önder ise kadın kıyafetleri giyerek yaptığı taklit şovlarıyla para kazanmaktadır. Genellikle eşcinsel jargonu ile konuşmaktadır. Cinsel yönelimiyle barışık, kendisini “ibne”, “kadın” olarak tanımlamaktan utanmayacak kadar erkekliğinden sıyrılabilmiş bir karakterdir, ancak yeri geldiğinde erkek dünyasının içinde ağırlığını koyup varlığını kabul ettirebilmektedir. Önder yaptığı iş ile çoktan hegemonik erkekliğin kalesinden ayrılmıştır, hayatını gece yaşayan, daha çok eşcinsellerle birlikte olan bir karakterdir. Erhan, tek başına gitmekten korkacağı mekanlara Önder'le rahatlıkla gitmektedir ve Önder'in, kendi gözünde “erkeklik” timsali olan erkeklerle olan ilişkisi hayranlıkla izlemektedir.

Kısa boylu, karanlık, sert suratlı bodyguard'lar insanı daha kapıdan girerken sille tokat dövecekmiş gibi bekliyorlardı kapıda. Erhan onlarla

göz göze gelmekten kaçınarak, Önder'in yanında kuzu kuzu ilerlerken, onun bodyguard'lara "N'aber kızlar, manti var mı?" deyip geçmesine ayrı şaşırılmıştı, onların bu söze gülerek karşılık vermesine ayrı. (Üçüncü Tekil Şahıs:12)

Önder'in erkekler arasındaki hiyerarşik düzende sırf eşcinsel olmasından ötürü aşağılarda bir yerde konumlandığı açıktır ancak iş kadınlarla olan ilişkilere geldiğinde eşcinsel de olsa, kadın kılığında sahne de alıyor olsa, feminen tavırlar sergileyen bir erkek de olsa hegemonik erkekliğin kadınlar üzerinde kurduğu tahakkümün bir parçası oluvermektedir. Gittikleri eşcinsel barda Önder'in bir lezbiyenle ettiği kavgada Önder'in bu yönüne şahit olmaktayız. Bu kavganın hemen öncesinde Önder kadın eşcinselleri travestilere benzetmiştir. Bir lezbiyenle ettiği kavga sırasında eşcinsel mekanların geyleme ait olduğunu bir kaç kez vurgulayarak, kadınları burada istemediğini açıkça dile getirir:

Önder: Burayı leblebilerle doldurdunuz, bak şimdi bizi fazla görüyorlar burada.

Saçlarını Önder'e kaptırmış kız öfkeyle bağırıyor.

Sen ibnesin, ibne!

Önder: İbneyim tabii orospu, burası da ibne barı! (Üçüncü Tekil Şahıs:153)

"Bu senin yanına kalmayacak yaşlı ibne" diyen lezbiyene "hoşşt lezbiyen travesti" diye hakaret ederek onların erkeksi görünüşleri üzerinden bir kez daha homofobik bir tavır sergilemiştir (Üçüncü Tekil Şahıs:153).

Bu tavır, homofobik bir tavrıdır. Melek Göregenli, homofobinin kendisini fiziksel şiddet, aşağılama, küfür, mizah yolu ile sözel şiddet, yoksayma ya da öldürme ile gösterebileceğini belirtmektedir (2009:49). Ayrıca Göregenli, homofobinin cinsiyetçilikle yakın bir ilişkisi olduğunu da altını çizmektedir (2011:54). Dolayısıyla Önder eşcinsel erkeklerin feminen, eşcinsel kadınlarınsa maskülen oldukları kalıp yargısından hareketle böylesi bir homofobik tutum sergilemekten kaçınmamaktadır. Önder'in sağlamaya çalıştığı fayda da kadınların olmadığı, yalnızca erkeklerin olduğu bir mekanda eğlenmektir. Bunun çok basit bir açıklaması vardır, Önder, bir çok eşcinsel

erkek gibi eğlenmek için gittiği barda arzu nesnesi olmayan bir cinsi görmeyi istememektedir.

Çıkan kavga sonucunda ise mekandan uzaklaştırılan kadınlar olmuştur. Mekandan atılan kadının kurduğu cümle hegemonik erkekliğin ve eril tahakkümün nerelere kadar sızdığının güzel bir göstergesidir: “Erkek değil misiniz? Hepiniz aynısınız. Burayı da erkek egemen bir topluluk haline getirmişsiniz işte” (*Üçüncü Tekil Şahıs*:153).

Bu durum erkeklerin kadınlar üzerindeki tahakkümlerinin cinsel yönelimden bağımsız bir şekilde kurumsallaştığının ve bundan her erkeğin pay aldığı bir göstergesidir. Altı çizilmesi gereken bir diğer nokta da gecenin erilliğidir. Gece dışarıya çıkmak erkeklere mahsustur ve eşcinsel de olsa “erkek”ler bu ayrıcalıktan yararlanırlar.

Üçüncü Tekil Şahıs romanında baskın olarak erkekliğini en çok hissettiğimiz karakter Semih’tir. Çünkü Semih, erkeklerle birlikte olsa da, heteroseksüel bir erkekmiş gibi davranmaktadır. Semih’in ilişkideki erkek rolünü nasıl üstlendiğine ve ne gibi hareketlerle bunu sergilediğine, karakterlerin toplumsal cinsiyet rolleri analizini yaparken değinmiştik. Burada ise bu rol ve davranışların eril tahakküme nasıl dönüştüğünü anlamaya çalışacağız. Serpil Sancar erkeklerin cinsel performanslarını teşhir etme ve bu güçleriyle övünme eğiliminde olduklarını söyleyerek, cinsellik ile eril tahakküm arasında güçlü bir ilişki olduğunu söylemektedir (2009:196). Semih de Erhan’la yaşadığı cinsel ilişkiyi arkadaşlarına anlatırken Erhan’ı nasıl uçurduğunu, nasıl kendinden geçirdiğini dolayısıyla cinsel performansının nasıl iyi olduğunu şu sözlerle özetlemektedir: “Lavuğu öyle bir s.ktim ki, uyuyakaldı, uçağı kaçırdı” (*Üçüncü Tekil Şahıs*:49). Daha sonra söylediklerini inkar etse de, Erhan’ın o sabah uçağı kaçırdığını Semih’ten başka kimsenin bilmiyor olması Erhan için Semih’in bunu söylediğinin bir kanıtıdır.

Semih bu ilişkide açık bir şekilde kendisine erkek rolünü vermiştir ve bu rolü oynamaktadır. Bu ilişkide aktif erkek rolünde olduğunu da bu şekilde duyurmaktadır. Böylece Erhan üzerindeki tahakkümünü kamusal alanda da teşhir etmektedir. Cinselliği ile övünmek, Sancar’ın da dediği gibi, tipik bir erkek davranışıdır. Eşcinseller arasında da ilişkide aktif olduğunun altını çizerek bir şekilde erkekliğini korumaya çalışma güdüsü çok yaygın görülmektedir. Bir diğer yandan Semih’in Sırma ile olan ilişkisi de

(Sırma travestidir), Semih'in bu erkeklik krizini yatıştırabilmek adına seçtiği bir ilişki olabilir. Çünkü travestilerle bir gönül ilişkisi içine giren erkekler eşcinsel jargonunda "laço"³⁶ olarak adlandırılmaktadır ve laço olmak erkekliğe hanel getirmeyeceği gibi eril tahakkümün dozunu da arttırabilmekte, erkeği daha erkek yapabilmektedir. İki erkeğin ilişkisinde de cinselliği etken ve edilgen olarak iki farklı konum üzerinden tanımlayarak bir şekilde ilişkinin taraflarını kadın – erkek kategorilerine yerleştirmek aktif / etken olan tarafın erkekliğini korumasını sağlamaktadır. Daha önceki bölümlerde bahsettiğimiz, Bourdieu'nun tanımladığı eril tahakkümün temelini de cinsiyetlerin bu zıtlığı oluşturmaktadır. İlişkideki tarafların konumu ne kadar belliyse, tahakküm kuran ve üzerinde tahakküm kurulacak taraf da o kadar bellidir.

Semih'in hegemonik erkekliği temsil edebilecek bir erkek olması için eksikleri olduğunu söylesek de Connell'in hegemonik erkekliği "farklı erkeklikler içerisinde en baskın olan ve hem kadın hem de diğer erkeklikler üzerinde egemenlik kuran erkeklik" olarak tanımlamasından yola çıkarak, Semih'in en azından eşcinsellerden oluşan toplumda hegemonik erkekliği temsil ettiğini söyleyebiliriz. Çünkü hegemonik erkeklik mutlak değildir ve kurulacak tahakkümü erkekler arası ilişkilerde hangi grupta ilişki kurulduğu belirlemektedir. Bu yüzden, konu erkekler arası ilişkiler olduğunda hegemonik erkeklik ve eril tahakküm kavramı, değişken ve hareketli hiyerarşik tabakalarla açıklanabilir. Bu tanımlamalarla da Semih'in hegemonik erkekliğinin çerçevesini, "eşcinsel erkeklerle ilişkisi bağlamında hegemonik erkeklik" olarak daraltabiliriz.

Adresinde Bulunamadı romanında ise tam anlamıyla hegemonik erkek olarak adlandırmamız da baskın olan ve hegemonik erkekliğe en yakın olan karakter Attila'dır. Attila'nın gerek maddi durumu, gerekse arkadaş grubu içerisindeki varlığı onu hegemonik erkekliğin alanına sokabilir. Ancak Attila'nın yabancı bir ülkede (Almanya) yaşıyor olması, onu azınlık grubunun içerisine de sokmaktadır. Nitekim Attila'nın en yakın çevresini oluşturan arkadaşları, Türkiye'den Almanya'ya gelmiş ve milliyetlerine ve kültürlerine oldukça bağlı insanlardır. Bu azınlık olma psikolojisinin sonucu olan gettolaşma ve gruplaşmayı beraberinde getirir. Attila yapısal olarak çok uygun görünmese de varlığını sürdürmek ve bir gruba ait olmak adına o arkadaş

---

³⁶ Maskülen tavrılı, genelde aktif eşcinsel ya da straight erkek.

çevresiyle vakit geçirmektedir. Attila'nın dahil olduğu ve Gön.'ün hiç hoşlanmadığı bu grup, diğer milliyetlere mensup öğrencilere de sözlü ve fiziksel tacizde bulunmaktadır. Bu durum Attila'nın konumunu da güçlendirmektedir. Baskın ve güçlü olan bir grubun bir parçası olmak Attila'ya kendisini daha erkek hissettirmektedir. Gön. ile olan ilişkisinde de sürekli tahakküm kurmaya çalışan taraftır Attila, ama bunu başaramadığını gördükçe de sinirlenir ve önce sözlü başlayan hakaret ve yıldırma politikasını fiziksel şiddete kadar götürür.

Erkekler arasındaki güç ve tahakküm kurma ilişkileri erkekler arası duygusal ilişkilerde de kendisini göstermektedir diyebiliriz. Taraflardan biri diğeri üzerinde eril söylem üzerinden tahakküm kurarak ilişkinin belirleyicisi, sözü söyleyeni ve yön vereni olmayı istemektedir. Ancak her iki tarafın cinsiyetinin de erkek olması, güç ve denge unsurlarını erkeklerin alışkın olmadıkları yönde değiştirmektedir. Kadınlar üzerinde rahatlıkla tahakküm kurabilen erkekler, karşısındaki bir erkek olduğunda, hele de işin içine duygusallık da girdiğinde tahakküm kurma hali beklenenin ya da alışık olanın doğrultusunda gitmeyebilmektedir. Erkek egemen kültürde yetişmiş eşcinsel erkekler de, her ne kadar hegemonik erkeklik tanımlamasının dışında yer alsalar da, zaman zaman hegemonik erkekliğin sınırlarını zorlayabilmektedirler. Gön. ve Attila ilişkisinde de Attila'nın tahakküm kurmak isteyen taraf olmasına karşın Gön.'ün buna karşı durması ya da en azından Attila'nın beklediği şekilde davranmaması bu tahakkümün gerçekleşmesini zorlaştırmaktadır. Ancak Erhan Semih ilişkisinde eril tahakkümü daha keskin bir şekilde görebiliriz. Çünkü Erhan Semih'e, Gön.'ün Attila'ya karşı durduğu gibi güçlü bir şekilde duramamakta ve tahakküm eden ve tahakküm altına alınan arasındaki denge daha belirgin bir hal almaktadır.

Öte yandan Gön. ile Volker arasındaki ilişkide tahakküm kurmaya çalışan bir taraf olmadığını görüyoruz. Bunun altında da Volker'in erkek egemen değerlerin nispeten daha az görüldüğü ve daha eşitlikçi bir toplumun ferdi olmasının etkili olduğu düşünülebilir. Nihayetinde Gön. de Türkiye gibi erkeklik değerlerinin yüceltildiği ve önemsendiği bir ülkede yetişmiş olmasına karşın, daha önce de sözünü ettiğimiz gibi, toplumsal cinsiyet rollerinden bir parça da olsa da arınmış bir karakterdir. Dolayısıyla Gön. ve Volker arasındaki ilişki tahakküm çatışmalarına sahne olmamaktadır.

Özetle diyebiliriz ki, eril tahakküm erkekler arasında, eşcinsel ilişkilerde de kendisini göstermektedir. Ancak ilişkinin taraflarının içinde yetiştikleri kültür, bu tahakkümü kurma arzusunun ortaya çıkıp çıkmamasında etkili olmaktadır. Elbette ki bu kültür aynı ülke içinde yetişmiş ama farklı değerlerle büyütülmüş çiftler için de geçerli olmaktadır. Eşcinsel kimliğini kabul etmiş ve bu kimliğiyle toplumsal olarak benimsetilmeye çalışılan “erkek” kimliği arasında çatışmalar ve bölünmeler yaşamayan karakterler de daha barışık ve tahakkümden uzak bir ilişki kurma konusunda daha şanslı görülmektedir.

4.4. Erkeklik Söylemleri ve Performatif Erkeklik

Üçüncü Tekil Şahıs romanının ana karakterlerinden birisi olan Erhan daha önce de sözü edildiği gibi erkekliğin bir ritüel olduğunun ve yerine getirilmesi gerekli bazı önemli görevleri içerdiğinin bilincindedir. Bu yüzden, bununla çok da mücadele etmeden annesinin kendisinden bir erkek evlat olarak beklediği şeyleri yerine getirmeye çalışmaktadır. Romanda Erhan’ın erkeklik söylemini sosyal hayatında ya da iş ortamında tahakküm kurmak için kullandığını gösteren herhangi bir somut olay yoktur.

Semih ise, *Üçüncü Tekil Şahıs* romanının erkeklik söylemini en çok kullanan ve üreten karakteridir. Feminen eşcinsellere karşı homofobik söylemi de bu erkeklik söyleminin bir parçasıdır. Semih kendisini eşcinsel olarak tanımlamaktan da kaçınır. Kadınlara olan ilgisini de sıkça dile getirmektedir: “Ben sana kadınlara ilgisi ağır basan bir biseksüel olduğumu söyledim. Senden sonra hayatımda başka bir gey olmayacağını söyledim. Hayatımda biri olacaksa onun da kadın olacağını söyledim” (*Üçüncü Tekil Şahıs*:270).

Semih için erkekliğini korumak önemlidir. Bu yüzden Sırma ile olan ilişkisi hakkında konuşurken de onun ne kadar “kadın” görüldüğünün altını sürekli çizmektedir. Böylece kendisinin “kadından farksız” bir transseksüelle birlikte olduğunu vurgulayarak aslında erkekliğinden hiç bir şey kaybetmediğini anlatmak istemektedir. Böylece erkeklik alanında kalmaya devam edecektir. Semih’in bu davranışının altında şüphesiz ki erkekliğe yüklenen anlamlar yatmaktadır. Ayrıca Semih’in bu davranışı Connell’in sözünü ettiği toplumsal cinsiyet hiyerarşisi düzeninde kendisini daha üst

konuma yerleştirmeye çalışmasıyla da ilintili olabilir. Çünkü eşcinsellik daha önce belirttiğimiz üzere bu hiyerarşinin en alt sıralarında yer almaktadır. Semih, kendisinin erkekliğine sürekli vurgu yaparak bu hiyerarşinin en altında yer almaktan kurtulmanın yanında, eşcinsel camianın kadınsılığından kendini korumaya çalışmaktadır. Çünkü bu kadınsılık, onun gözünde bir erkeği “rezil” bir duruma sokmaktadır. Erhan, Semih’le ettiği kavgaların birinde Semih’in içinde bulunduğu yukarıda bahettiğimiz duygu durumunu şöyle ifade eder: “Gey ve travestilerden nefret eden ve kendini kadın sana bir travestiyle, ömrünün on yılını travesti ve geyleyle geçirip kendini heteroseksüel sana birinin dünyasını ben de bilmiyorum!” (Üçüncü Tekil Şahıs:270).

Semih Hapishanede yatariken de ona yazdığı bir mektupta erkekliğe vurgu yaparak, Semih’i dürüst ve açık olmaya çağırır: “İnan bana gerçeği söylemen, gerçeği benden saklamandan daha fazla acı vermez. Senden artık bu açıklığı, bu samimiyeti, bu erkekliği, bu insanlığı bekliyorum” (Üçüncü Tekil Şahıs:140).

Adresinde Bulunamadı romanının baş karakteri Gön. her ne kadar toplumsal cinsiyet rollerinden ve erkeklik kalıplarından arındırılmaya çalışılmış bir karakter olsa da zaman zaman erkeklik söylemini, karşısındaki erkekleri, özellikle babası ve kuzenini aşağılamak için kullanmaktadır. Gön. erkekliğe atfedilen güç, özellikle cinsel güç bağlamında iktidar, maskülenlik, erkeksi görünüm gibi özelliklerin erkeklerin gözünde ne kadar önemli olduğunu bildiği için bunları bir nevi silah gibi kullanmaktadır. Gön.’ün evden kovulmanın yarattığı öfke ile üvey babası olduğunu öğrendiği Muzaffer Bey’e sarfettiği sözler buna güzel bir örnek teşkil etmektedir: “Biliyor musunuz Muzaffer bey, yeğeniniz de sizin kadar iktidarsız!” (*Adresinde Bulunamadı*: 31).

... Muzaffer beye dikkatlice baktı. Tüm o abartılı, geçit vermez erkekliği ciddi bir tehdit altındaydı. Muzaffer bey’in yüzü gittikçe kadınsılaşıyordu! Tıpkı bazı kadınların yüzünün yaşlandıkça erkeksi bir hal aldığı gibi! ... tüm hayatını sert erkekliğe adanmış, her halinde kendini, erkekliğini kutsamış biri olarak, bu şekilde değiştiğini fark etseydi, mutlaka bir trajedi olurdu onun için, ama gerçek ortadaydı; Muzaffer bey bir erkek gibi değil bir kadın gibi yaşlanıyordu. (*Adresinde Bulunamadı*: 32)

Gön. de tıpkı *Üçüncü Tekil Şahıs* romanının baş karakteri Erhan gibi erkekliğin ne olması gerektiğini ve onun getirdiği ritüelleri bilen ancak kendi hayatında bu erkekliği performatif olarak sergilemeyen bir karakterdir.

Gön.'ün babası Muzaffer Bey ise erkek ve kadın toplumsal cinsiyetlerine yüklenen rolleri keskin çizgilerle belirlemiş bir karakterdir. Onun kafasında kadınların ve erkeklerin sorumlulukları, ilgi alanları, duygusal tepkileri birbirinden farklıdır. Bir gün eve geldiğinde Gön.'ü annesiyle Türk filmi izleyip ağlarken gördüğünde sarfettiği cümleler, ağlamayı kadınsı bir özellik olarak gördüğünün ve bir erkeğin erkekliğine hanel getireceğini düşündüğünün bir örneğidir: “Bu ne rezalet Mediha! Kendini bu zıvalıklarla oyaladığın yetmiyormuş gibi, bu çocuğu da mı zehirliyorsun?” (*Adresinde Bulunamadı:22*).

Muzaffer Bey cinsiyetçi bir karakterdir, aynı zamanda homofobiktir de. Gön.'ün gey olduğunu öğrendiğinde bunu “sapıklık” olarak nitelendirmiş, bu bilgi hem Gön.'ün evlatlık olduğunu söylemesine, hem de onu evden kovmasına kadar gitmiştir. Muzaffer Bey, eşcinselliğin erkekliğe yapılmış bir ihanet olarak gören homofobik bir söyleme sahiptir: “Tek avuntum bunun benim kanımdan olmaması... Bu soysuzluğu benim kanımdan biri yapamaz!” (*Adresinde Bulunamadı:30*).

Ayrıca Muzaffer Bey'in Gön.'ün evden kovarken Gön.'ün kendisinden olmadığını da altını çizerek beyan ediyor ki onun kanından olmadığı belli olsun ve böylece erkekliğine hanel gelmesin. Gön.'ün evden uzaklaştırılmasının bir nedeni de eşcinselliğin bulaşıcı, kirli, pis ve hastalık olarak görülmesidir. Evden uzaklaştırılarak bunun bulaşmasının da önüne geçilmiş olacaktır. Eğer Gön. kendi öz evladı olsaydı da çok büyük olasılıkla onu evlatlıktan redd ederek bir şekilde bağını koparabilirdi.

Gön. üvey babasının kendisinin eşcinsel olması karşısında duyduğu öfkeyi ve kızgınlığı şöyle tanımlamaktadır:

Muzaffer Bey'in yüzünde beliren ifade, “Sen bir hiçsin”, “Hayatın benim elimde” dili... Dudak kıvrımlarında erkekliğe ihanet eden birine duyulan tiksinti, gözlerinde aileyi sırtından hançerleyen alçağa duyulan kanlı bir öfke, kaşlarında üstten bir bakış, tehditle açılıp kapanan burun delikleri.. Yatırımını boşa gitmiş bir girişimci kızgınlığı... (*Adresinde Bulunamadı:31*)

Adresinde Bulunamadı romanının diğeri bir karakteri olan Attila ise latent olarak tabir edilen bir eşcinseldir, yani gizli bir eşcinseldir. Dışa vurumuyla ilgili sorun yaşamaktadır çünkü, hayatını heteroseksüel davranış kalıplarına uygun yaşamayı tercih eden birisidir. Ayrıca aşırı kıskanç bir karakterdir. Attila heteroseksüel davranış kalıplarının olumlandığı, homofobik bir arkadaş çevresine sahiptir. Zaten bu yüzden Gön. ile yalnızken sergilediği tutum ve davranışları ile dışarıda ve arkadaşlarının yanında sergilediği tutum ve davranışları birbirine çok tezattır. Gön.e onun sahibiymiş, onun erkeğiymiş gibi davranır.

Attila, hegemonik erkeklik bölümünde sözünü ettiğimiz straight acting tanımlamasını uyan bir karakterdir. Eşcinsel stereotipine uymayan erkekler için kullanılan ve görünüş, giyim, davranış, dil, ilgiler ve hatta eğlence seçimine kadar bir çok alana gönderme yapan bir terimdir (Carpenter 2008:803). Türkçeye “heteroseksüel gibi davranma” olarak çevrilebilecek olan bu davranış biçimi Attila’da da kendisini göstermektedir. Attila eşcinselliğini gizlemek için heteroseksüel rolü yapmaktadır. Bunun bir çok nedeni vardır. Herkesin heteroseksüel addedildiği ve öyleymiş gibi davrandığı bir dünyada heteroseksüel olmanın, özellikle heteroseksüel erkek olmanın sayısız avantajları vardır. Bunların en başında ait olduğu gruptan dışlanmamak gelir. Attila özelinde düşünüldüğünde bunu yapmasının en geçerli nedeninin bir parçası olduğu maskülen, homofobik, milliyetçi erkek grubunun içinde kalmak isteği ve aynı zamanda zorunluluğu olduğu söylenebilir. Ayrıca Attila aidiyet duygusunu tatmin etmek için “öteki” olduğu Almanya’da böyle bir grubun içerisinde yer almaktadır. Attila Almanya’da yaşadığı çevrede heteroseksüel bir erkek olarak varlığını sürdürürken, kendisini tanımayan hiç kimsenin olmadığı İstanbul’a geldiğinde daha rahat davranmakta ve rahatlıkla gey barlara gidebilmektedir. Bu durum heteroseksüel gibi davranmanın içinde bulunulan çevreyle yakından bir ilişkisi olduğunun somut bir örneğidir.

Ancak Gön. Attila’nın heteroseksüel rolü oynamasından duyduğu rahatsızlığı zaman zaman dile getirmektedir. Ona göre bu Attila’nın kendi gerçek kimliğini gizlemek üzere kullandığı bir sahne şovudur. Ona göre Attila erkekliği performatif olarak sergilemektedir. Çünkü Attila ve arkadaşları heteroseksüel bir erkek olduklarını sık sık vurgulamayı tercih etmektedirler. Bazı davranış ve alışkanlıklara yükledikleri

kadını anlamı hem diğerleriyle alay etmek hem de erkekliklerini yüceltmek için kullanmaktadırlar:

... Attila bira şilelerini getirdi, teker teker kapaklarını açıp önce Mesut'a sonra diğerlerine uzattı.

- bardak ister misiniz?

- biz yumuşak mıyız koçum, ne bardağı!

Homofobik tutum ve davranışlar erkeklik söyleminin önemli bir parçasını oluşturur. Çünkü erkekliğin kurgulanışında Demren'in de dediği gibi (2011:34) kadını olan tüm davranışların ve tutumların reddi vardır. Eşcinsel erkeklerin de kadını olmaları gerektiği düşünüldüğünden erkek olmanın en önemli koşulu eşcinsel olmadığının ispatıdır. Bu da kendisini erkekliğine vurgu yapan söylemle gösterir. Butler'ın heteroseksüelliğin varlığının eşcinselliğin varlığına ihtiyaç duyduğunu söylemesi burada daha net anlaşılabilir. Çünkü heteroseksüel erkeklik, eşcinsel erkekliğin sahip olduğu düşünülen şeylerin tamamen zıttı davranış ve tutumlar üzerine kuruludur. Attila'nın ve arkadaşlarının yaptığı da budur. İçkiyi şişeden içmek gibi cinsiyetle yakından uzaktan alakası olmayan bir eylem bile "sertlik" göstergesi, bardak kullanmak ise "yumuşaklık" göstergesi olarak şemalandırılıp erkeklik söyleminin bir parçası olabilmektedir.

4.5. Güç, Şiddet ve Erkeklik

Her iki kitabın da erkeklik sınırları içinde dolaşan karakterleri (Semih ve Attila), erkekliklerini meşrulaştırmak için sözlü şiddetin yanında fiziksel şiddete de başvurmaktan çekinmemektedirler. Kamusal alanda Erhan'a yaklaşımı ile evdeki yaklaşımı oldukça farklıdır. Semih, erkek kalıp yargılarına olabildiğine uygun davranmaktadır. Görünüşü erkeksi, konuşması bol küfürlü ve şiddete eğilimlidir.

Semih: Bir sarhoş bana pis pis laf çaktı. Belimde freebag, elimde CD çantasıyla beni ibne sandı herhalde o sarhoş kafasıyla. Ben de az mı vurursun çok mu vurursun, dağıttım yüzünü pezevenğin. (Üçüncü Tekil Şahıs:227)

Semih: Keseceksin bu ibneleri! (Üçüncü Tekil Şahıs:265)

Ancak evde Erhan'a karşı daha şefkatli ve sevecen davrandığı zamanlar da olmasına rağmen kavga ettikleri zamanlarda içindeki erkekliği ve onun şiddetini rahatlıkla açığa çıkarabilmektedir. Erhan üzerinde baskı kurarak, daha çok sözlü ancak zaman zaman fiziksel şiddet de uygulamaktadır. Böylece erkekliğini şiddet yoluyla meşrulaştırmaktadır.

Semih Erhan'a: Bu kapıdan çıkmaya kalkıştığın anda gırtlakını delirim senin!

...Erhan valizinin fermuarını çekti, tam kapıya doğru yönelirken Semih yataktan fırladı ve Erhan'ı kolundan tutup odanın ortasına savurdu.

Semih: Delirtme lan beni!

Yere yüzüstü düşen Erhan, acıyla kıvrınarak ağlamaya başladı. (*Üçüncü Tekil Şahıs:203*)

Erhan karakterinde dikkat çeken bir nokta, Semih'le ettiği sözlü kavgalarda da, ucu şiddete varan büyük kavgalarda da sonunda ağlayan, içine kapanan ve öfkesini çok da belli edemeyen taraf olmasıdır. Kendisini Semih'e olan aşkından dolayı çok açık ve savunmasız olarak tanımlamasının yanında Erhan'ın zayıf bir yanını göstermektedir. Erhan'ın Semih'e olan zaafı Semih'e karşı güç kullanmaya ya da şiddet uygulamaya girişmemesinin ötesinde kendisini korumaya dahi çalışmamasına yol açmaktadır. Çünkü Erhan oldukça naif bir şekilde bir şeylerin yoluna gireceği düşüncesine sahiptir.

Sinirleri boşalmıştı Erhan'ın, gözlerinden su gibi akıyordu yaşlar. Semih tarafından tartaklanmaktan, itilip kakılmaktan, korkutulmaktan, sıkıştırılmaktan, nefessiz kalmış, gırtlakı kurmuştu, başı çatlıyordu ağrıdan. Semih Erhan'ın çenesine bir şamar daha atıp kalktı, kapıyı kilitleyip anahtarı cebine attı, banyoya doğru yöeldi. Kapının önünde boylu boyunca yatan Erhan bir süre kıpırdamadan durdu. Ağlayacak gibi bile kalmamıştı. Çektiği acıyı, yaşadığı mutsuzluğu, hissettiği çaresizliği Semih'in anlamasını istiyordu. (*Üçüncü Tekil Şahıs:271*)

Erhan karakterinin hissettiği acının, mutsuzluğun ve çaresizliğin sebebi uğradığı şiddetten ziyade Semih'le olan ilişkisinin bir türlü istediği gibi gitmemesinden ötürüdür. Uğradığı bunca şiddete rağmen, halen Semih'in kendisini anlamasını beklemektedir. Bu durum, Erhan'ın uğradığı şiddete rağmen Semih'e karşı duyduğu yoğun duyguların bir

sonucudur. Bir insan kendisine bunca eziyet eden bir insanı nasıl sevmeye devam edebilir? Bu durum belki de içinde yaşadığımız kültürden aşkın ne olduğu konusunda edindiğimiz yanlış bilgilerden ve inanışlardan kaynaklanmaktadır. Nihayetinde ilişkilerin “erkek” tarafının gücünü ve otoritesini meşrulaştıran söylem üretilmekte ve karşı tarafın da bunu kabullenmesi ve buna boyun eğmesi öğretilmektedir. Erhan’ın içinde bulunduğu durumun açıklaması da bu olabilir.

Semih’in aynı zamanda homofobik bir karakter olduğunu da söyleyebiliriz. Geylerden bahsederken sürekli “ibne” kelimesini kullanmakta ve ibnelerin ne kadar güvenilmez, kaypak olduğuna vurgu yaparak onları “karı gibi olmak”la itham etmektedir. Semih yalnızca üçüncü kişilerden bahsederken değil, Erhan’la tartışırken de ibne kelimesini küfür olarak kullanmaktan çekinmemektedir. Semih ile Erhan arasındaki bu tarz diyaloglar sıklıkla geçmektedir:

Semih: Neredeydin sen?

Erhan: Elinin köründe!

Semih: Benimle doğru konuş ulan ibne! (Üçüncü Tekil Şahıs:267)

Erhan: Bana ibne diyemezsin.

Semih: Niyeymiş o? Siz birbirinize diyorsunuz ya.

Erhan: Kendini ibne kabul edenler birbirine ibne diyebilir. Bu patent hakkı gibi bir şey!

Semih: Öyle mi bilmiş, okumuş, ukala...

Erhan: Senin gibi kendini heteroseksüel sananların hakkı yok yani!
(Üçüncü Tekil Şahıs:268)

Semih ve Erhan arasındaki ilişkide, Semih güç ve şiddet uygulayan taraftır. Erhan daha zayıf, ancak çok sinirlenirse küfreden ve fiziksel olarak karşılık ver(e)meyen bir karakterdir. Semih’in daha önceki bölümlerde de bahsettiğimiz erkekliği ve erkek söylemi kendisini ilişkideki güç dengelerini kurmada da göstermektedir. Yeterince erkek olmanın gereklerinden ikisi olan küfür etmek ve yeri geldiğinde fiziksel şiddet uygulamak, Semih’in rahatlıkla hayatına uyarladığı özelliklerdir. Bunlar ayrıca Semih’in gece hayatında çalışıyor olması, Sırma’yla olan ilişkisi, sokakta ettiği kavgalar nedeniyle kendisini korumak adına yapması gereken şeylerdir. Çünkü gece hayatının kendisi başlı başına erildir ve orada hayatta kalabilmek

için yeterince erkek olmak gerekmektedir. Semih kamusal alandaki bu erkekliğini özel ve duygusal hayatında da sürdürmekte, bunu evin içine rahatlıkla taşıyabilmekte ve Erhan'a sık sık sözlü olarak hakaretlerde bulunup ilişkinin çeşitli zamanlarından da fiziksel şiddet uygulamaktadır. Semih'in içinde bulunduğu dünya bir şekilde sahip olduğu erkeklik değerlerine sıkı sıkıya bağlanmasına neden olmaktadır.

Adresinde Bulunamadı romanında güç gösterisinde bulunan ve şiddet uygulayan taraf Attila'dır. Attila Gön.'ü himayesi altında tutmaya çabalamaktadır ancak bir yandan da çevresinin düşünebileceklerinden çekindiği için geri durmaktadır. Attila ancak sarhoş olduğu zamanlarda Gön.'e karşı olan hislerini dile getirebilmektedir ancak bunu da genellikle hırçın bir şekilde yaptığı ve içerisinde kıskançlık barındırdığı için bu girişimleri de sonuçsuz kalmaktadır. Attila bu yaklaşma girişimlerinin başarısızlığını da Gön.'e şiddet uygulayarak kapatmaya çalışmaktadır.

...Kadehlerden birini alıp, "Yeni odana" dedi ve bir dikişte bitirdi.

Attila: Konuşmayacak mısın?

Gön. Eldeki kuştum, daldaki kuş oldum öyle mi?

Attila: Siktir de, benim sana dediğim gibi! Kov beni. Ya da sarıl bana.

Öp...

Gön: Beni ittirip, "Böyle temaslardan hoşlanmıyorum," demen için mi?

Sapıklık bunlar demen için mi?

...Attila elindeki kadehi duvara fırlattı.

Attila: Ben senin için neleri göze aldım biliyor musun? Seni Almanya'ya çağırırken, aynı odada yaşarken... Ha? Bana insanların ne diyeceğini düşündün mü hiç? "Saz arkadaşlarını mı kastediyorsun insanlar derken?" der demez, Attila Gön.'ün yüzüne bir yumruk attı. (*Adresinde Bulunamadı*: 92)

Reddedilmek erkeklerin itibarlarını zedeleyen, güçlerini ve iktidarlarını tehdit eden bir unsurdur ve erkeklere güç ve iktidarları tehdit edildiğinde, karşılarındaki sevdikleri bir insan bile olsa, sarsılan itibarlarını, iktidarlarını yeniden inşa etmek için şiddete başvurabilecekleri öğretilmiştir. Semih de Attila da zedelenen erkekliklerini onarmak adına güç kullanmak ve şiddet uygulamaktan kaçınmamaktadırlar. Her ikisi de yaptıklarının sonunda pişman olsalar da bu bir güç savaşıdır ve erkeklik güçlü olmayı

gerektirir. Duyguları yerine erkeklik güdülerıyla hareket eden bu iki karakter farklı düzlemlerde yaşamalarına rağmen erkeklerin hareket noktalarının ve düşünme biçimlerinin nasıl aynı olduğunu göstermektedir.

Kadınların, kocalarının, babalarının, ağabeylerinin sözünden çıktıklarında şiddete uğrayabildikleri gibi eşcinsel ilişkilerde de cinsel yönelimi ile erkeklik değerleri arasında kalmış ve erkeklik değerleri ağır basan taraf rahatlıkla karşı tarafa şiddet uygulayabilmektedir. Bu iki romanın baş karakterlerinden olan Semih ve Attila'nın da içinde bulunduğu durum bu şekilde özetlenebilir.

4.6. Karakterlerin Aileleriyle İlişkileri

Üçüncü Tekil Şahıs ve Adresinde Bulunamadı romanlarında beş karakterin az ya da çok aileleriyle olan ilişkilerinden bahsedilmektedir. Bunlar, Erhan, Semih, Gön., Attila ve Volker'dir. Ancak bu karakterlerin hepsinin anneleriyle olan ilişkileri yer alırken yalnızca ikisinin babasından da bahsedilmektedir. Bu yüzden karakterlerin aile ilişkileri daha çok anne üzerinden anlatılmıştır. Türkiye gibi aile ilişkilerinin güçlü olduğu ve kültürel ve sosyal olarak da aile bağının önemsendiği ülkelerde çocuklar genellikle evleninceye kadar ailelerinin yanında yaşamaktadır. İncelenen romanlardaki bu beş karakterden hiç birisi ailesiyle aynı çatı altında yaşamamaktadır. Bunda karakterlerin eşcinsel olmalarının payı büyüktür çünkü eşcinsel bireylerin en büyük sorunlarından birisi aileye açılmaktır. Kültürel olarak erkekliğin kutsandığı ve eşcinselliğin bir hastalık ya da günah, aynı zamanda aile için utanç verici bir durum olarak görüldüğü Türkiye'de bu inançlar ve değerler eşcinsellerin ailelerine açılmalarını zorlaştırmaktadır. Bu yüzden bir çok eşcinsel üniversite sebebiyle ailelerinin yanından ayrıлып kendi hayatlarını kurmayı ve tekrar ailelerinin yanına dönmeyi tercih ederler. Romanlardaki karakterlerin birisinin üniversite mezunu, üçünün ise üniversite öğrencisi olması bunu doğrular niteliktedir.

Öte yandan, yine toplumsal cinsiyet rolleri ve kültürel kodlar gereği Türkiye'de çocuk bakımı annenin sorumluluğundadır. Bu yüzden çocukların en çok anne ile bağları oluşur ve anne ile olan ilişki baba ile olan ilişkiden çoğunlukla daha güçlüdür. Romanlarda da karakterlerin anneleri olan ilişkileri daha ön planda tutulmuştur.

Erhan'ın babası daha Erhan çok küçükken evi terk etmiş, terk ederken yanında Erhan'ı da götürmek istemiş ama Erhan annesini tercih etmiştir. Erhan'ın annesiyle ilişkisi gayet mesafeli ve üstünkörü bir ilişkidir. Erhan, hayırlı bir erkek evlattan beklenen her şeyi yerine getirmesine rağmen annesinin gözünde tam bir erkek evlat olamamaktadır. Çünkü her ne kadar ailesini geçindirebilecek durumda olmak erkek olmanın gereklerinden birisi olsa da erkek olabilmek için paranın olması, bir şeyleri yapabilecek durumda olması yeterli değildir. Erkek olabilmeyen en basit koşulu heteroseksüel olmak ve evlenip çocuk çocuğa karışmaktan geçer. Nitekim Erhan'ın sıkıntılı olduğu bir anda annesinin evine gittiğinde doğrudan annesi tarafından olmasa bile teyzesi ve akrabaları tarafından evlilikle ilgili sorulara maruz kalır. Bu da üçüncü günün sonunda İstanbul'a geri dönmesine neden olur.

Ne odalardan birine, ne balkona, ne bahçeye, ne biraz ötedeki sahile sığabiliyordu Erhan. Ona "Git" diyorlardı. Ödemeyi yaptın, görevini tamamladın. Git! (...) ertesi gün onu hiç düşünmeyen annesini, teyzesini, teyzesinin kalabalık ahalisini (...) arkasında bırakıp Uçakla İstanbul'a, evine dönüyordu Erhan.

Yıllar önce çekildiği, ayrıldığı, kendine bir yer bırakmadığı, sadece ve sadece maddi katkılarla katıldığı, uzaktan pas attığı ailede bir yeri olduğunu sanmak Erhan'ın budalalığıydı.(Üçüncü Tekil Şahıs: 283-284)

Erhan bunca hayırlı evlat rolünün üzerine biraz olsun sözünün geçmesini ister ancak annesinin oturması için kendi yaptırdığı evde olmasını istediği bir şömineyi bile yaptırabilecek kadar sözü geçmemektedir.

Annesinin "Sen benim babamsın" dediği her evlat, biraz sözünün dinlenmesini beklerdi. Ama Erhan'ın annesi dinlemezdi. (Üçüncü Tekil Şahıs:280)

Dolayısıyla Erhan'ın annesiyle olan ilişkisi duygusal ve sevgi dolu bir bağlılıktan ziyade kendisini annesine karşı sorumlu hissedenden bir oğul ve oğlunu maddi kaynak olarak gören bir anne ilişkisidir.

Üçüncü Tekil Şahıs romanının diğer karakteri Semih'in ise ailesiyle ilişkisi yok denecek kadar azdır. Öyle ki Erhan Semih hapse girdiğinde ilgilenmeleri için ailesini aramış ama olumlu yanıt alamamıştır.

(...) Ne yapabilirdi? Aklına Semih'in babasını aramak geldi. Annesi çıktı telefona Erhan bu saatte aradığı için defalarca özür dileyerek durumu anlattı. Yalvardı; ilgilenmelerini istedi; oğluna sahip çıkan bir ailenin polis nazarında önemli olabileceğini söyledi. Annesi fazlasıyla soğukkanlıydı.

-Tamam haber verdiğin için sağol.

(...) sonra dayanamayıp tekrar aradı evi. Yine annesi çıktı, bir haber alıp almadıklarını sordu. Bu kez sesi daha da sertti annesinin.

-İlgilenmiyoruz evladım. Bize mi sordu da girdi gece hayatına? Acayip insanlarla düşüp kalkarken bize mi sordu?

Erhan ağzı açık dinlerken, babası aldı telefonu.

-Evladım, sağol aradığın için ama biz Semih'e çok kırgınız. Bizi hep üzdü o. Çok sorumsuz bir evlat o.

Semih ailesinin istediği gibi sorumlu, hayırlı bir evlat olmadığı, dikbaşı davrandığı için ailesi tarafından dışlanmıştı. Annesinin "acayip insanlar" dediği, travestiler, eşcinseller, uyuşturucu kullananlar gibi toplumca tasvip edilmeyen durumda olan insanlardır. Dolayısıyla ailesinin Semih'le görüşmemesinin temelinde sorumsuzluğundan, dikbaşılığından ziyade görüştüğü bu acayip insanların payı büyüktür.

Adresinde Bulunamadı romanında ise aile ilişkilerine göz atacağımız üç kişi vardır. Bunlardan ilki Gön.'dür. Gön.'ün annesiyle ilişkisi ise çok daha farklıdır. Gön. annesiyle birlikte oturup Türk filmi izleyerek ağlayabilen bir erkek çocuktur. Babasının aksine annesi bundan hiç rahatsız değildir, aksine oğlunu kendisine can yoldaşı olarak görmektedir. Annesi Gön.'ü, babasına karşı itaatkar, saygılı, yumuşak başlı ve sessiz olması konusunda telkin eder. Çünkü annesi Muzaffer beyin iktidarını kabullenmiş ve dahası onu meşrulaştırma görevini üstlenmiştir. Erkeklik söylemi bölümünde de bahsettiğimiz üzere Gön.'ün babası Muzaffer Bey oldukça otoriter ve erkeklik değerlerine sahip bir karakterdir. O yüzden Gön.'ün babası ile olan ilişkisi hep mesafeli olmuştur. Bütün çocukluğunu annesi ile birlikte geçirmiştir.

Babası Muzaffer Bey'in suskun, ama sert otoritesi evin her köşesine ve her anına sinmişti. Kahvaltı erkenden ve sessizce yapılır, akşam

yemeğeleri yine erken ve sessizce yenirdi. Sessizliği buyuran da bozan da Muzaffer Bey'di. (...) Muzaffer Bey, eşi Mediha Hanım'a sessiz idarecilik görevini, Gön.'e ise sessiz ve uyumlu çocukluk ödevi yüklemişti. (*Adresinde Bulunamadı*:17)

Gön.'ün cinsel yönelimini öğrendiğinde ise Muzaffer Bey oğlunu evden kovarken Mediha Hanım yalnızca "Muzaffer Bey lütfen" diyebilmiştir. Her ne kadar evlatlık da olsa onca yıl Gön.'e bakıp büyütmüş birisi olarak Gön.'e sahip çıkamamıştır.

Muzafer Bey: Paranı ödedik de aldık seni bu eve! Beş para etmezmişsin!
Şimdi siktirip gideceksin! Bu aileden kimseyle görüşmeyeceksin!
Ailemin adını daha fazla kirletmeyeceksin! (*Adresinde Bulunamadı*: 31)

Gön.'ün zaten ait olmadığını öğrendiğini ailesinin evinden ailenin adını daha fazla kirletmemesi için kovulmasıyla Gön.'ün aile ilişkisi de biter.

(...)Artık sevmek zorunda olduğu bir babası, sevilmediği için üzüldüğü, sevemediği için vicdan azabı duyduğu bir ailesi yoktu. Taşlar yerine oturmuştu işte. Onun hiçbir zaman ailesi olmamıştı. (...) Doğup büyüdüğü kentte ona ait hiçbir şey yoktu. Üzülmecekti. Aile denen çamuru ayaklarından silecek, yeni, temiz, taze adımlar atacaktı. (*Adresinde Bulunamadı*: 33-34)

Attila'nın ailesiyle olan ilişkisi de Erhan gibi yine anne üzerinden şekillenmektedir. Acanak bu ilişkideki bağımlı olan ile bağımlı olunan ilişkisi tam tersinedir. Attila annesine bağımlı yaşamaktadır, onun maddi kaynaklarıyla eğitimine ve hayatına devam edebilmektedir. Ailesi Attila'yı daha küçükken babaannesine bırakıp Almanya'ya çalışmaya gitmiştir. Attila babaannesi tarafından büyütülmüştür. Attila'nın annesi Sevda Hür, Attila'nın liseyi bitirip Almanya'da bir okula başlaması için baskı yaparak, aksi takdirde evlatlıktan reddeceğini söylemektedir. Attila'nın kendisine olan bağımlılığını bildiği için bunu ona karşı bir silah olarak kullanmaktan çekinmez. Attila annesini otoriter bulmaktadır. Annesi ile olan ilişkisi her şeyi isteyen şımarık bir çocuk ve onu sürekli kontrol ve terbiye etmeye çalışan bir anne formatındadır. Ayrıca Gön.'ün de Almaya'ya gitmesi Attila'nın annesi sayesinde olmuştur.

Sevda Hür, Gön.'e Stuttgart'a gelmesi için yol gösteren, kolej ve üniversite diplomalarını, ders ve ders not dökümlerini Almanca'ya

çevirtmesini söyleyen, Gön.'ün çevirilerini yaptırıp yolladığı bu belgelerle Stuttgart Üniversitesi Alman Dili ve Edebiyatı Bölümü'ne onun adına başvuru yapan, kabul belgesini alıp yollayan arkadaşı, kılavuzu Attila'nın annesiydi. (*Adresinde Bulunamadı*: 39)

Aile ilişkisine bakacağımız son karakter olan Volker'in ilişkisi de annesi ile olan ilişkisinden ibarettir. Çok fazla detay olmamasına rağmen Volker'in annesi ile olan ilişkisinde görülen karşılıklı saygının önemli olduğu ve resmiyetin hakim olduğudur. Volker eğitilmiş ve varlıklı bir ailenin çocuğudur, dolayısıyla evin içinde de aristokrasi hakimdir. Bu yüzden birlikte yenilen akşam yemekleri bile ritüeldir. Volker'in Gön.'ü annesiyle tanıştırmak ve birlikte akşam yemeği için götürdüğünde Volker'in annesi Frau Lindner Gön.'ün buraya ait olmadığını davranışlarıyla ifade etmiştir. Volker'in annesi Gön. ile ilişkilerini onaylamamıştır. Gön.'ün o geceye dair kurduğu cümleler Frau Lindner'in uğradığı hayal kırıklığını anlatır:

Volker, “Yemeğe misafirimiz var” dediğinde Frau Linner, o “misafir”i bir Alman ve genç bir kız olarak tahayyül etmiş olmalıydı. Gön.'ün karşısında denetlemeye çalıştığı şaşkınlığı ve soğuk tavrı bunu gösteriyordu. (*Adresinde Bulunamadı*: 174)

Oysa ki durum Gön.ün düşündüğü gibi değildir. Volker ile annesi arasındaki ilişki de görüldüğü kadar soğuk ve resmi değildir. Frau Lindner'in, Volker'in yakalandığı hastalıktan öldüğü haberini verdiği mektubunda söyledikleri annesinin Volker'e olan sevgisini ve düşkünlüğünü gözler önüne sermektedir.

O gece anlamış olabileceğiniz gibi, sizi sevmedim. O gece Volker, kimi yemeğe getirirse getirsin sevmeyecektim. Onun bana ayırabildiği dar zamanları kimseyle paylaşmak istemiyordum. (...) Gözünüzde otoriter bir kadın, sert bir insan olaabilirim; ama bir anne olarak çaresizliğimi, Lindner soyadının sahip olduğu servetin ve gücün, hiç bir işe yaramadığını görmenin ne demek olduğunu bilemezsiniz. Tek oğlumun acısı karşısında zayıf, gözü yaşlı bir anne olmaktansa, onun güçlü bir ortağı olmayı tercih ettim. (*Adresinde Bulunamadı*:205-206).

Aile ile olan ilişkilerde kültürel ve sosyal kodlar ile alışkanlıklar çok önemlidir. Türkiye gibi ülkelerde aile ve çocukları arasındaki ilişki daha bağımlı ve çoğu zaman da

boğucu bir ilişki olabilirken başka kültürlerde daha mesafeli ve çocuğun özgüvenini arttıracak nitelikte olabilmektedir. Dolayısıyla, ailenin çocuğuna mesafeli davranması ya da kendi ayakları üzerinde durmasını istemesi, çocuklarını sevmediği anlamına gelmemektedir.

Sonuç olarak, aile ilişkileri denildiğinde, iki romanda ön plana çıkan anne ile ilişkiler olmaktadır. Eşcinsel erkeklerin annelerine olan düşkünlüğüne dair inanışlar vardır. Eşcinsel erkeğin annesiyle özdeşleştiği düşünülür. Ancak, bu romanlardaki karakterlerin anneleriyle olan ilişkileri bunun tam tersi bir durumu göstermektedir. Yazarın, karakterlerin anneleriyle olan ilişkilerini bu şekilde kurgulaması yaygın olan bu inanışın tersine bir argüman üretme çabası olabilir. Her ne olursa olsun, aile ilişkileri bir toplumun kültürel ve sosyal değerleriyle çok yakından ilgilidir ve aileye yakınlık ve uzaklığın cinsel yönelimden ziyade, ailenin kültürel yapısı ile ilişkisi vardır.

SONUÇ

Bu tez çalışması, toplumsal cinsiyet rollerinin ve erkeklik söyleminin erkekliğin inşasındaki rolünü ortaya koymayı ve bu erkeklik kurgularının eşcinsel edebiyattaki karakterlere ve onların yaşadıkları ilişkilere nasıl yansıdığını incelemektedir. Bu amaçla, Mehmet Bilal'in *Üçüncü Tekil Şahıs* ve *Adresinde Bulunamadı* romanlarındaki karakterler irdelenmiş ve o karakterlerin kendi cinsel yönelimlerini kabullenme, sahiplenme ve pratiğe dökme aşamalarında, ilişki kurdukları kişilere bakış açılarında ve ilişkilerinden beklentilerinde erkeklik olgusuna dair izler aranmıştır.

Eşcinsel edebiyat denildiğinde neyin anlaşılması gerektiği ve hatta eşcinsel edebiyat diye bir kategorinin var olup olmadığı halen tartışmalı bir durumdur. Eşcinsel edebiyatı, eşcinsellerin yazdığı ya da eşcinselliğin konu edildiği edebi eserler olarak tanımlamak, eşcinsel edebiyattan ne kastedildiğini anlatmak konusunda yetersiz kalacaktır. Zira, her eşcinsel yazarın kaleme aldığı eser eşcinselliği içermeyebileceği gibi, her eşcinselliği ele alan ve eşcinsel karakterler içeren edebi eserler de eşcinseller tarafından yazılmamaktadır. Bunun yanında, içerisinde eşcinsel karakterlerin olduğu ve eşcinselliğin yer aldığı edebi eserlerin tümü eşcinselliği olumlamamakta ya da doğallaştırmamaktadır. O halde, eşcinsel edebiyat denildiğinde anlaşılması gereken, yazarının cinsel yöneliminden bağımsız olarak, edebi eserin temasının eşcinsellik olması ve bu eşcinselliği ele alış şekli bakımından eşcinselliği doğal bir cinsel yönelim olarak anlatması gerektiğidir. Eşcinselliğin ve eşcinsellerin marjinalleştirilmediği, günahkar ya da hastalıklı olarak gösterilmediği, ötekileştirilmediği, ancak bir yandan da karakterlerin içerisinde yaşadıkları toplumun değerleriyle nasıl abluka altına alındığını, nasıl ötekileştirildiğini ve kendi varoluşları ile toplumun kendilerinden beklentileri arasında nasıl bir ikilem içerisinde kaldığı gerçekliğini de gösteren ve ifade eden edebi eserler eşcinsel edebiyat olarak adlandırılmayı hak etmektedirler.

Bir diğer yandan, eşcinselliği konu alan edebi eserleri eşcinsel edebiyat kategorisi içerisine koyarken dikkat edilmesi gereken önemli bir nokta, "eşcinsellik" teriminin modern bir kavram olduğudur. 19. yüzyılın sonlarında türetilen eşcinsellik terimi, bu zamandan sonra bir kimlik ve bilinç olarak modern bir gerçekliğe dönüşmüştür (Padgug 2001: 59). Dolayısıyla, eşcinselliğin bir kimlik olarak görülmeye başlanmasından önceki dönemlerde hemcinsler arasındaki duygusal ve cinsel ilişkileri

modern bir bakış açısıyla eşcinsel ilişkiler olarak tanımlamak, tarihsel bağlamda yanıltıcı olabilir. Örneğin Antik Yunan Dönemi'nde yaşanan ilişkileri ve hemcins ilişkiye atfedilen değeri dönemin bakış açısıyla düşünmek ve ele almak gerekmektedir. Bu yüzden, tarihin farklı dönemlerinde ve farklı kültürlerde yaşanan hemcins aşkların ve arzuların kaleme alındığı eserleri, günümüz eşcinsel edebiyat anlayışından ayrı tutmak gerekir. Hemcins arzuların ve aşkların konu edildiği, ancak bunun bir kimlik olarak ortaya konulmadığı modern eşcinsellik tanımı öncesindeki edebi eserleri “edebiyatta hemcins arzusu” olarak adlandırmak daha doğru olabilir. Böylece eşcinsel edebiyat türünü tanımlarken, eşcinselliğin bir kimlik olarak kendisine yer bulması koşulunun da altını çizerek, günümüzdeki eşcinsel edebiyat kategorisinin ne anlam ifade ettiği biraz daha somutlaşmış olacaktır.

Doğaldır ki, tarihin farklı dönemlerinde, farklı toplumsal ve kültürel yapılar içerisinde hemcinsler arası ilişkilere yüklenen anlamların gösterdiği değişiklik, hemcins aşkların ve arzuların kaleme alındığı edebi eserlere de yansımaktadır. Bu yüzden edebiyatta hemcins yönelik arzunun ele alınışının tarihi, eşcinselliğin ve homofobinin tarihinden bağımsız değildir. Hemcins ilişkilerin/arzuların/aşkların edebiyattaki seyri, eşcinselliğin doğal sayılan bir olgu olduğu Antik Yunan Dönemi'nden, suç olarak ilan edildiği ve cezalandırıldığı Ortaçağ dönemine, bir terim olarak tanımlandığı 19. yüzyıl sonlarından, kimlik mücadelesine dönüştüğü ve çeşitli kazanımların sağlandığı günümüze kadar çok farklı koşullar altında ilerlemiştir.

Toplumsal cinsiyet, biyolojik cinsiyetten farklı olarak kişinin kadınlığının ya da erkekliğinin sosyal ve kültürel açıdan tanımlanmasıdır. Böylece, iki cinsi birbirinden ayırt edebilmek için kurgulanan sosyal ve kültürel kodlar doğrultusunda kadın ve erkeğe biçilen roller de kesin bir şekilde belirlenmiştir. Toplumsal cinsiyet rolleri, erkekliğin ve kadınlığın kurulmasının temel unsurudur ve kimin nasıl davranması, nasıl giyinmesi, nasıl konuşması gerektiği gibi, kişinin benliğinden sosyal hayattaki duruşuna kadar tüm yaşamını çevreleyen ve kısıtlayan görünmez bir duvardır. Bu toplumsal cinsiyet rolleri, kadın ve erkek arasındaki ilişkilerin de temel belirleyicisidir. Toplumsal cinsiyet rolleri gereği özel alana hapsedilen kadınlar ve kamusal alanın sahibi erkekler arasındaki ikili ilişkilerde de kadınlar özel alanda, erkekler de kamusal alanda kalmaya devam etmekte ve ilişkilerden beklentiler de bu doğrultuda olmaktadır. Erkeğin kamusal alana sahip

olmasının getirdiği dışa açıklık onu çalışan, üreten, dolayısıyla metaya sahip olduğu için söz hakkını ve iktidarı elinde tutan taraf yaparken, kadının özel alana hapsedilmişliğinin verdiği içe kapalılık da onu boyun eğen, itaat eden, özverili olması gereken, bekleyen ve hesap sormayan taraf haline getirmektedir. Öte yandan, eşcinsel erkekler ve kadınlar hakkında geliştirilen önyargıların ve kalıpyargıların temelini de bahsettiğimiz bu toplumsal cinsiyet rolleri belirler. Buna göre, eşcinsel erkeklerin kadınsı davranış ve tutumlar, eşcinsel kadınların da erkeksi tutum ve davranışlar sergiledikleri inancı hakimdir. Eşcinsel erkeklerin kadınsı özellikler, davranışlar ve tutumlar göstermesi beklendiği için de iki erkek arasında yaşanan ilişkilerde, bu toplumsal cinsiyet rollerinin bir yansıması görülebilmektedir. Taraflardan birisine aktif/etken rol biçilirken diğer tarafa da pasif/edilgen rol biçilebilmektedir. Bu rollerin biçilmesini belirleyen unsur da, kişilerin toplumsal cinsiyet ve erkekliğe dair algıdır. Ayrıca, kişinin içinde yetiştiği kültürel ve sosyal çevre erkeklikten ne kadar pay aldığı da belirleyicisidir. Bundan dolayı eşcinsel birlikteliklerde, tarafların birbirlerinden beklentileri ve birbirleri üzerinde kurmaya çalıştıkları tahakküm çatışmaya yol açabilmektedir. İncelenen romanlarda da Erhan-Semih ve Gön.-Attila arasındaki ilişkide toplumsal cinsiyet rollerinden dolayı gelişen beklentilerin uyuşmaması, cinsel yönelimin pratiğe dökülmesi ile erkeklik değerleri arasındaki çatışma bu aşkları imkansız kılmaktadır.

Zaten eşcinsel yazına baktığımızda umutsuzluk, mutsuzluk, aradığını bulamama, bulsa bile elinde tutamama, hüznün, keder ve melankolinin hakim olduğunu görmekteyiz. Romanlarda eşcinselliğini olağan bir durum olarak yaşamak yerine onu melodrama çevirmeye meyilli karakterler çoğunluktadır. İncelenen romanlardaki gerek Erhan-Semih ilişkisi gerekse Gön.-Attila ilişkisi mutsuzluk, umutsuzluk, aradığını bulamama üzerine kuruludur. İki ilişkinin de imkansızlaşmasının ve bir türlü mutlu sona ulaşmasının temelinde her ikisinde de taraflardan birisinin kendi cinsel yönelimini kabullenememesi yatmaktadır. Semih de, Attila da cinsel yönelimleriyle barışmamış karakterlerdir ve hissettikleri ile kendilerine öğretilenler arasında kaldıkları görülmektedir. Bu yüzden, her ikisi de ilişkilerinde kendilerine erkek rolünü vermişlerdir ve bu rolü oynamaktadırlar. Bunu yaparken de eril söylemin araçlarını kullanarak, bir şekilde, diğer taraf üzerinde tahakküm kurmaya çalışmaktadırlar. Bir yandan da güç ve iktidar çatışmasına girmeyen ve birbirleri üzerinde tahakküm

kurmayan Gön.- Volker ilişkisi vardır. Bu ilişki gerçek olamayacak kadar kusursuz görünmektedir. Böylesine heteroseksist bir dünya düzeninde ve ayrıca heteroseksüel aşkların bile kusursuz yaşanmadığı günümüzde, böylesine mükemmel bir eşcinsel aşk elbette ki bir yerde sekteye uğrayacaktır. Nitekim, Gön. ile Volker arasındaki ilişki de Gön.'ün Almanya'dan sınırdışı edilmesi ile imkansızlaşırken, çok küçük bir ihtimal olarak duran yeniden bir araya gelme hayali de Volker'in ölümüyle son bulmaktadır. Gön.'ün sınırdışı edilmesini bir nevi hizaya getirme, onu, heteroseksizmin belirlediği sınırlara çekme olarak okunabilir. Nihayetinde heteroseksist sistemin desteklediği aşk, bir kadın ve bir erkek arasındaki aşktır ve binlerce yıldır bütün hikayeler onun yüceliği ve evrileceği kutsal aile üzerine kuruludur. İki ekek arasındaki böylesine mutlu, böylesine yüce bir aşk hikayesinin mevcut düzeni bozma tehlikesine karşı, bu aşk sınırdışı edilmiştir. Mehmet Bilal, böylesine büyük ve kusursuz bir aşkın iki erkek arasında da yaşanabileceğini göstermektedir. Ancak heteroseksist toplumsal yapıyla uyumsuzluk içinde olan böylesine bir aşkın, mutlu ve huzurlu bir şekilde sürdürülebilmesi zor görülmektedir. Bu yüzden, bu aşka da ayrılık ve umutsuzluk yüklemiştir.

Öte yandan, daha önce sözünü ettiğimiz gibi kadınlar üzerinde topyekün bir egemenlik kuran erkeklerin, kendi aralarındaki hegemonik erkeklik yapısı daha karmaşıktır; toplumsal cinsiyet hiyerarşinin en altında yer alan eşcinsel erkekler de kendi içlerinde hegemonik erkeklik kriterlerine uymayacak şekilde yer değiştirebilirler. Erhan gibi gerek eğitim seviyesi, gerek kültürel ve sosyal sermayesi gereği pekala hegemonik erkek kategorisine sokulabilecek bir karakter, Semih gibi kültürel ve sınıfsal olarak kendisinden daha düşük bir seviyede bulunan birisi tarafından kolaylıkla ezilebilmekte ve üzerinde tahakküm kurulabilen bir nesne haline dönüşebilmektedir. Bu yüzden, Connell'ın toplumsal cinsiyet hiyerarşisi piramidinin keskin sınırlarla belirlenmiş katı tabakalardan oluşan bir yapıya değil, aksine sınırları belli belirsiz çizilmiş, geçişken ve girift bir yapıya sahiptir. Dolayısıyla, hegemonik ekeklikten asıl anlaşılması gereken, sınıfsal ve kültürel üstünlükten ziyade Demetriou'nun da altını çizdiği gibi, sosyal ilişkilerde anlamı belirleyen, sözü sabitleyen, baskınlığını her türlü tavır ve davranışla teyit ettiren öznenin kim olduğudur (Cengiz, Tol ve Küçükural, 2004:51).

Üçüncü Tekil Şahıs romanının karakteri Semih ve *Adresinde Bulunamadı* romanının karakteri Attila, bu sözünü ettiğimiz baskın öznelerdir ve erkekliklerini korumak zorunda hissetmektedirler. Bu yüzden sıklıkla kendilerinin “ibne” olmadığını vurgulama ihtiyacı hissederler. Çünkü onların gözünde “ibne” olmak, erkek olmamaktır, “kadınsı” olmaktır. Bu yüzden, Semih kendisini “kadınlara ilgisi daha ağır basan bir biseksüel” olarak tanımlarken, Attila kendisini “biseksüel” olarak bile tanımlamaktadır. Her ikisi de eşcinsel olduklarını kabul ettiklerinde erkekliklerini kaybedeceklerini düşünen karakterlerdir. Her ikisinin de toplumsal cinsiyet rollerine ve erkeklığe dair algıları, toplumda genel kabul görmüş kriterlerle örtüşmektedir ve heteroseksizmin zihniyle düşünmektedirler. Denilebilir ki, eşcinsel bireylerin kendilerini kabullenmelerinin önündeki en büyük engel, kültürel olarak hemen her toplumda yüceltilen heteroseksizmdir, “erkek olmak” heteroseksüel olmak anlamına gelir. Heteroseksüel bir erkek olmanın kriterleri vardır ve bunların en önemlisi de “kadın gibi” olmamaktır. Bu yüzden, Semih ve Attila kadın gibi olmadıklarını ispat etmek için egemen erkek dilini kullanıp, eril söylemi pratiğe dökmekte ve ilişkilerinde eril tahakküm kuran tarafı “ oynamak” tadırlar.

Sonuç olarak, Bilal’in eserlerindeki eşcinsel ekekle de, içinde yetiştikleri kültür tarafından kendilerine öğretilen erkeklik değerlerinden sıyrılmakta zorluk çekmektedirler. Aksine, bu değerleri sahiplenerek, ilişkilerini toplumsal cinsiyet rollerini uyarlayarak şekillendirmeye çalışmakta ve belki mutlu olabilecekleri ilişkileri imkansızlaştırmaktadırlar. Kullandıkları dil de, yaptıkları eylemler de zaman zaman gerçek hayatın kalıpyargılarının tam ortasına düşerken, klişeleri tekrar etmekten kendini alamayan bu karakterler, sahip oldukları kalıpyargılardan sıyrılmak için mücadele etmek yerine kabullenme ve adapte olma halini seçmektedirler. *Üçüncü Tekil Şahıs* romanında da, *Adresinde Bulunamadı* romanında da Gön. ve Volker dışındaki karakterler erkeklik değerlerinin ve normlarının kurbanı olmuşlardır. Kendi cinsel yönelimini sahiplenemeyen, sahiplense bile özgüveni tam olarak gelişmemiş ve gerek kendi onuruna gerekse aşkına sahip çıkamayan karakterler olarak, mutsuzluk çemberinin dışına çıkabilmeyi başaramamışlardır.

Tüm bu çıkarımlardan sonra denebilir ki “normal”in dışındaki her türlü aşkın, arzunun, cinselliğin nispeten de olsa hoşgörüsü ile karşılanması, kabul görmesi ya da en

azından sempati duyulması için, “normal”den farklı olan bu aşk/arzu/cinselliğin imkansız aşk, acı, dram ve çıkmazın içinde yer alması gerekmektedir. Ancak bu ağılak edebiyat dilini tutturabilirse daha çok ve daha geniş bir kesim tarafından okunabilir ya da toplumsal cinsiyet rollerine sadık, stereotipleri besleyen, iktidarın ve de ataerkinin dilini kullanan bir dil tutturulabilirse ses getirip medyada boy gösterebilir. Bunlar dışındaki, cinselliğin özgürce anlatıldığı, karakterlerin yaptıklarının ve hissettiklerinin dünyanın en olağan şeyiymiş gibi kaleme alındığı, insanların kalplerinin en hassas ve merhametli yerine dokunarak değil, aksine onların canını sıkacak ve rahatsız edecek şekilde “ben buradayım” diyen karakterlerin olduğu romanlar ancak “yeraltı edebiyatı” kategorisinde kendisine yer bulabilecektir ve büyük olasılıkla yargılanmaktan ve yasaklanmaktan kendini kurtaramayacaktır. Ancak unutmamak gerekir ki dünyadaki eşcinsel edebiyatın özgürleşme süreci de aynı engellere takılmıştır ve takılmaya devam etmektedir. Eşcinsel edebiyatın ülkemizdeki durumu aşmasının yolu imkansız aşk, mutsuz ve yalnız adam ve melankoli üçlemesinden uzak eşcinsel temalı romanların daha çok yazılmasıdır.

KAYNAKÇA

- Acar, Gülnur S. "Heteroseksizm: Patriyarkanın En Güçlü Dayanağı." *Anti Homofobi Kitabı*. Ankara: Kaos GL, 2009. 151-155.
- Acar-Savran, Gülnur. *Beden Emek Tarih Diyalektik bir Feminizm İçin*. İstanbul: Sel Yayıncılık, 2009.
- Akal, Cemal Bali. "Siyasi İktidarın Cinsiyeti." *İktidarın Üç Yüzü*. Ankara: Dost Kitabevi, 2005. 211-311.
- Akça, Emel Baştürk, Ebru Tönel. "Erkek(lik) Çalışmalarına Teorik Bir Çerçeve: Feminist Çalışmalardan Hegemonik Erkekliğe." *Medyada Hegemonik Erkek(lik) ve Temsil*. Düz. İlker Erdoğan. İstanbul: Kalkedon Yayınları, 2011. 11-39.
- Altınöz, Umut. "Terimlerin Gölgesinde Boyutsal Anlamaya Doğru." *Homofobi Kimin Meselesi*. Ankara : Kaos GL , 2010. 97-98.
- Aşan, E. www.feminisite.net. Nisan 2008. 20 Mayıs 2012
<<http://www.feminisite.net/news.php?act=details&nid=514>>.
- Atay, Tayfun. "Erkeklik en çok erkeği ezer!" *Toplum ve Bilim* 101 (2004): 11-29.
- Aytaç, Ömer. "Kapitalizm ve Hegemonya İlişkileri bağlamında Boş Zaman." *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 28.2 (2004): 115-138.
- Bardakçı, Murat. *Osmanlı'da Seks*. İstanbul: İnkılap, 2005.
- Bayladı, Derman. *Tanrıların Öyküsü*. İstanbul: Say Yayınları , 2007.
- Beynon, John. *Masculinities and Culture*. Buckingham: Open University Press, 2002.
- Bilal, Mehmet. www.mehmetbilal.com. 16 Eylül 2012.
<http://mehmetbilal.com/category/ozgecmis>
- Boswell, John. "Devrimler, Evrenseller ve Cinsel Kategoriler." Vicinus, Martha J., Martin Bauml Duberman ve George Chauncey Jr. *Tarihten Gizlenenler: Gey ve Lezbiyen Tarihine Yeni Bir Bakış*. Çev. Serkan Göktaş. Ankara: Phoneix, 2001. 16-35.
- Bozok, Mehmet. "Erkeklik İncelemeleri Alanındaki Başlıca Kuram ve Yaklaşımların sosyalist feminist Bir eleştirisine Doğru." 6. *Ulusal sosyoloji Kongresi Bildiri Kitabı*. Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi, 2009. 431-445.
- Bozorth, Rizhard R. "Adlandırılmayanı adlandırmak: lezbiyen ve gey aşk şiiri." *Gey ve Lezbiyen Yazını*. Dü. Steven Hugh. Çev. Kivanç Tanrıyar. İstanbul: Sel Yayıncılık, 2011. 269-289.

- Böcek, Fikret. "Yasa Kitapları'na Giriş". www.izmirprotestan.org. 21 Ekim 2012. <http://www.izmirprotestan.org/calismalar/yasakitaplari.htm>
- Bristow, Joseph. "Eşcinsel Yazını Mahkemede: Fanny Hill'den Gay News'a." Stevens, Hugh. *Gey ve Lezbiyen Yazını*. Çev. Kıvanç Tanrıyar. İstanbul: Sel Yayıncılık, 2011. 27-48.
- Butler, Judith. *Cinsiyet Belası Feminizm ve Kimliğin Altüst Edilmesi*. Çev. Başak Ertür. İstanbul: Metis Yayınları, 2005.
- . *Taklit ve Toplumsal Cinsiyet'e Karşı Durma*. Çev. Osman Akınhay. İstanbul: Agora Kitaplığı, 2007.
- Candansayar, Selçuk. "Bir Ötekileştirme Pratiği Olarak Cinselliğin tbileştirilmesi ve Eşcinsellik." *Anti Homofobi Kitabı*. Ankara: Kaos GL, 2009. 69-72.
- . "Tıbbın (eş)cinselliğe Bakışı İçin Bir Arkeoloji Denemesi." *Cogito* 65-66 (2011): 149-165.
- Carpenter, Dale. "Straight Acting." *MINN. J.L. SCI & TECH* 9(2) (2008): 803-812.
- Cengiz, Kurtuluş, Uğraş Ulaş Tol ve Önder Küçükural. "Hegemonik Erkekliğin Peşinden." *Toplum ve Bilim* Sayı: 101 (2004): 50-69.
- Chodorow, Nancy. "Gender, Relation And Difference In Psychoanalytic." *Key Concepts In Critical Theory:Gender*. Dü. Carol C. Gould. New Jersey : Humanity Press , 1997.
- Connell, R. W. "A Very Straight Gay: Masculinity, Homosexual experience, and the Dynamics of Gender." *American Sociological Review*, Vol. 57, No. 6 December 1992: pp. 735-751.
- . *The Man and The Boys*. California: University of California Press, 2000.
- . *Toplumsal Cinsiyet ve İktidar*. Çev. Cem Soydemir. İstanbul: Ayrıntı, 1998.
- Cömert, Murat. "Eşcinsel Arzuyu Adlandırma ve Sınıflandırmaya Tarihsel Bir Bakış." *Anti-Homofobi Kitabı*. Ankara: Kaos GL, 2009. 170-174.
- Çakır, Bawer. "Mazlumder'de İnsan Hakları eşcinsel dyince bitiyor." 25 Mart 2010. www.bianet.org. 24 Haziran 2012 <<http://bianet.org/biamag/bianet/120894-mazlumderderinsan-haklari-escinsel-deyince-bitiyor>>.
- Davies, Paul. "The Power to Convey the Unuttered' Style and Sexuality in the Work of Ronald Firbank." *Lesbian and Gay writing An Anthology of Critical Essays*. Dü. Mark Lilly. Hong Kong: The Macmillan Press, 1990. 199-214.
- Demetriou, Demetrius Z. "Connell's Concept of Hegemonic Masculinity: A Critique." *Theory and Society* 30.3 (2001): 337-361.

- Demren, Çağdaş. "Ataerkillik ve erkeklik Biçimlerinin Karşılıklı İlişkileri ve Etkileşimleri." *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi, 2001.
- . "Ortadoğu'da Ataerkillik ve Erkeklik İlişkileri." *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi* 32.2 (2008): 321-329.
- Donaldson, Mike. "What is Hegemonic Masculinity?" *Theory and Society* 22.5 (1993): 643-657.
- Duberman, Martin. *Stonewall İsyanı*. İstanbul: Agora Kitaplığı, 2008.
- Duygu Çabuk, Selçuk Candansayar. "Tıp ve Homofobi." *Homofobi Kimin Meselesi?*. Ankara: Kaos GL, 2010. 85-89.
- Eguchi, Shinsuke. "Negotiating Hegemonic Masculinity: The Rhetorical Strategy of 'Straight-Acting' Among Gay Men." *Journal of Intercultural Communication Research* 38 (3) (2009): 193-209.
- Erhat, Azra. *Mitoloji Sözlüğü*. İstanbul: Remzi Kitabevi, 2011.
- Ertan, Cihan. "Türkiye'de Erkeklik İmgesi ve Eşcinsel Kimliği." Antalya: Akdeniz Üniversitesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2009.
- Fazıl, Enderunlu. *Güzel Oğlanlar Kitabı*. Çev. Reşit İmrahor. İstanbul: Cinsel, 2009.
- o,ne, Cordelia. *Toplumsal Cinsiyet Yanılsaması*. Çev. Kıvanç Tanrıyar. İstanbul: Sel Yayıncılık, 2010.
- Fone, Byrne. *Homophobia: A History*. New York: Picador, 2000.
- . *The Columbia Anthology of Gay Literature*. New York: Columbia University Press, 1998.
- Foucault, Michel. "Hazların Kullanımı." *Cinselliğin Tarihi*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2010. 121-302.
- Garlick, Steve. "What is a Man?: Heterosexuality and Technology of Masculinity." *Men and Masculinities* 6 (2) (2003): 156-72.
- Gezgin, İsmail. *Antik Yunan ve Roma Sanatında Cinsellik ve Erotizm*. İstanbul: Alfa Yayınları, 2010.
- "GL Sözlüğü." *Kaos GL Dergisi* 63 (1999): 1.
- Göregenli, Melek. "Ayrımcılığın Şiddeti: Nefret Suçları." *Anti Homofobi Kitabı*. Ankara: Kaos GL, 2009. 49-54.
- "Heteroseksim, Homofobi ve Nefret Suçları: sosyal Psikolojik Yaklaşım." *Cogito Cinsel Yönelimler ve Queer Kuram* 65-66 (2011): 353-365.

— . *LGBT Bireylerin gündelik Yaşamda Karşılaştıkları Ayrımcılık* . Ankara: Kaos GL , 2011.

— . “Zalimin Zırt dediği Yer.” *Amargi* 2010.

Halperin, David M. “Cinsellikten önce seks: Klasik Atina'da Oğlancılık, Politika ve Güç.” Vicinus, Martha J., Martin Bauml Duberman ve George Chauncey Jr. *Tarihten Gizlenenler Gey ve Lezbiyen Tarihine Yeni Bir Bakış*. Çev. Serkan Göktaş. Ankara: Phoneix, 2001.

Hearn, J. “From Hegemonic Masculinity to the Hegemony of Men.” *Feminist Theory* 5.1 (2004): 49-72.

Hendricks, İmam Muhsin. “İslam ve Eşcinsellik.” *Kaos GL* 103 (2008): 24-25.

Hitchens, Cristopher. “Oscar Wilde's Socialism.” *Güzl* 1995. <http://www.dissentmagazine.org>. 21 Şubat 2012 <<http://www.dissentmagazine.org/article/pdfs/hitchens.pdf>>.

İmançer, Dilek. “Toplumsal Cinsiyet Oluşumuna İlişkin Kuramsal Yaklaşımlar.” *Medya ve Kadın*. Dü. Dilek İmançer. İstanbul: Ebabil Yayınları, 2006.

Janet Afary, Kevin. B. Anderson. “Foucault, Toplumsal Cinsiyet ve Akdeniz ve Müslüman Toplumlarında Erkek Eşcinselliği.” *Cogito* 65-66 (2011): 228-261.

Kandiyoti, Deniz. *Cariyeler, BAclar, Yurttaşlar Kimlikler ve Toplumsal Dönüşümler*. İstanbul: Metis Yayınları, 1997.

Kaos-GL. *Eşcinsellikle ilgili sıkça sorulan sorular*. Ankara, 2008.

Karlinsky, Siman. “Rusya'nın Eşcinsel Edebiyatı ve Kültürü: Ekim Devriminin Etkisi.” Vicinus, Martha J., Martin Bauml Duberman ve George Chauncey Jr. *Tarihten Gizlenenler Gey ve Lezbiyen Tarihine Bir Bakış*. Çev. Serkan Göktaş. Ankara: Phoenix yayınevi, 2001. 353-370.

Kaya, F. Duygu Çabuk. “Kadın Beyni, Erkek Beyni Varsa Eşcinsel Beyni de Var mı?” *Cogito* 65-66 (2011): 167-174.

Kimmel, M. “Invisible Maculinity.” *Society* 30.6 (1993): 28-36.

Kimmel, Michael S. ve Amy Aronson. *Men and Masculinities: A social, cultural and historical encyclopedia*. Cilt 1 A-J. California: ABC-CLIO, 2004.

Koray Başar, Mahmut Şefik Nil, Seven Kaptan. “Eşcinsellikle İlgili Yaygın Yanlışlar, Bilimsel Doğrular.” *Homofobi Kimin Meselesi*. Ankara: Kaos GL, 2010. 68-77.

Koyuncu, Ahmet. “Levi-Strauss Yapısalcılığı.” *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 26 (2011): 253-252.

Kundakçı, F. Seda. “İktidar, Ataerkillik ve Erkeklik: Ankara Örneğinde Erkek Akademisyenler Üzerine bir Çalışma .” *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi , 2007.

Kuru, Selim S. "Yaşanan, Söylene ve Yazılan: Erkekler Arasında Tutkusal İlişkiler." *Cogito* 65-66 (2011):263-277.

"Kuzey Kıbrıs'ta Eşcinseller Kaygılı." 2 Şubat 2012. www.bbc.co.uk. 23 Haziran 2012 <http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2012/02/120202_northern_cyprus_gays.shtml>.

Levi-Strauss, Claude. *The Elementary Structures of Kinships*. Boston: Beacon Press, 1969.

Martin, Robert K. www.glbtc.com. 2002. 26 Şubat 2012 <http://www.glbtc.com/literature/am_lit6_19c,2.html>.

Mert, Yasemin. "Psikoloji Pratiğinde Eşcinsellik." *Anti-Homofibi Kitabı*. Ankara: Kaos GL, 2009. 84-86.

N. Sakallı & Uğurlu, O. Uğurlu. "Eşcinsellik ve Eşcinsellere İlişkin Tutumlar: Önyargı ve Ayrımcılık." *Lezbiyen ve Geylerin Sorunları*. Anlara: Kaos GL Sempozyumu , 2003. 57.

"Nazi Persecution of Homosexuals." www.ushmm.org. 23 Haziran 2012 <<http://www.ushmm.org/museum/exhibit/focus/homosexuals/>>.

Newton, Esther. "Mitik Erkeğimsi Lezbiyen: Radclyffe Hall ve yeni Kadın." Vicinus, Martha J., Martin Bauml Duberman ve George Chauncey Jr. *Tarihten Gizlenenler Gey ve Lezbiyen Tarihine Yeni bir Bakış*. Çev. Serkan Göktaş. Ankara: Phoneix Yayınevi, 1999. 285-297.

Onur, Hilal ve Berrin Koyuncu. "'Hegemonik' erkekliğin görünmeyen yüzü: Sosyalizasyon sürecinde erkeklik oluşumları ve krizleri üzerine düşünceler." *Toplum ve Bilim* Güz 2004: 31-49.

Padgug, Robert. "Cinsel sorunlar: Cinselliği tarih içinde yeniden düşünmek." Vicinus, Martha J. ve George Chauncey Jr Martin Bauml Duberman. *Tarihten Gizlenenler Gey ve Lezbiyen Tarihine Yeni Bir Bakış*. Çev. Serken Göktaş. Ankara: Phoenix, 2001. 53-63.

Paglia, Camille. *Cinsel Kimlikler*. Ankara: Epos Yayınları, 2004.

Pilcher, Jane. "Cinsiyet ve Cinsiyet Eşitsizlikleri Üzerine Açıklamalar." *Sosyoloji Başlangıç Okumaları*. Çev. Günseli Altaylar. İstanbul: Say Yayınları, 2009. 109-119.

Pınar Öztürk, Yeliz Kındap. "Lezbiyenlerde ve Biseksüel Kadınlarda İçselleştirilmiş Homofobi, Benlik Saygısı ve Yalnızlık Düzeylerinin İncelenmesi." *Heteroseksizme Karşı Gökkuşağı Anti Homofobi Kitabı 3*. Ankara: Kaos GL, 2011. 164-168.

Plumwood, Val. *Feminizm ve Doğaya Hükmetmek*. Çev. Başak Ertür. İstanbul: Metis Yayınları, 2004.

R. Stoller, G. H. Herdt. "The development of Masculinity: a Cross-cultural Contribution." *Journal of Amerikan Psychoanalytic Association* 30 (1982): 34.

R. W. Connell, James W. Messerschmidt. "Hegemonic Masculinity: Rethinking the Concept." *Gender and Society* 19 (2005): 829-859.

Ritzer, G. *Sociological Theory*. New York: McGraw-Hill, 1996.

Sancar, Serpil. "Erkeklik." *Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, 2011. 169-193.

—. *Erkeklik: İmkansız İktidar Ailede, Piyasada ve Sokakta Erkekler*. İstanbul: Metis, 2009.

Saslow, James M. "Rönesans'ta Eşcinsellik: Davranış, Kimlik ve Sanatsal İfade." Vicinus, martha J., Martin Bauml Duberman ve George Chauncey Jr. *Tarihten Gizlenenler Gey ve Lezbiyen Tarihine Yeni Bir Bakış*. Çev. serkan Göktaş. Ankara: Phoenix Yayınevi, 2001. 90-104.

Selek, Pınar. *Maskeler, Süvariler Gacılar Ülker Sokak: Bir Alt Kültürün Dışlanma Mekanı*. İstanbul: Ayizi Yayınları, 2011.

Stevens, Hugh. "Eşcinsellik ve Edebiyat: Bir giriş." Stevens, Hugs. *Gey ve Lezbiyen Yazını*. Çev. Kıvaç Tanrıyar. İstanbul: Sel yayıncılık, 2011. 8.

Stevens, Hugh. "Gey Kurmacasında Normallik ve Queerlik." *Gey ve Lezbiyen Yazını*. Dü. Hugh Stevens. İstanbul: Sel Yayıncılık, 2011. 110-130.

"Stop Discrimination Against Homosexual Men and Women." 17 Mayıs 2011. www.euro.who.int. 24 Haziran 2012 <<http://www.euro.who.int/en/what-we-do/health-topics/communicable-diseases/hiv-aids/news/news/2011/6/stop-discrimination-against-homosexual-men-and-women>>.

"Tanzimat romanında eşcinsellik, 'efemineleşme' ve batılılaşma ." 28 Mayıs 2010. Kaos GL. 12 Ağustos 2012 <<http://www.kaosgl.com/sayfa.php?id=4893>>.

Tim Carrigan, Bob Connell, John Lee. "Towards a New Sociology of Masculinity." *Theory and Society* 14 (1985):551-604.

Trumbach, Randolph. "Modern Kültürde Sodomi ve Cinsiyet Eşitliğinin ortaya Çıkması." Vicinus, martha J., Martin Bauml Duberman ve George Chauncey Jr. *Tarihten Gizlenenler Gey ve Lezbiyen Tarihine Yeni Bir Bakış*. Çev. Serkan Göktaş. Ankara: Phoenix yayınevi, 2001. 129-141.

Türk, Bahadır. "Eril Tahakkümü Yeniden Düşünmek: Erkeklik Çalışmaları İçin Bir İmkan Olarak Pierre Bourdieu." *Toplum ve Bilim* 112 (2008): 112-146.

Türkeş, A. Ömer. "Cinsel Özgürlükleri Yasaklayan Bir Kültür 2Homofobik'tir." *Anti Homofobi Kitabı*. Ankara: Kaos GL, 2009. 126-135.

Türkeş, Ömer. "Türk Edebiyatında Eşcinsellik." 2 Nisan 2004. Milliyet . 14 Ağustos 2012 <<http://www.milliyet.com.tr/ozel/kitap/040402/02.html>>.

Ünlü, Osman. "Klasik Türk Edebiyatında Erkek Güzelliği ve Erkek Aşkını Anlayışı: Cinânî Örneği." *Kritik Edebiyat Eleştirisi* 4 (2009): 17-47.

Vanita, Ruth. "Seyahatin homoerotikliği: insanlar, fikirler, janrlar." Stevens, Hugh. *Gey ve Lezbiyen Yazını*. Çev. Kıvanç Tanrıyar. İstanbul: Sel Yayıncılık, 2011. 133-155.

Verstraete, Beert C. "Reassessing Roman Pederasty in Relation to Roman Slavery: The Portrayal of Pueri Ddelicati in the love-poetry of Catallus, Tibullus, and Horace." *The Journal of International Social Research* 5.20 (2012): 157-167.

Wallace, Martin. "A Disconcerting Brevity: Pierre Bourdieu's Masculin Domination." *Postmodern Culture* 13 (2003).

Weeks, Jeffrey. "Bedenden ve Cinsellikten Söz Ettiğimizde Ne Demek İstiyoruz?" *Sosyoloji Başlangıç Okumaları*. Dü. Anthony Giddens. Çev. Günseli Altaylar. İstanbul: Say Yayınları , 2009. 126-129.

Woods, Gregory. *A History of Gay Literature* . New Haven and London: Yale University Press, 1999.

www.ilga.org. 23 Haziran 2012 <<http://ilga.org/ilga/en/index.html>>.

Yetkin, Nesrin. "Psikiyatrinin Homofobisi." *Anti-Homofobi Kitabı*. Ankara: Kaos GL, 2009. 79-83.

Yüksel, N. Aysun. "Erkekliğin ve Kadınlığın Toplumsal Kuruluşu ve Değişimi." *Kaos GL* 32 (2007): 18.

Zeybekoğlu, Özge. "Toplumsal Cinsiyet Rollerini Bağlamında Türk Toplumunun Erkeklik Algısı." *Ethos: Felsefe ve toplumsal Bilimlerde Diyaloglar* 3 (2010).

ÖZGEÇMİŞ

İsmail Alacaoğlu, 28 Temmuz 1975 yılında Edremit'te doğdu. İlk, Orta ve Lise öğrenimini Aksihar'da tamamladı. Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İşletme Bölümü'nden 1998 yılında mezun oldu. Bir süre özel sektörde muhasebe departmanlarında çalıştıktan sonra, 2005 yılında sivil toplum sektöründe çalışmaya başladı. Avrupa Birliği projeleri başta olmak üzere çeşitli projelerde proje ve finans koordinatörlüğü görevini yürüttü. 2009 yılından bu yana Anadolu Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nde eğitim alıyor. 2010 yılında Ege Üniversitesi Kadın Çalışmaları Anabilim Dalı'nda yüksek lisansa başladı. 2012 yılında Raoul Wallenberg Enstitüsü'nün İnsan Hakları Araştırma Bursu'nu kazandı ve Türkiye'de birlikte yaşayan eşcinsel çiftler üzerine bir araştırma yürüttü. Şu anda Raoul Wallenberg Enstitüsü'nde çalışmaktadır.

ÖZET

Bu tez, eşcinsel temalı edebiyat olarak tanımlanan edebi eserlerdeki eşcinsel erkekleri ve aralarında yaşanan ilişkileri, toplumsal cinsiyet, erkeklik ve hegemonik erkeklik bağlamında incelemektedir. Bunun için öncelikle, tarihsel süreç içerisinde, eşcinselliğin anlamının nasıl bir dönüşüm geçirdiği ve buna paralel olarak bu dönüşümün edebiyata nasıl yansıdığı üzerinde durulmuştur. Eşcinselliğin, homofobinin ve edebiyatta eşcinselliğin konu edilmesinin, Antik Yunan toplumundan günümüze kadar izlediği seyir ortaya konulmuştur. Daha sonrasında, biyolojik cinsiyetlere atfedilen toplumsal cinsiyet rollerinin ve erkekliğe dair değerlerin, erkek hemcinsler arasında yaşanan ilişkiler üzerindeki yansımaları ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Çünkü toplumsal cinsiyet rolleri üzerine inşa edilen ataerkil sistem ve eril tahakküm yalnızca kadın ve erkek arasındaki ilişkilerde kendisini göstermemektedir. Hemcins duygusal ilişkilere taraf olan bireyler de içinde yaşadıkları toplum ve kültür tarafından şekillendirilmekte, toplumsal cinsiyet ve erkekliğe dair şemalar, kalıpyargılar ve inançlar taşımaktadırlar. Sahip oldukları bu değerlerin ilişkilerine nasıl yandığını görebilmek için de Mehmet Bilal'in 2003 yılında yayınlanan *Üçüncü Tekil Şahıs* ve 2005 yılında yayınlanan *Adresinde Bulunamadı* romanlarındaki karakterler inceleme konusu yapılmıştır. Toplumsal cinsiyet rolleri, hegemonik erkeklik, eril söylem ve iktidar kavramları açılarak, bunların romanlardaki eşcinsel erkek karakterlerin ilişkilerinde nasıl bir rol oynadığı, erkeklik kavramının bireyin cinsel yöneliminden bağımsız olup olmadığı tartışılmıştır.

ABSTRACT

This thesis studies the gay males and their relationships as portrayed in the literary works identified within themes of homosexuality, gender mainstreaming, masculinity and hegemonic masculinity. In order to do examine these themes, the study primarily focuses on how the meaning of homosexuality has transformed and concordantly how this transformation has been reflected on literature throughout history. Thereafter, the process of analysis continues with exploring how the journey of homosexuality, homophobia and homosexuality has been used as a theme in literature ever since the works of the Ancient Greek Society to the present day. Later on, the issues of gender roles attributed to biological sexes, values related to masculinity and their reflections on the relationship between gays have been analyzed; for the patriarchal system and masculine domination built on gender roles do not manifest themselves solely in the relationships between men and women. The individuals having same sex romantic relationships are also shaped by the society and the culture they live in and these individuals carry beliefs, stereotypes and schemas related to gender roles and masculinity. In order to reveal how these values hold a vital importance in their relationships, the characters in *Üçüncü Tekil Şahis*, written by Mehmet Bilal in 2003 and *Adresinde Bulunamadı* written in 2005, have been selected as study subjects. With the detailed analysis carried out on the concepts of masculine discourse and power, gender roles and hegemonic masculinity, the study discusses how all these concepts play an important role in the relationships of gay male characters in the novels and whether or not the concept of masculinity is independent from the sexual orientation of the individuals.